

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
КВАЛІФІКАЦІЇ, ДОКУМЕНТУВАННЯ
ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
21 липня 2022 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Оргкомітет конференції:

Швець Д. В., ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., доцент;

Корнієнко М. В., проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор;

Албул С. В., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, к.ю.н., професор;

Домброван Н. В., начальник відділу організації наукової роботи, к.ю.н.;

Єгоров С. О., завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності, к.ю.н., доцент;

Конопельський В. Я., завідувач кафедри кримінального права та кримінології, д.ю.н., професор;

Кулик Л. М., доцент кафедри кримінального права та кримінології, к.ю.н., доцент;

Лісніченко Д. В., доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н.;

Мудрецька Г. В., доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н.;

Тетерятник Г. К., завідувач кафедри кримінального процесу, д.ю.н., доцент;

Чекмарьова І. М., професор кафедри кримінального права та кримінології, к.ю.н., доцент;

Щурат Т. Г., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності, к.ю.н.

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

- A14 **Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.).** – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 156 с.

ISBN 978-617-554-016-9

УДК 343.1 : 343.985 : 343.57(477)

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ!

Шановні учасники конференції, дозвольте привітати вас з початком роботи всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму».

На сьогодні наша країна перебуває у найбільш складному становищі з часів проголошення її незалежності внаслідок агресивного повномасштабного російського вторгнення (так званої спеціальної визвольної операції). Ці події призвели не тільки до змін у соціальному, економічному, політичному становищі регіонів, але й до появи нових викликів та зміни акцентів у розподілі злочинності та змін чинного кримінального законодавства. До воєнного вторгнення більш-менш стабільна криміногенна ситуація злочинності наразі характеризується появою нових видів кримінальних правопорушень, зокрема, встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність (ст. 111–1 КК України) та пособництво державі-агресору (ст. 111–2 КК України).

Це пов'язано з появою на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської області, анексованої території Автономної Республіки Крим та ряду інших тимчасово окупованих місцевостей півдня України осіб, які добровільно й свідомо підтримують країну-агресора і займаються колабораційною діяльністю.

Поряд з цим слід констатувати ще й той факт, що у більшості випадків виявити таку діяльність, розкрити та розслідувати її досить складно завдяки прихованості і, як наслідок, виникають проблеми з притягненням винних до кримінальної відповідальності.

Намагаючись задовольнити суспільство щодо справедливого покарання винних у співпраці з російською федерацією, окупаційною адміністрацією в так званих ЛНР, ДНР та інших

тимчасово окупованих територіях та Криму, необхідно визначити основні проблеми кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму.

У цьому аспекті проведення такого науково-практичного заходу сьогодні є своєчасним та актуальним.

Бажаю усім учасникам конференції плідної праці, яка наближає нашу ПЕРЕМОГУ! Слава Україні!

Мєр'єм ДЖЕЛІЛОВА,

*Начальниця Головного управління
з питань деокупації та реінтеграції АР Крим
та інших тимчасово окупованих територій України,
директорату стратегічного планування
та європейської інтеграції МВС*

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Дозвольте мені від колективу Одеського державного університету внутрішніх справ і від себе особисто щиро привітати всіх, хто в у такий нелегкий час зміг взяти участь у роботі Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму».

24 лютого 2022 року без оголошення розпочалася війна росії проти України, що стала найбільшим викликом світової безпеці після закінчення Другої світової війни. Уся міжнародна система безпеки зазнала краху. В умовах безпрецедентного порушення усталених правил міжнародного гуманітарного права в центрі Європи, в першу чергу пов'язаних із порушенням законів та звичаїв війни, Український народ довів усьому світові, що Збройні Сили України, Національна гвардія України, Територіальна оборона, Національна поліція та інші силові відомства успішно знищують ворожі війська, поступово звільняючи тимчасово окуповані території.

Водночас на тимчасово окупованих територіях України є особи, які свідомо займаються колабораційною діяльністю у різних її проявах та формах, тому стає актуальною проблема кваліфікації, документування та розслідування такої злочинної діяльності та їх наукове обґрунтування.

Саме тому головною метою всеукраїнської науково-практичної конференції є створення професійної платформи для відкритого діалогу, обміну думками, актуальною інформацією щодо напрацювання рекомендацій для правоохоронних органів та суду в частині кваліфікації, документування, розкриття та розслідування злочинів, що вчиняють особи-колаборанти на території нашої держави.

До обговорення зазначених питань сьогодні долучаються як науковці у сфері кримінальної юстиції, так і працівники правоохоронних органів та суду.

Таке поєднання теорії та практики створює необхідний базис для комплексного та всебічного обговорення існуючих на сьогодні кримінально-правових, кримінологічних, кримінальних процесуальних та криміналістичних проблем протидії колабораціонізму в Україні.

Зважаючи на те, що нинішня науково-практична конференція відбувається у непростих умовах для України, бажаю всім учасникам конференції натхнення, успіхів, конструктивної роботи і нових здобутків!

Дмитро ШВЕЦЬ,
*ректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Албул С.В.,

професор кафедри ОРД ФПФКП
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

Чинне законодавство у ст. 111–1 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за колабораційну діяльність. Враховуючи той факт, що зазначена норма є новою для вітчизняної правозастосовної практики, виникають проблемні питання щодо напрямів оперативно-розшукового документування злочинної діяльності осіб та груп, які вчинюють ці кримінальні правопорушення [1].

У теорії оперативно-розшукової діяльності документування – це здійснюваний за оперативно-розшуковою справою процес негласного збирання, фіксації, систематизації, перевірки та оцінювання фактичних даних про подію кримінального правопорушення й осіб, причетних до його підготовки або вчинення, забезпечення можливості їх використання для запобігання та розкриття злочинів, застосування до розроблювальних передбачених законом заходів відповідальності, а також для забезпечення кримінального провадження. Сутність документування полягає в тому, що воно є видом пізнавальної діяльності, яке ґрунтується на застосуванні спеціальних сил, засобів і методів ОРД. При документуванні пізнається факт (явище) реальної дійсності – готування до кримінального правопорушення та його вчинення. Оперативно-розшукове документування зумовлюється поведінням розроблювальних осіб, які, вчиняючи, як правило, неочевидні тяжкі та особливо тяжкі злочини, прагнучи залишитися не викритими заздалегідь до них готуються, маскують свої дії, знищують сліди й, відповідно, інші докази тощо [4, с. 63]. Для їхнього викриття оперативні підрозділи Національної поліції України використовують весь арсенал негласних сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності.

Аналіз ст. 111–1 Кримінального кодексу України дає підстави стверджувати, що оперативно-розшукове документування є можливим тільки щодо фактів, передбачених частинами 5, 6, 7 та 8, адже саме ці діяння віднесені до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів. Такими діями є:

- добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;

- організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах;

- добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;

- вчинення особами вищевказаних дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [2; 3].

При цьому під заходами політичного характеру розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо. Під здійсненням інформаційної діяльності розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації. У свою чергу, тяжкими наслідками вважається шкода, що в одну тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [3].

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підставами для оперативно-розшукового документування в межах оперативно-розшукових справ щодо фактів колабораційної діяльності може виступати наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: кримінальні правопорушення, що готуються; осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення; розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України [5].

Слід зазначити, що за фактами колабораційної діяльності виявленню та документуванню підлягають фактичні дані, які вказують на злочинні дії розроблювальних, а саме:

- про подію злочину (час, місце, спосіб, інші обставини вчинення злочину);
- про причетність розроблювальних до підготовки або вчинення злочину та мотивах, що спонукають останніх вчиняти протиправні дії;
- про обставини, що характеризують їх особистість;
- про місцезнаходження знарядь вчинення злочину або інших предметів, здобутих злочинним шляхом тощо.

При цьому існують три напрямки документування злочинних дій розроблювальних, а саме:

- виявлення осіб, які можуть бути свідками у кримінальному провадженні за фактами колабораційної діяльності;
- виявлення предметів і документів, що мають доказове значення у кримінальному провадженні за фактами колабораційної діяльності;

– фіксація дій розроблювальних осіб з метою наступного використання отриманих фактичних даних у процесі доказування під час розслідування за фактами колабораційної діяльності.

У теорії оперативно-розшукової діяльності визначено, що документування злочинних дій розроблюваних осіб відбувається шляхом:

а) виявлення осіб, проінформованих про протиправну діяльність розроблюваних, які можуть бути свідками;

б) виявлення документів, які підтверджують протиправну діяльність розроблюваних осіб і їх зв'язки;

в) виявлення предметів, використаних розроблюваними для досягнення злочинного результату;

г) закріплення даних про дії розроблюваних в процесі спостереження за ними [4, с. 64].

Безсумнівно, особливості об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111–1 КК України, широкий перелік діянь, які охоплюються вказаним складом кримінального правопорушення, обумовлюють специфіку організації і тактики оперативно-розшукового документування злочинної діяльності колаборантів, перелік сил і засобів, які залучаються для виконання конкретних завдань.

Література

1. Албул С.В. Колабораційна діяльність: питання визначення та відповідальності. *Одеський державний університет внутрішніх справ* [Електронний ресурс]. URL: <http://oduvvs.edu.ua/news/колабораційна-діяльність-питання-ви/>

2. Заєць О.М. Застосування під час воєнного стану кримінальної відповідальності за колаборацію. *V Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум* : матеріали форуму, м. Київ, Національний авіаційний університет, 19–20 травня 2022 р. Том 1. Тернопіль : Вектор, 2022. С. 115.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print> (дата звернення 12.07.2022).

4. Оперативно-розшукова тактика : навчально-методичний посібник / С.В. Албул, Р.В. Мукоїда, В.Б. Любчик та ін.; за заг. ред. проф. д. ю.н., проф. С.О. Кузніченка. Одеса : ОДУВС, 2013. 206 с.

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print> (дата звернення 12.07.2022).

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЧИ КООПЕРАЦІЯ (ВИМУШЕНИЙ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ)? ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОВУВАННЯ СТАТТІ 111–1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Біла Д.О.,

студентка 4 курсу факультету № 1 ННІПК
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Чекмарьова І.М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ

Згідно зі статтею 1 Конституції України, Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1].

Так, стаття 2 головного Закону України зазначає таке: «Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою».

24 лютого 2022 року відбулось повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України. Так, початок війни потягнув за собою зміни в діючому законодавстві.

Зокрема, 3 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон № 2108-IX, яким Кримінальний кодекс України (далі – ККУ України) доповнено ст. 111–1 «Колабораційна діяльність», яка внесена до розділу 1 особливої частини Кримінального кодексу «Злочини проти основ національної безпеки» [2].

Хоча Кримінальне законодавство й мало низку норм, порушення яких тягне відповідальність за злочини проти основ національної безпеки, законодавець, бажаючи полегшити юридичну кваліфікацію злочинних діянь, вирішив внести до

Українського законодавства нове поняття – колабораційна діяльність.

Варто зазначити, що збройна агресія російської федерації проти України, почалась ще в 2014 році, і вже 8 років ми могли спостерігати прояви колабораціонізму, в той час, як вищезазначена норма з'явилась нещодавно.

Так, пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) вказує на те, що колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом [3].

Термін *collaboration* в англійській мові часто вживається в загальному, нейтральному значенні співпраці, для означення ідеологічно мотивованої підтримки окупаційної влади елітами використовують термін «колабораціонізм» (*collaborationism*). Проте, в умовах війни, дане визначення набуло негативного сенсу.

Розрізняють поняття колабораціонізм і вимушений колабораціонізм (кооперування). В даному випадку, кожна ситуація потребує індивідуального підходу та ретельного слідства. Так, постає цікаве питання, як буде врегульовано на законодавчому рівні поняття «кооперування».

Наразі чинне законодавство України не відповідає ситуації. Потрібно розмежовувати поняття «колабораційна діяльність», яка виникає на окупованих територіях та на територіях, які наразі підконтрольні Україні. Адже на окупованих територіях головна ціль громадян – вижити.

Тому «ярлик» «колаборант» стосуватись їх не може, оскільки в деяких випадках, людина є не правопорушником, а жертвою.

Головне завдання законодавців та правоохоронних органів правильно розмежовувати де межа цієї колаборації вимушеною не вимушеною, за яку є відповідальність, а за яку ні, за яку є покарання. Тоді б ми визначилися з тим, що є ключовим і зараз цього питання не стояло б. Бо справді вчителі, які зараз опинилися в окупації, нічим не відрізняються від тих вчителів, які опинилися там у 2014 році, з погляду нашого ставлення, з погляду ситуації, чи є вони колаборантами, чи ні.

Література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>(дата звернення: 16.07.2022).

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Відомості Верховної Ради. 2022. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 16.07.2022).

3. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність): Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222> (дата звернення: 16.07.2022).

НЕПРАВДИВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПІДОЗРЮВАНИМ/ОБВИНУВАЧЕНИМ ПРО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗАВІДОМО НЕВИНУВАТОЮ ОСОБОЮ ЯК СПОСІБ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ЗАХИСТ

Борейко Г.Д.,

кандидат юридичних наук,
заступник прокурора Львівської області

1. Право підозрюваного/обвинуваченого на захист є одним із фундаментальних у кримінальному провадженні. Таке право включає можливість захищатися всіма засобами і способами, як тими, що передбачені, так і тими, що не передбачені

законом, але не суперечать йому. При цьому, кожен, в тому числі підозрюваний/обвинувачений, зобов'язаний не посягати та не порушувати права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. ст. 23, 68 Конституції України). Відповідно, право на захист не є безмежним і його реалізація не може порушувати права та інтереси інших.

У першу чергу, право на захист надається підозрюваному/обвинуваченому для забезпечення його інтересу, але не будь-якого інтересу, а лише законного, тобто такого, який полягає в тому, щоб підозрюваний/обвинувачений не був:

а) притягнутий до кримінальної відповідальності і засуджений, якщо він є невинуватий;

б) притягнутий до кримінальної відповідальності за більш тяжкий злочин, ніж той, який вчинив;

в) без передбачених у КПК підстав притягнутий до участі в кримінальній справі як обвинувачений, підданий заходам процесуального примусу і засуджений;

г) підданий несправедливому покаранню, тобто такому, яке призначено без урахування характеру і ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину, особи винного й обставин справи, які пом'якшують або обтяжують відповідальність;

д) обмежений в правах, наданих йому законом, та в можливостях їх реалізації [3, с. 31].

В іншому випадку, реалізація незаконних інтересів підозрюваного/обвинуваченого вступає у протиріччя із засадою публічності кримінального провадження та законними інтересами інших осіб, які беруть участь у справі [2, с. 100].

У такому разі можемо припустити, що право на захист надається не для того, щоб у винного була можливість уникнути відповідальності, а для того, щоб у невинного була можливість скористатись цим правом і бути виправданим.

Із врахування наведеного та на підставі ст. 2 КПК України вбачається, що завданням кримінального провадження є захист особи лише від незаконного та необґрунтованого обвинувачення та засудження, і лише невинуватого. У такому разі постає запитання, чи всі засоби і способи, які прямо не заборонені законом можна використовувати для реалізації підозрюваним/обвинуваченим свого права на захист?

2. Одним із способів, який прямо не заборонений та згідно законодавства України може використовуватись для реалізації підозрюваним/обвинуваченим права на захист, є неправдиве повідомлення ним про вчинення кримінального правопорушення завідомо невинуватою особою (обмова завідомо невинуватого, оббріхування, наклеп, завідомо неправдивий донос). Проте таке діяння є кримінально-караним у багатьох державах, зокрема, в Грузії, Литві, Королівстві Данії, Словацькій Республіці, Республіці Польща, Федеративній Республіці Німеччині, Королівстві Іспанії, Республіці Хорватії, Швеції, Швейцарії, Угорщині та інших. Тож, як бачимо, сама держава в особі законодавця вирішує чи навантажувати кримінальне провадження встановленням істини чи визнанням існування неправди.

На цей час таке неправдиве повідомлення не порушує конкретних юридичних заборон українського законодавства (звичайно, може бути змінено законодавцем), але воно перешкоджає виконанню завдань кримінального провадження, що за своєю суттю є зловживанням правом.

3. Беручи до уваги наші дослідження зловживання правом у кримінальному провадженні, доходимо висновку, що зловживання правом містить такі ознаки: 1) наявність в особі відповідного права; 2) діяльність особи, спрямовану на реалізацію цього права; 3) відсутність порушення конкретних юридичних заборон; 4) здійснення права всупереч його призначенню; 5) перешкоджання виконанню завдань кримінального провадження [1, с. 258].

4. Із врахуванням викладеного можна констатувати, що неправдиве повідомлення підозрюваним/обвинуваченим про вчинення кримінального правопорушення завідомо невинуватою особою є зловживанням права, оскільки містить всі його ознаки. Так, останній наділений правом повідомити відповідну інформацію про вчинення кримінального правопорушення навіть завідомо невинуватим та діє за принципом дозволено все, що не заборонено законом. Шляхом надання певної інформації реалізація підозрюваним/обвинуваченим такого права відбувається в усній чи письмовій формі відповідним

правоохоронним органам, яка у встановленому порядку фіксується. При цьому у законі відсутня пряма заборона підозрюваному/обвинуваченому обмовляти інших осіб у вчиненні кримінального правопорушення у якому підозрюється чи обвинувачується саме він. Таку обмову можна до певної міри вважати одним із проявів свободи від самовикриття, як спосіб захисту від негативних наслідків висунутої підозри чи обвинувачення, проте навряд чи можна вважати способом захисту його законного інтересу, оскільки при цьому він порушує права і свободи, честь і гідність інших осіб, що є грубим порушенням ст. 68 Конституції України. Зрозуміло, що мотивом неправдивого повідомлення є захист від пред'явленої підозри чи обвинувачення, але кінцевою метою підозрюваного/обвинуваченого все ж таки є бажання уникнути кримінальної відповідальності, що ніяк не узгоджується із завданнями кримінального провадження. Ба більше, є перешкодою їх виконанню, зокрема, швидкому розгляду провадження та захисту особи, держави та суспільства від кримінальних правопорушень.

5. Тож є підстави дійти висновку, що:

1) неправдиве повідомлення підозрюваним/обвинуваченим про вчинення кримінального правопорушення завідомо невинуватою особою не є соціально виправданим і адекватним, а тому не може розглядатись як доступний спосіб його захисту;

2) вказане повідомлення порушує права та інтереси невинуватої особи, тому не може використовуватись при захисті підозрюваним/обвинуваченим своїх інтересів;

3) таке повідомлення є зловживання правом у кримінальному провадженні (допоки законодавець не встановить заборону на такі дії та визнає кримінально-караними, що, очевидно, він має зробити);

4) встановлення в ст. 384 КК України кримінальної відповідальності підозрюваного/обвинуваченого за неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення завідомо невинуватою особою сприятиме ефективності кримінального судочинства.

Література

1. Борецько Г.Д. Ознаки зловживання правом у кримінальному провадженні. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXVII звітної науково-практичної конференції (3–4 лютого 2022 року). У 2-х ч. Ч. 2. Львів. Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. С. 218–221. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/chast_2.pdf

2. Костін М. Допустимість способів захисту обвинуваченого для забезпечення його публічних та особистих інтересів. *Право України*, 2006. № 8. С. 99–102.

3. Молдован В.В., Мельник С.М. Поняття та зміст права обвинуваченого на захист у кримінальному провадженні України та ФРН. *Адвокат*, 2009. № 8 (107). С. 31–34.

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПОНЯТТЯ, ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОТИПРАВНІ ДІЇ/ДІЯЛЬНІСТЬ

Вайда Т.С.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної
та вогневої підготовки Херсонського
факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ

З 24 лютого 2022 року окремі регіони України були окуповані військами російської федерації (далі – РФ), що призвело не тільки до завдання країною-агресором значної матеріальної шкоди (руйнування інфраструктури народного господарства, знищення людських ресурсів тощо) – до таких регіонів відносяться Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська та Чернігівська області та м. Київ [5], а й до намагання встановити на тимчасово окупованій території багатьох з них свою владу (в основному це південно-східні області української держави).

Безумовно, з того часу в територіальних громадах, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які

перебували чи перебувають і зараз в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), суттєво погіршилися умови проживання людей, особливо осіб похилого віку (відсутність пенсійних виплат/заробітних плат, проблеми з достатнім постачанням продуктів харчування, припинена робота відділень банківських установ, недоступність ліків, мобільного та інтернет-зв'язку, зруйноване житло, неможливість виїзду з окупованих територій, викрадання активістів, правоохоронців тощо), що слугує, враховуючи майже п'ятимісячний термін окупації, підставами для втрати віри окремими громадянами у майбутнє звільнення цих територій Збройними Силами України, вимушує брати від країни-агресора пропонувану гуманітарну допомогу як засіб для виживання, оформляти паспорти РФ, отримувати російські пенсії та ін.

Ще гіршою є ситуація на окупованій території із примушуванням громадян або за їх добровільною згодою до співпраці із «новою» владою (робота в органах «державної» влади, місцевого самоврядування, в правоохоронних органах, комунальних, освітніх закладах тощо). Як показує практика, у багатьох окупованих регіонах та й в інших областях на підконтрольній Україні території виявляються такі особи, котрі зголошуються добровільно допомагати окупантам в різний спосіб. До основних типів колабораціонізму можна віднести такі: 1) воєнний – сприяння противнику зі зброєю у руках: служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та контрозвідки; 2) економічний – співробітництво у будь-яких галузях економіки (продуктовий, сільськогосподарський тощо); 3) культурний (духовний) – співробітництво з окупантами в духовній (релігійній) сфері, що під час війни сприяє поширенню серед населення вірнопідданських почуттів православ'я, пропаганді «руського світу», підвищенню психологічного настрою окупантів; 4) побутовий – пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням; 5) політичний – підтримка країни-агресора на міжнародній арені в різних організаціях, неприєднання до застосовуваних економічних санкцій, продаж зброї, надання своїх ринків для збуту нафти, газу та ін. товарів тощо; 6) адміністративний

колабораціонізм – співробітництво в окупаційних органах влади; 7) освітній – перехід навчального закладу на навчання за програмами країни-агресора та ін. [1].

Для боротьби з таким негативним соціальним явищем в умовах війни виникла нагальна потреба внести зміни до чинного законодавства України, котре б стримувало вищезазначений процес асиміляції окупованого населення з представниками країни-агресора.

3 березня 2022 року Кримінальний кодекс України (далі – ККУ) було доповнено статтею 1111 «Колабораційна діяльність» [3; 4], норми котрого визначають поняття, форми забороненої співпраці з окупантами та види санкцій. Розглянемо походження терміну «колабораціонізм» та механізм притягнення винних осіб до відповідальності.

Колабораціонізм (від фр. Collaboration – «співробітництво») – термін сучасного політичного лексикону, котрий має наступне значення: це співпраця населення або окремих громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів загарбника та заподіяння шкоди власній державі чи її союзникам, участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант. Визначення юридичного поняття колабораціонізму та відповідальність за цю діяльність передбачено в Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [4] від 3 березня 2022 року.

Колабораціонізм є розповсюдженим явищем в умовах війни, мав місце практично у кожній окупованій країні [1]. Вперше термін «колабораціонізм» використано генералом А. Петеном, який очолював так званий режим Віші та закликав французів до співпраці з нацистською Німеччиною (фр. «J'entre aujourd'hui dans la voie de la collaboration...», 30.10.1940). Згодом термін досить швидко увійшов і до інших мовта активно використовувався радянською пропагандою із виразно негативним забарвленням для опису співробітництва народів СРСР (або окремих його частин) із гітлерівською Німеччиною [1].

Колабораціонізм вивчали такі історики, як В. Броккдорфф, І.С. Кісельгоф, А. Даллін, М.І. Семіряга та ін. Проте останнім

часом інтерес до теми виявляють і політичні психологи. Відповідно до загального національного права діяльність колабораціоністів визнавалась як зрада громадян інтересів своєї держави. Залежно від ступеня шкоди, що була завдана державі їхньою діяльністю, передбачалася кримінальна відповідальність – довгострокове ув'язнення чи смертна кара. Масові процеси в багатьох країнах Західної Європи засудили більш ніж сто тисяч людей за цим морально тяжким обвинуваченням, адже з точки зору міжнародного права колабораціонізм є військовим злочином.

Дослідження колабораціонізму донедавна не практикувалося в Україні, адже тема колабораціонізму довгий час відносилася до заборонених сюжетів радянської історіографії. У зв'язку із захопленням РФ у 2022 році значної території України ця проблема стала актуальною не тільки для правоохоронних органів держави, а й всього суспільства, що й спонукало Верховну Раду України вжити заходів щодо її нормативного врегулювання [1].

Відповідно до чинного законодавства України дії/діяльність українських громадян будуть вважатися колабораціонізмом за таких умов:

1) публічне (на мітингах, зборах, в пресі, в мережі Інтернет тощо) заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (публічним вважається поширення заликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі «Інтернет» або за допомогою засобів масової інформації);

2) добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або

адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, зокрема, участь в організації та проведенні незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території або публічний заклик до проведення таких незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території;

3) здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти;

4) передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора;

5) добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;

6) організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею

відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах (під заходами політичного характеру розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо);

7) добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;

8) вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій-сьомій статті 1111 ККУ дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків (шкода, що в одну тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) [2-4].

Документування та розслідування вищезазначених видів колабораційної діяльності передбачає застосування українськими слідчими наступних методів: 1) фіксація та систематизація доступних фактів (дій, діяльності) підозрюваних осіб у ЗМІ, в тому числі в інтернет-ресурсах, на місцевому телебаченні тощо; 2) аудіо-, фото- та відеосвідчення очевидців (постраждалих) з числа місцевих жителів окупованої території; 3) аналіз ЗМІ країни-терориста щодо висвітлення стану справ на окупованих територіях; 4) оригінали/копії розпорядчих документів місцевих «керівників» населеного пункту, письмові заяви, відомості оплати праці та ін.

За колабораціонізм, відповідно до тяжкості вчиненого колаборантом кримінального правопорушення, санкції статті 1111 ККУ передбачається наступні види покарань, що можуть застосовуватися до правопорушника: 1) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю

на строк від десяти до п'ятнадцяти років; 2) виправні роботи на строк до двох років; 3) штраф до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; 4) арешт на строк до шести місяців; 5) позбавленням волі на строк до трьох – п'ятнадцяти років або довічне позбавленням волі з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років. Як додатковий вид покарання до винної особи може також застосовуватися конфіскація майна [3–4].

На основі аналізу чинної нормативно-правової бази та інтернет-ресурсів можемо зробити наступні узагальнення.

1. Режим воєнного стану, особливо на тимчасово окупованих територіях, встановлює суттєві обмеження для нормального життя її громадян на окупованій території. Як наслідок, окремі громадяни переходять на бік ворога, починаючи добровільно чи під примусом співпрацювати з ним в різних сферах.

2. Законодавство України оперативно відреагувало на загрози, котрі може становити вищезазначена поведінка окремих громадян як для держави України, так і для її значної кількості жителів в окремому регіоні/населеному пункті.

3. Стаття 1111 «Колабораційна діяльність» ККУ встановлює вичерпний перелік правопорушень, котрі відносяться до колабораціонізму, а також визначає достатньо жорсткі санкції щодо винних осіб-зрадників залежно від завданої ними шкоди особі/громаді чи природному середовищу.

Література

1. Колабораціонізм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC> (дата звернення: 14.07.2022).

2. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність. URL: <http://jurfem.com.ua/krym-vidpovidalnist-za-kolaboratsiynu-diyalnist/> (дата звернення: 14.07.2022).

3. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (із змінами та доповненнями станом на 30.06.2022). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14> (дата звернення: 14.07.2022).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 14.07.2022).

5. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «єПідтримка»: розпорядження КМУ від 6 березня 2022 р. № 204-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#n9>(дата звернення: 13.07.2022).

PROCEDURAL FEATURES CONDUCT OF PRE-TRIAL INVESTIGATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS UNDER SIGNS OF A CRIMINAL OFFENSE PROVIDED FOR IN ART. 111' OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE «COLLABORATION ACTIVITY»

Voloshanivska T.,

PhD in Law, associate professor
of the Department of Criminal Procedur,
Faculty of training specialists for pre-trial
investigation Odesa State University
of Internal Affairs

Fedorov I.,

PhD in Law, associate professor
of the Department of Criminal Procedure,
Faculty of training specialists for pre-trial
investigation Odesa State University of
Internal Affairs

The problem of combating crime remains one of the main tasks of our state. In connection with the armed aggression of the Russian Federation and the full-scale war ongoing in Ukraine, the number of crimes related to the commission of collaborative activities, which undermine the national security of the state, pose a threat to state sovereignty, territorial integrity, and the constitutional order, has increased.

The Law of Ukraine dated March 3, 2022 № 2108-IX «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding

Establishing Criminal Liability for Collaborative Activities» [4] added Article 111¹ «Collaborative Activities» to the Criminal Code of Ukraine. It should be noted that according to the provisions of Part 5 of Art. 49 of the Criminal Code of Ukraine to criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine, provided for in articles 109–114¹, as well as criminal offenses against the peace and security of humanity, which are covered by articles 437–439, and Part 1 of Art. 442 of the Criminal Code of Ukraine, the terms of limitations do not apply.

As for now, mass media reports on a large number of criminal proceedings opened by law enforcement agencies under Articles 111 (Treason), 111¹ (Collaborative activity), 111² (Assistance to an aggressor state) of the Criminal Code of Ukraine. At the same time, in some places, the same act during the investigation is qualified under several articles.

It is already possible to predict that there will be appeals to the ECHR and negative decisions on these complaints, which will entail reputational losses for Ukraine. That is why there is a need for flawless investigation of crimes, without significant violations of individuals' rights [1].

Under the procedural leadership of the Kramatorsk District Prosecutor's Office, the pre-trial investigation was completed and an indictment was sent to the court against the man for carrying out collaborative activities (Part 1 of Article 111¹ of the Criminal Code of Ukraine). The pre-trial investigation established that on March 25, 2022, a resident of Kramatorsk recorded a video on his mobile phone in which he denied the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine and publicly called on citizens to support the illegal decisions and actions of the aggressor state. Later, he posted the recording on his own page on the social media account in TikTok. This was the first indictment sent to the court for committing collaborative activities (Article 111¹ of the Criminal Code of Ukraine). 151 criminal proceedings have already been registered in 15 days [3].

In confirmation of the above, we note that the issue of ensuring a proper procedural investigation of the corresponding category of criminal proceedings is extremely important during the pre-trial

investigation. The current Criminal Procedure Code of Ukraine states that the pre-trial investigation of criminal proceedings on the grounds of a criminal offense provided for in Art. 111¹ of the Criminal Code of Ukraine «Collaborative activity» is carried out by conducting a special pre-trial investigation [2].

It should be noted that the challenges faced by Ukraine against the backdrop of negative social and political events in 2014 became a serious test for many social and legal institutions, and caused an emergency transformation of state policy in the field of improving legal regulation of the fight against crime. Loss of control over certain territories of Ukraine, the absence of legitimate law enforcement agencies, disorganization of social relations, mass abuse of the rights of suspects and accused persons and their deliberate hiding from the authorities in inaccessible territories, the absence or ineffectiveness of treaties with some countries on mutual assistance in criminal matters persecution of offenders, danger to life and health of persons who carried out criminal proceedings or participated in them, a number of other negative factors formed atypical conditions in which the criminal procedural legislation in force at that time, which was developed for the needs of peacetime, turned out to be ineffective for achieving the goals of criminal proceedings.

In the conditions of a permanent social and economic crisis, the growth of unemployment and the decline of the material level of citizens, the impossibility of meeting the basic needs of a large part of the population by legal means, the continuation of the conflict in the east of the country (the illegal spread of weapons, ammunition and explosives, the increase in the social and domestic unrest of the people affected by the consequences armed conflict and psychological tension), the loss of social control and some miscalculations that were made during the reform of the law enforcement and judicial system led to the fact that in 2019 in Ukraine, criminal offenses for which a special pre-trial investigation was carried out were not recorded and were not sent to court, in 2020, 21 criminal offenses were registered, all persons were served with notices of suspicion, 19 were sent to court with indictments, in 2021, 142 criminal offenses were registered, for which all persons were also served with notices of suspicion and

137 of who are sent to court with an indictment. In the 4 months of the current year, 1 criminal offense was registered for which a person was served with a notice of suspicion, until now the final procedural decision has not been made.

Thus, from the given data, it can be seen that the law enforcement system of Ukraine as a whole almost does not use the opportunity provided by the Criminal Procedure Code of Ukraine – to conduct a special pre-trial investigation, even in the conditions of martial law, when the list of criminal offenses for which a special pre-trial investigation is allowed was expanded. Such an insignificant number of criminal proceedings indicates the presence of significant gaps in the regulation of the special pre-trial investigation procedure and the lack of practice of its application.

The aforementioned caused the need for urgent adaptation of the legislation to conduct a special pre-trial investigation of criminal offenses «in absentia».

Implementation of a complex of normative and legal acts during 2014–2020 aimed at regulating the procedure of implementation «in absentia» certainly provided a number of positive results. At the same time, the urgency and objectively determined haste to introduce normative changes and additions led to fragmentation and functional failure due to the incompleteness of legal regulation, violation of the organic integrity of individual criminal procedural legal relations. So, for example, the condition on international search blocks the possibility of starting a special pre-trial investigation of criminal offenses.

In view of the above, the issue of developing a theoretical basis and improving the criminal procedural legislation in terms of its adaptation to the needs of a special pre-trial investigation (in absentia) of criminal offenses remains extremely relevant today.

Currently, the research of problematic aspects of the special pre-trial investigation of relevant criminal offenses in domestic criminal procedural science still remains at an insufficient level. The conducted analysis of regulatory legal acts and national practice gives reasons to state the relevance of the relevant issues, as well as the need from procedural science to find qualitatively new approaches to understanding special pre-trial investigation of criminal offenses,

in the development of conceptual, scientifically based approaches to its regulatory support.

We believe that the issue of proper procedural support of a special pre-trial investigation requires additional study and further discussion by scientists.

Sources

1. Treason or collaborationism. Law and Business. URL: <https://zib.com.ua/ua/151638.html>
2. Criminal Procedure Code of Ukraine : Law of Ukraine dated 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. The first indictment under the article of collaborationism has been sent to court. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/persii-obvinuvalnii-akt-za-statteyu-kolaboracionizm-skerovano-do-sudu>
4. Explanatory note to the Law of Ukraine On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Establishing Criminal Liability for Collaborative Activities : Law of Ukraine dated 3.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ (СТ. 111–1 КК УКРАЇНИ): АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ

Воронцов А.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Одеського державного
університету внутрішніх справ

Слід зазначити, що Україна саме з початком антитерористичної операції (АТО), надалі операції об'єднаних сил (ООС) останні вісім років потребувала чіткого визнання окремих видів колабораціонізму незаконними на рівні чинного кримінального законодавства.

Попередньо до статті, яка встановлює кримінальну відповідальність за державну зраду (ст. 111 КК) [4], внесено ряд змін

та доповнень до чинної статті, які розширили підстави застосування цієї кримінально-правової норми, тому наразі можуть виникати труднощі щодо тлумачення та відмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених цими статтями.

Основною принциповою відмінністю слід вважати те, що колабораціонізм вчиняються винною особою, на жаль, вже в умовах наявної окупації та агресії «рашистів». Недарма термін «колабораціонізм» вважають більш широким та об'ємним, тому в Особливій частині кримінального кодексу вперше з'явилась стаття (ст. 111–1 КК «Колабораційна діяльність») з восьми частин та приміткою. При цьому майже кожна з частин містить декілька складів кримінальних правопорушень. Відповідно, що на сьогодні з появою цієї статті, спостерігаємо чимало дискусій практиків і науковців, задля покращення її змісту, чіткої кримінально-правової характеристики для правильної кваліфікації та врешті-решт аналізу майбутньої слідчої та судової практики притягнення винних до кримінальної відповідальності [3].

За загальним визначенням, колаборант співпрацює з окупаційною владою на шкоду власній державі (батьківщині). Так, за статистичними даними звітності з 24 лютого Національна поліція України зареєструвала понад 700 кримінальних проваджень, пов'язаних з колабораціонізмом. Про це повідомив заступник голови МВС України Євген Єнін [1].

Зі слів чиновника, здебільшого колаборантів було виявлено в Луганській області – там відкрито 162 кримінальних проваджень. В Києві та області – 155, в Херсонській області – 55. Є. Єнін також зазначив, що на тимчасово окупованих територіях України про підозру колаборантам нажалі здійснюється заочно. Яскравим прикладом роботи цієї статті є, те що за повідомленням СБУ від 15.07.2022 року в м. Одеса затриманий колаборант, який збирався присягнути на вірність «ДНР» та розгорнув з 24 лютого цього року активну проросійську діяльність [1; 5]. А поки що проаналізуємо основний склад кримінальних правопорушень у цій статті, зокрема її об'єктивну сторону.

Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 111–1 КК полягає у публічних

запереченнях і закликах та відповідальність передбачається за вчення дій в одних із наступних форм:

- публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України;
- публічне заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;
- публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора;
- публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та(або) окупаційною адміністрацією держави-агресора;
- публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [3; 4].

Під «запереченням», як правило, розуміють невизнання існування, значення, доцільності будь-чого. Тобто під цим слід розуміти хоча б одне із відкритих звернень до більш ніж однієї особи, в якому висловлюється будь-яке письмове або графічне зображення вчинене національними або іноземними публічними діячами, особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, політично значущими особами збройної агресії російської федерації проти України, тимчасової окупації російською федерацією територій України та спроб легалізувати та легітимізувати анексію частини тимчасово окупованої території України, як і заклики до певних дій, спрямованої безпосередньо на формування у кінцевого адресата бажання щодо вчинення відповідних діянь [6].

Щодо значення тлумачення слів «публічний» та «заклики» в українській мові то слово «публічний» означає: який відбувається в присутності публіки, людей, прилюдний (цей факт не приховується). «Заклик» означає: прохання, запрошення прийти, приїхати, з'явитися будь-куди; звук, вигук, що кличе, закликає; звертання до певної групи людей, у якому в стислій формі висловлено провідну (основну) ідею часу, прохання, вимогу, завдання та т. п. При цьому основним словом у аналі-

зованому словосполученні є слово «заклики». Зауважимо, що поняття «публічні заклики» є частиною більш широкого поняття «мовленнєвий акт», що розглядають у лінгвістиці як мінімальну одиницю дискурсу, мовленнєву взаємодію мовця і слухача для досягнення певних перлокутивних цілей мовця шляхом конструювання ними дискурсивного значення під час спілкування. Таким чином, заклик як мовленнєвий акт полягає в озвучуванні певної інформації протиправного характеру у виді фонетичних звуків, зображення тощо. Публічним вважається й теж поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб у соціальних мережах (Інтернет) або за допомогою засобів масової інформації. У цьому випадку відповідні публічні заперечення вважатимуться теж кримінально караним, оскільки свідомо, вольове й публічно заперечуватимуться (спростовуватимуться або будь-яким чином применшуватимуться), а отже так би мовити виправдовуватимуться, в т. ч. зухвалі порушення міжнародного гуманітарного права (так звані воєнні злочини). Відповідні заперечення та заклики є кримінально караними, якщо вони спрямовані загалом до співпраці з окупантом держави-агресора. Тут і надалі заголовки до частин статті наведені стисло, для зручності. Відповідна складова залежить від складу кримінального правопорушення, в якому публічні заперечення або заклики визначаються як суспільно небезпечні діяння [2].

Детально склади кримінальних правопорушень аналізуються в кожній частині статті. Щодо ч. 1 ст. 111–1 КК то її необхідно відмежовувати від передбачених частини 6 цієї статті, де йде мова про здійснення інформаційної діяльності та організацію і проведення заходів політичного характеру. За ч. 6 ст. 111–1 КК відповідальність наставатиме в разі, якщо відповідні заходи вчиняються у співпраці з державою-агресором, її окупаційною злочинною адміністрацією тощо [3].

Насамперед ознака публічності щодо заперечень або закликів – визначена в п. 1 Примітки цієї статті. Склад кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 111–1 КК є формальним (для наявності об'єктивної сторони закон вимагає встановити лише діяння (дію або бездіяльність), і не передбачає настання

обов'язкових суспільно небезпечних наслідків таких діянь) на відміну від частини 8 цієї статті [3; 4].

Загалом колабораційна діяльність, як і державна зрада, вчиняється на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Тому в розмежуванні обох кримінальних правопорушень (ст. 111 та ст. 111–1 КК) важливе значення матиме саме судова практика. Кримінальне провадження щодо юридичних осіб доповнено важливими змінами, внесеними Законом України № 2108-IX [7] до ст.ст. 96–3 та 96–5 КК, згідно з якими, вчинення від імені юридичної особи її уповноваженою особою кримінальних правопорушень за ст. 111–1 КК є підставою для кримінального провадження щодо такої юридичної особи. Захід кримінально-правового характеру, що застосовується за це кримінальне правопорушення – ліквідація юридичної особи та конфіскація її майна (ст. 96–8, 96–9 КК) [3; 4].

Література

1. В Украине зарегистрировали более 700 уголовных дел против коллаборантов. URL: <https://zn.ua/UKRAINE/v-ukraine-zarehistririvali-bolee-700-uholovnykh-del-protiv-kollaborantov.html>

2. Гапончук В. Публічні заклики до протиправних дій як наскрізне кримінально-правове поняття. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. Київ, 2019. № 1. С. 11–21. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2019/gaponchuk.pdf>

3. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111–1 КК. ГО «Вектор прав людини». Київ, 2022. URL: <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo>

4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. СБУ задержала коллаборанта из Одессы, который собирался присягнуть «ДНР» и развернул с 24 февраля активную пророссийскую деятельность. Одесса как она есть от 15.07.2022. URL: <https://t.me/+XQJhAcf4zqUyZDMu>

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 30.12.2021 № 6436–1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI06747A?an=12&q=%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%8>

5 %20 %D 1 %81 %D 1 %83 %D 0 %B 4 %D 1 %96 %D 0 %B 2&hide=true&snippet_id=snippet_9813

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СТ. 111–1 ККУ) ВІД ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ (СТ. 111 ККУ)

Гаврилюк А.В.,

студентка 4 курсу факультету № 1 ННІПК
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Чекмарьова І.М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ

Сьогодні Україна переживає складні часи, що пов'язані з війною, яка вже триває 8 років, тому питання колабораціонізму не є новим. Однак у період активізації військової агресії з боку Російської Федерації дана тема набула нового значення на законодавчому рівні. Громадяни України та юридичні особи сприяли чи досі продовжують сприяти РФ у здійсненні агресивних дій, це може проявлятися не лише у закликах підтримки війни проти України, а й заняттями посад у незаконних органах влади на тимчасово окупованій території та здійснення господарської діяльності з державою-агресором. Це змушує законодавця відповідним чином реагувати на сучасні виклики та на їх вплив.

У зв'язку з цим Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р., яким встановлено кримінальну відповідальність за співпрацю з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними

чи воєнізованими формуваннями, яка передбачатиме обмеження доступу до зайняття посад, до посад, пов'язаних із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, строком на 15 років та накладення інших відповідних покарань для осіб, які здійснювали таку співпрацю, а також можливість ліквідації юридичних осіб, уповноважені особи яких здійснювали таку співпрацю [1].

Колабораційна діяльність тісно пов'язана з державною зрадою (ст. 111 ККУ), формування об'єктивної сторони злочину передбаченого ст. 111 ККУ викладено загально, тому форми колабораційної діяльності, що передбачені ст. 111-1 ККУ, можуть виглядати як окремі випадки державної зради.

Об'єктом колабораційної діяльності та державної зради є суспільні відносини у сфері основ національної безпеки України. Об'єктивну сторону державної зради становлять дії, прямо вказані в ст. 111 КК, зокрема: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

Об'єктивну сторону колабораційної діяльності становлять діяння передбачені частинами 1-8.У ч. 1 ст. 111-1 ККУ передбачено правопорушення вчинене в одній з таких форм: публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України; публічне заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України; публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та(або) окупаційною адміністрацією держави-агресора; публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України. У ч. 2 ст. 111-1 ККУ криміналізовано добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у т. ч. в окупаційній адміністрації держави-агресора. У ч. 3 ст. 111-1 ККУ передбачено покарання за пропаганду в закладах освіти

незалежно від типів та форм власності з метою сприяння: здійсненню збройної агресії проти України; встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України; уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України. Ч. 4 ст. 111–1 ККУ передбачає відповідальність за дії: у вигляді передачі матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території та (або) збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора; з провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, в т. ч. з окупаційною адміністрацією держави-агресора. Ч. 5 ст. 111–1 ККУ містить відповідальність за: добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора; добровільне обрання до таких незаконних органів; участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території; публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території. За ч. 6 ст. 111–1 ККУ передбачена кримінальна відповідальність за такі дії, здійснені в співпраці з державою-агресором та/або її окупаційною адміністрацією, спрямовані на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України: організація та проведення заходів політичного характеру; активна участь у таких заходах; здійснення інформаційної діяльності. У ч. 7 ст. 111–1 ККУ передбачені наступні форми правопорушення: добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території; добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території; добровільна участь громадянина України у збройних формуваннях держави-агресора; надання таким формуванням

допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України й інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України. Ч. 8 ст. 111–1 ККУ передбачає вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій – сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [2]. У формулюванні цієї частини зроблено помилку в нормотворчій техніці. Оскільки законодавець неправильно визначив кваліфікований склад злочину, покликавшись не на діяння, передбачені ч. ч. 5–7 статті, що призвели до загибелі людей або тяжких наслідків, а на осіб, які зазначені у ч. ч. 5–7 статті. Таким чином, згідно із ч. 8 ст. 111–1 ККУ України може бути притягнутою особа за вчинення будь-яких дій, що призвели до загибелі людей або тяжких наслідків [3, с. 201].

Частиною 6 ст. 111–1 Кримінального кодексу встановлено відповідальність за здійснення відповідних політичних заходів та інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором настає за відсутності ознак державної зради [3, с. 205]. Саме в частині здійснення інформаційної діяльності ч. 6 ст. 111–1 ККУ збігається з державною зрадою у формі шпигунства. У ч. 3 Примітки до ст. 111–1 ККУ визначено, що здійснення інформаційної діяльності означає створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації. А шпигунство – це передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю (ч. 1 ст. 114 КК). Тому якщо предметом злочину є інформація, яка становить державну таємницю, такі дії слід класифікувати за ч. 1 ст. 111 ККУ.

Державна зрада може бути вчинена лише громадянином України, який досяг 16-річного віку [4, с. 132]. Колабораційна діяльність може бути вчинена не лише громадянином України, ч. 4 містить вказівку стосовно господарської діяльності з державою-агресором. Господарська діяльність здійснюється суб'єктом господарювання незалежно від організаційно-правової форми та форми власності. Відповідні зміни також

внесені до ст. 96–3 та 96–5, відповідно до яких вчинення від імені юридичної особи її уповноваженою особою кримінальних правопорушень за ст. 111–1 ККУ, є підставою для кримінального провадження стосовно такої юридичної особи.

Суб'єктивна сторона державної зради характеризується виключно прямим умислом. Колабораційна діяльність характеризується прямим або непрямим умислом. Деякі статті передбачають добровільність, у випадку якщо особа здійснювала певні дії під примусом, то склад правопорушення вважається відсутнім.

Обов'язковою ознакою державної зради є мета – заподіяння шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Ст. 111–1 ККУ такої обов'язкової мети не має, проте мету як обов'язкову ознаку містить ч. 3 – пропаганда збройної агресії проти України та ч. 6 – мета організації та проведення заходів (або) та саме активної участі в них задля підтримки держави-агресора або уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України.

Необхідно враховувати також, що державна зрада вчиняється на користь будь-якої держави, колабораційна діяльність вчиняється лише на користі держави агресора, наразі державою-агресором в Україні визнається Російська Федерація [5].

Отже, критеріями розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 та 111–1 КК України слід визнавати ознаки їх складів, обстановкою вчинення кримінальних правопорушень, а також із суб'єктом та суб'єктивною стороною. Важливим є визначення мети вчинення кримінальних правопорушень та на рахунок якої держави здійснюється кримінальне правопорушення.

Література

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) : Верховна Рада України URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222> (дата звернення: 15.07.2022).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03.03.2022 р. № 2110-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#n6>(дата звернення: 15.07.2022).

3. Кравчук О.О., Бондаренко М.С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111–1 КК. Юридичний науковий електронний журнал. № 3. 2022. С. 198–204.

4. Конончук Н.С. Кримінальна відповідальність за державну зраду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2019. 218 с.

5. Держзрада чи колабораціонізм? Конкуренція норм Кримінального кодексу веде до ЄСПЛ : Закон і бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/151638.html> (дата звернення 15.07.2022).

ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ ЗА СТ. 111–1 КК УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ВИРОКІВ

Гловюк І.В.,

Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ

Законом України № 2108-IX від 03.03.2022 КК України було доповнено статтею 111–1 «Колабораційна діяльність», яка неодноразово піддавалася фаховому аналізу, у тому числі і у аспекті співвідношення з іншими складами кримінальних правопорушень: державною зрадою, пособництвом державі-агресору, виправдовуванням, визнанням правомірною, запереченням збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацією її учасників, пропагандою війни та ін. (Н. Антонюк, І. Берднік, М. Бондаренко, О. Кравчук, Р. Мовчан, А. Орлеан, Є. Письменський, Н. Стефанів, М. Хавронюк та ін.). У доктрині, на жаль, практично немає праць, присвячених специфіці доказування цього кримінального правопорушення, крім окремих проблем досудового розслідування [1].

Натепер колабораційна діяльність підслідна слідчим органів безпеки, хоча через темпоральні аспекти набуття чинності

законами раніше, до 01 травня 2022, це питання було проблемним, оскільки спеціальної норми щодо підслідності колабораційної діяльності не було.

ЄДРСР показав, що станом на 15 липня 2022 року було 42 вирокі за цією статтею, з них набрали законної сили лише 21. Аналіз цих вироків дозволив виокремити питання, які мають бути розглянуті у аспекті кримінально-процесуального доказування.

Об'єктивна сторона. Об'єктивна сторона діянь має форми:

- публічного **заперечення** здійснення збройної агресії російської федерації проти України у висловлюваннях, публічна підтримка рішення та дії держави-агресора у висловлюваннях [2–5], у тому числі в ДУ «Харківській слідчий ізолятор» присутності співкамерників [6];

- публічного, через соціальну мережу Facebook, звернення із закликами до підтримки рішень та дій держави-агресора, її збройних сил, окупації, у тому числі з розміщенням відеоматеріалів [7–9];

- репости у мережі «Однокласники» публікацій матеріалів, які містять фейкову інформацію про війну та ЗСУ, **заперечення** агресії, заклики до підтримки дій та рішень держави-агресора [10–12];

- публікація у групі у «Телеграм» матеріалів щодо публічного заперечення здійснення збройної агресії проти України [13];

- розміщення на відеохостингу «Youtube» коментарів, що закликають до підтримки рішень та дій держави-агресора, збройних формувань, окупаційної адміністрації держави-агресора [14];

- підготовка відео з публічними закликами до підтримки рішень та дій РФ та окупованої адміністрації держави агресора та викладення його у «ТікТок» у публічний доступ [15–16] (усі – ч. 1 ст. 111–1 КК України);

- передання приміщення школи представникам незаконних збройних чи воєнізованих формувань [17] (ч. 4 ст. 111–1 КК України);

– ремонт військової техніки збройних сил рф, передання матеріальні ресурси, обладнання, інструменти збройним формуванням держави-агресора [18] (ч. 4 ст. 111–1 КК України).

Відповідно, виникає питання стосовно кваліфікації у аспекті публічного заперечення збройної агресії рф у контексті ч. 1 ст. 111–1 КК України та ст. 436–2 КК України. Цікаво, що в одному вироку була кваліфікація за ч. 3 ст. 436–2 КК України (поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, вчинене повторно) та за ч. 1 ст. 111–1 КК України [19], проте, у інших вироках, де особи створювали відеоматеріали, не було такої кваліфікації [15–16]. Крім того, є питання щодо кваліфікації у ситуаціях, коли йдеться про публічне заперечення агресії, що передбачено у обох цих статтях КК України, адже, що збройна агресія проти України почалася не у 2022 році, а у 2014.

Відмітимо, що питання співвідношення цих статей піднімалося у доктрині [20, с. 200; 21; 22, с. 59; 23, с. 199; 24, с. 158].

Консенсуальні процедури. Важливо звернути увагу і на те, що з 42 вироків лише 1 було ухвалено без застосування консенсуальних процедур. Тобто превалюючими є вирoki із застосування консенсуальних процедур. Йдеться про: клопотання прокурора про розгляд обвинувального акту у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні та судовий розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження [3; 10] (ст. 302, ч. 2 ст. 382 КПК України); застосування цієї процедури можливе за ч. 1 та 2 ст. 111–1 КК України, оскільки ці діяння є кримінальними проступками.

Крім того, застосовується і ч. 3 ст. 349 КПК України, яка дозволяє суду, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорюються (у разі, якщо ці особи правильно розуміють зміст цих обставин, позиція є добровільною, і за умови роз'яснення їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеля-

ційному порядку). Обвинувачені свою винуватість визнавали [19; 25].

Більше того, уклалися і угоди про визнання винуватості (і по ч. 1 ст. 111–1 КК України [13; 26], і по ч. 4 ст. 111–1 КК України [18]).

Очевидно, що найбільш привабливою для сторони захисту є остання консенсуальна процедура, зважаючи на те, що обвинуваченому призначається узгоджене покарання. Проте з точки зору публічного інтересу в умовах жорстокої збройної агресії рф проти Українського народу таку диференціацію процедур пояснити доволі складно. Зокрема, з жодного з вироків за угодами не видно, який був зміст угоди (крім визнання винуватості) [13; 18; 26–28] (хоча ч. 3 ст. 475 КПК України зобов'язує суд вказати у вирокі зміст затвердженої угоди), та, відповідно, не видно, чи сприяв обвинувачений проведенню кримінального провадження щодо себе чи інших осіб (крім визнання винуватості), запобіганню, виявленню чи припиненню більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень, викриттю більшої кількості кримінальних правопорушень, хоча прокурор має оцінити ці обставини, вирішуючи питання про укладення угоди. Разом з тим те, що мало місце задоволення публічного інтересу у швидкому кримінальному провадженні, сумніви немає, а це також обставина, яку прокурор має оцінити для укладення угоди про визнання винуватості.

Джерела доказів. Аналіз джерел доказів у кримінальних провадженнях за ст. 111–1 КК України можна здійснити поки що лише на підставі 2 вироків. Зокрема, для підтвердження публічного заперечення здійснення збройної агресії російської федерації проти України та закликів до підтримки рішень та дій держави-агресора у ситуації, коли обвинувачений не визнав винуватість, були використані показання свідків, характеристика сільської ради (де було зазначено, що «за повідомленням жителів громади, з початку військової агресії російської федерації проти України неодноразово висловлював свою проросійську позицію, яка полягала в тому, що президент російської федерації путін в. в. проводить спеціальну військову операцію спрямовану на захист російськомовного населення України та

попередження вторгнення військ НАТО на територію російської федерації, а також закликав місцевих жителів покаятись та об'єднатись у цій боротьбі з братнім російським народом») [29]. Крім того, у іншому вирокі є посилання на висновок спеціаліста (згідно з висновком спеціаліста Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького від 13.04.2022, у вказаних публікаціях є виправдовування, визнання правомірною збройної агресії РФ проти України, розпочатої у 2014 році) [19]. Мабуть, висновок саме спеціаліста мав місце через те, що провадження здійснювалося щодо кримінального проступку.

Що стосується цитованої на основі тексту вирокі характеристики, то її зміст у аспекті теорії доказів та доказування у кримінальному провадженні викликає сумніви. Характеристика використовується у доказуванні як документ, проте, формулювання «за повідомленням жителів громади, з початку військової агресії російської федерації проти України неодноразово висловлював свою проросійську позицію, яка полягала...» [29] свідчить про те, що по суті ця характеристика у цій частині являє собою показання з чужих слів у ситуації, коли згідно ч. 2 ст. 97 КПК України підстав для використання та визнання їх допустимості немає.

Відмітимо, що є позиція, що «станданти доказування у кримінальному праві в частині доведення наявності об'єктивної сторони складу злочину у відповідних висловлюваннях вимагають проведення семантичної чи текстуальної лінгвістичної експертизи. За результатами такої експертизи експерт відповідає, зокрема, на питання про наявність чи відсутність у висловлюваннях закликів до певних дій, що є констатацією об'єктивного змісту таких висловлювань» [30], що підкреслює важливість спеціальних знань, зокрема, у формі судово-лінгвістичних експертиз. Хоча, як видається, для того, щоб оцінити зміст та характер публічних закликів, не завжди потрібні спеціальні знання.

Отже, за наявною емпіричною базою виявити тенденції у доказуванні за ст. 111-1 КК України доволі складно, зважаючи на те, що у загальному судовому провадженні ухвалено лише 1 вирок. Проте, вже очевидно, що за ч. 1 ст. 111-1 КК України у кримінальних провадженнях вирокі ґрунтувати-

муться на показаннях свідків, документах. Разом з тим документи не можуть являти собою показання з чужих слів, адже це суперечить ст. 97 КПК України та може поставити під сумнів загальну справедливість судового розгляду та вплинути на оцінку дотримання ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у разі звернення засудженого до ЄСПЛ. Крім того, тенденцією цих проваджень є застосування консенсуальних процедур.

Література

1. Коваленко А. Процесуальні проблеми розслідування колабораційної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (електронне видання), 20 квітня 2022 р. / упоряд.: Євген Письменський. Нац. акад. внутр. справ, Львів. держ. ун-т внутр. справ, Дніпропет. держ. ун-т внутр. справ, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Київ-Львів-Дніпро, 2022. С. 68–69.

2. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104226998>
3. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104146944>
4. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104154161>
5. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104148891>
6. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104805657>
7. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104216546>
8. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104208426>
9. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104050514>
10. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104148851>
11. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104087105>
12. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104050620>
13. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104264036>
14. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104593935>
15. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104894305>
16. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103890814>
17. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105006793>
18. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104534680>
19. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104409643>
20. Мовчан Р.О. Кримінально-правова новела про виправдовування збройної агресії російської федерації проти України (ст. 436–2 КК України): правозастосовні та правотворчі проблеми. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2022. Вип. 13 (25). С. 197–204.

21. Хавронюк М.І. Колаборанти з точки зору Кримінального кодексу. URL: <https://racurs.ua/ua/b222-kolaboranti-z-tochki-zoru-kriminalnogo-kodeksu.html>
22. Антонюк Н. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4 (37). С. 56–68.
23. Кравчук О.О., Бондаренко М.С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111–1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204. URL: http://lsej.org.ua/3_2022/45.pdf
24. Берднік І.В. Головки М.Б. Основні орієнтири відмежування колабораційної діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 156–162.
25. ЄДПСУ, URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/104878096>
26. ЄДПСУ, URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/104469905>
27. ЄДПСУ, URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/104937197>
28. ЄДПСУ, URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/105149344>
29. ЄДПСУ, URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/105091537>
30. Єна С. Колабораційна діяльність: де проходить межа свободи слова та злочину? URL: <https://pravo.ua/kolaboratsiina-diialnist-deprokhodyt-mezha-svobody-slova-ta-zlochynu/>

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Головков Д.С.,

курсант навчального взводу 19–02

Луганського державного університету

внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

Науковий керівник: Коваленко А.В.,

доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін факультету підготовки фахівців

для підрозділів Національної поліції

ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка,

кандидат юридичних наук

Відповідно до ст. 1 Конституції України наша держава є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою

державою. Задля реалізації цих та інших положень чинного законодавства, захисту національної безпеки й забезпечення територіальної цілісності нашої держави Збройні сили України та інші військові формування боронять Вітчизну від наступу російських загарбників та крок за кроком звільняють окуповані російською федерацією території. Одним із основних завдань держави в таких умовах є відновлення нормального режиму життя у деокупованих місцевостях.

Але на визволених територіях вчиняється дуже багато кримінальних правопорушень які розслідуються Національною поліцією України та іншими органами досудового розслідування. Проведення слідчих (розшукових) дій як інструмент доказування надає змогу швидко та неупереджено розслідувати кримінальні правопорушення скоєні окупантами та зрадниками на визволених територіях для того щоб громадяни України повернулися до мирного та спокійного життя у себе вдома.

Часто речі, документи та інші відомості, які мають значення для кримінального провадження можуть бути отримані лише внаслідок примусового обстеження публічно недоступних місць – житла, сховищ та інших володінь особи. Задля забезпечення прав і свобод таких осіб кримінальним процесуальним законодавством передбачено специфічну процедуру проникнення до житла чи іншого володіння особи з метою проведення пошукових дій – проведення обшуку на підставі ухвали слідчого судді.

Обшук – це слідча (розшукова) дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження житла чи іншого володіння особи, а також окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1, с. 389].

Основною особливістю обшуку серед інших слідчих (розшукових) дій є те, що збирання доказової інформації здійснюється шляхом примусового обстеження приміщень, житла, офісів або кабінетів. Це створює певні складнощі під час розслідування кримінальних правопорушень на деокупованих територіях.

Зокрема однією із проблем є забезпечення власної безпеки слідчого та інших учасників обшуку. У багатьох випадках зрадники та окупанти залишають розтяжки або якісь інші вибухові пристрої контактно-дистанційної дії. Під час розслідування кримінальних правопорушень на деокупованих територіях до проведення обшуків треба залучати спеціалістів вибухотехніків або саперів для виявлення вибухової небезпеки. Також можливе використання квадрокоптерів як спосіб огляду великих ділянок місцевості за великої площі міста обшуку та для визначення ступеня аварійності частково зруйнованих будівель. Крім того, чинні положення КПК України містять положення що стосуються безпеки проведення обшуків в умовах правового режиму воєнного стану: відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, при проведенні обшуку в житлі чи іншому володінні особи якщо залучення понятих неможливе або пов'язано з небезпекою для їх життя та здоров'я, то можна провести обшук без них.

Через численні бойові дії на території України багато місцевих жителів покинули свої домоволодіння, але для розслідування злочинів виклик їх до дому буде не раціональним, тому в КПК передбачена процедура проведення обшуку без власника домоволодіння, за якої слідчий залишає ухвалу суду на видному місці, а на двері встановлює тимчасовий замок.

Також однією з важливих складових під час проведення обшуків під час розслідування кримінальних правопорушень на деокупованих територіях є виявлення та збирання слідів пальців рук осіб, які незаконно проникали до житла та інших володінь місцевих жителів. На нашу думку в майбутньому такі сліди зможуть допомогти у розслідуванні кримінальних правопорушень, а також під час притягнення особи до кримінальної відповідальності допоможуть встановити її причетність до незаконних збройних формувань.

Отже, обшук є незамінною слідчою (розшуковою) дією, що проводиться в багатьох кримінальних провадженнях на деокупованих територіях. Проведення обшуків у таких місцевостях та в умовах правового режиму воєнного стану пов'язане з додатковими складнощами, які мають бути враховані слідчими у межах їх службової діяльності.

Література

1. Кримінальний процес : підручник; за заг ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право, 2018. 584 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Грищенко О.А.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом. Враховуючи наведене, з метою встановлення справедливого покарання для осіб, які співпрацюють з державою-агресором, а також обмеження доступу таких осіб до посад, пов'язаних із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування Кримінальний кодекс України доповнено ст. 111¹ КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Співробітництво громадян нашої країни з ворогом задля забезпечення його інтересів та заподіяння шкоди власній державі у відповідній нормі передбачає достатньо широкий перелік діянь, зокрема відповідно до ч. 4 ст. 111¹ Кримінального кодексу України, одним із видів колабораційної діяльності є провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором. Під поняттям, пов'язаної особи з державою-агресором, тобто росією та республікою білорусь, можуть потрапити різні контрагенти, з якими

проводилися чи ще й зараз, можливо, проводяться господарські операції, наприклад купівля-продаж товарів, оренда приміщень, надання певних послуг. Фактично під категорію провадження господарської діяльності у взаємодії з незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, потрапляє будь-яке постачання товару, виконання робіт, надання послуг таким органам влади (окупаційній адміністрації) або державі-агресору. Отже, українським суб'єктам господарювання відповідною нормою забороняється будь-яка (в тому числі господарська) взаємодія з російськими та білоруськими контрагентами. Аналізуючи ч. 4 ст. 111¹ КК України, слід відзначити, що зазначені дії кваліфікуються у випадку провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі з окупаційною адміністрацією держави-агресора. Вказаний злочин є нетяжким, водночас передбачене обов'язкові два додаткові покарання: у вигляді конфіскації майна та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком від 10 до 15 років [1]. Однак в межах однієї статті (ст. 111¹ КК України) неможливо охопити усі наслідки, що можуть загрожувати державі за умови співпраці з контрагентами росії та білорусі. Вирішення цього питання можливо через певні заборони у господарській діяльності. Тому регулювання окремих сфер господарської діяльності, зокрема суспільних відносин, які регулюють встановлений порядок здійснення господарської діяльності та виникають у випадку умисного порушення вимог законодавства про закупівлі з метою допущення до участі у процедурі публічної та/або оборонної закупівлі учасника, який є особою, до якої застосовано санкцію у виді заборони на здійснення у неї публічних закупівель товарів, робіт і послуг посилять попереджувальний характер, як у сфері господарської діяльності, так і відносно національної безпеки, в рамках Кримінального кодексу України. Так, 11 липня у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 7547 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо участі у процедурі публічної

та/або оборонної закупівлі особи, до якої застосовано санкцію у виді заборони на здійснення у неї публічних закупівель товарів, робіт і послуг», в якому пропонується доповнення Кримінального кодексу України новою статтею 209² «Умисне порушення вимог законодавства про закупівлі з метою допущення до участі у процедурі публічної та/або оборонної закупівлі учасника, який є особою, до якої застосовано санкцію у виді заборони на здійснення у неї публічних закупівель товарів, робіт і послуг», яка має такі положення:

- за умисний допуск замовником до участі у процедурі публічної та/або оборонної закупівлі (шляхом невідхилення тендерної пропозиції) учасника, який є особою, до якої застосовано санкцію у виді заборони на здійснення у неї публічних закупівель товарів, робіт і послуг згідно із Законом України «Про санкції», передбачивши покарання у вигляді штрафу від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років (частина перша статті);

- у випадку вчинення такого діяння повторно або за попередньою змовою групою осіб – передбачається покарання у вигляді штрафу від чотирьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до чотирьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років (частина друга статті);

- якщо ж правопорушення, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені під час надзвичайного або воєнного стану – винних осіб очікує покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років та з конфіскацією майна (частина третя статті) [4].

З огляду на зазначене щодо змісту законопроекту, слід відзначити, що запропоновані зміни до Кримінального кодексу України, на наш погляд, є доцільними через те, що умисний допуск замовником до участі у процедурі публічної та/або

оборонної закупівлі (шляхом невідхилення тендерної пропозиції) учасника, який є особою, до якої застосовано санкцію у виді заборони на здійснення у неї публічних закупівель товарів, робіт створює умови та породжує загрозу для подальших посягань на національну безпеку України. А отже, регулювання відповідної сфери правовідносин, враховуючи найбільшу суспільну небезпеку, зокрема створення загрози подальших порушень основ національної безпеки (зокрема ст. 111¹ КК України) нададуть посилення запобігання вчинення відповідних суспільно небезпечних діянь, як у сфері господарської діяльності, так і відносно національної безпеки.

Отже, у підсумку хотілось би зазначити, що звісно ст. 111¹ КК України є достатньо повноцінною, так як забезпечує охоронну та регулятивну функцію практично усіх складових національної політики України, проте всебічне регулювання відповідних правовідносин через додаткові заборони, зокрема у сфері господарської діяльності, нададуть можливості попередження колабораційної діяльності на початковому етапі відповідних правопорушень.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 05.04.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.07.2022).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України №№ 2108-IX 03.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення: 17.07.2022).

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України № 2113-IX, від 03.03. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text> (дата звернення: 17.07.2022).

4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо участі у процедурі публічної та/або оборонної закупівлі особи, до якої застосовано санкцію у виді заборони на здійснення у неї публічних закупівель товарів, робіт : проєкт Закону України 7547 від 11.07.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39962> (дата звернення: 17.07.2022).

СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УКРАЇНІ

Данилюк В.В.,

курсантка 2 курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної
діяльності Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Резніченко Г. С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Одеського державного
університету внутрішніх справ

Варто почати з того, що сьогодні питання колабораціонізму, його поняття, ознаки та види, межі юридичної відповідальності колаборантів тощо набувають особливої значущості в Україні, що відбулася з початком російської агресії. Водночас явище колабораціонізму, досить ретельно розглянуте у працях учених-істориків, у юридичній науці дотепер залишається недостатньо вивченим. Порушена проблема хоч стабільно і перебуває в центрі уваги українських фахівців і представників влади, проте навіть не наблизилася до належного розв'язання.

Про це свідчить констатована відсутність чіткої та вивіреної позиції правників стосовно підходів до правового реагування на поведінку громадян України, які, проживаючи на окупованій території, співпрацюють із державою-окупанткою, необхідності їх зміни та визначення узгоджених засад правового впливу на таких осіб [1, с. 5].

Востаннє проблема колабораціонізму на теренах України серйозно обговорювалася та розв'язувалася у фаховій літературі в контексті подій Другої світової війни. Сьогодні, проводячи очевидні паралелі, українська наукова спільнота поступово повертається до вивчення відповідних питань, актуальність яких щороку посилюється та впливає на вектор сучасних дослідницьких розвідок у сфері права [1, с. 7].

Одним із таких наслідків є виникнення колабораціонізму та пов'язаних або подібних із ним явищ, що зумовлюється єдиною причиною – вчиненою з використанням широкої палітри методів гібридної війни агресією РФ, через яку Україна, починаючи з 2014 р., тимчасово втратила територіальну цілісність, а частина її території (Автономна Республіка Крим, окремі райони Донецької та Луганської областей) досі перебуває під окупацією. При цьому основними передумовами, які забезпечили тимчасову успішність здійсненої воєнної кампанії та відносну поширеність колабораціоністської поведінки на цій території, слід визнати такі:

1) тривала та спланована підготовка до окупації (зовнішні чинники);

2) особливості суспільно-політичного розвитку довоєнної України (внутрішні чинники);

3) пострадянський спадок і прихильність до ідеології «руського міра» (історичні та ідеологічні чинники) [2, с. 58].

Із початку проблема колабораціонізму та пошук способів її найбільш вдалого вирішення перебувають у фокусі уваги представників української влади (як виконавчої, так і законодавчої). Водночас у процесі формування державної політики дотепер не вдається віднайти оптимальну модель правового реагування на осіб, які співпрацюють з окупантом. Зокрема, кримінально-правовий статус окремих категорій цих осіб залишається розмитим, що становить серйозні ризики та загрози з огляду на потребу в адекватному визначенні злочинності та караності їхньої поведінки.

Деякі правники переконують у тому, що жодних проблем колабораціоністськими практиками, які виникла в Україні, майже не існує. Так, на думку М. Рубашенка, кримінальна відповідальність за колабораціонізм уже передбачена (криміналізована) у складі такого злочину, як державна зрада, а тому запровадження нової (самостійної) форми такого діяння призведе до плутанини та становитиме небезпеку порушення прав і свобод людини. Науковець підкреслює, що колабораційна діяльність може набувати будь-якої з передбачених ст. 111 КК України форм державної зради та здійснюватися у військово-

вій, адміністративній (управлінській), економічній і навіть побутовій сферах. Проте кримінальна відповідальність за відповідну діяльність наставатиме лише за такі діяння, які є умисними, та якими заподіюється істотна шкода суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України або створюється реальна загроза її заподіяння [2, с. 60].

При цьому залишається чимало прогалин із відповідного комплексу питань у кримінально-правовій науці. Так, незважаючи на вже тривалий період перебування частини території України під окупацією та виникнення на її землях відповідного явища у вигляді колабораціонізму, ані наукова спільнота, ані громадськість не змогли дотепер розпочати належну (широку і високофахову) дискусію з цього приводу, а отже, дійти згоди щодо визначення найбільш оптимальних способів правового розв'язання відповідної проблеми [2, с. 65].

Проаналізовані позиції переважно свідчили про необхідність удосконалення законодавства України в частині правового реагування на осіб, які здійснюють діяльність, що має колабораціоністський характер (включаючи сферу кримінального права). Щоправда, дослідники аж ніяк не демонстрували одностайності та переконливості в обраних прийомах такого вдосконалення, а відсутність побудованої на науково обґрунтованих висновках моделі нормативного врегулювання колабораціонізму тільки ускладнює перспективний процес деокупації території України [3, с. 87].

З березня 2022 року президентом В. Зеленським був підписаний Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1, якою визначено поняття колабораціонізму та його види, а також відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, визначеного цією статтею, передбачає покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років [4].

Закон про колабораційну діяльність включає всі напрямки можливої співпраці з окупантом, головним питанням є притягнення до відповідальності всіх, хто підпадає під цей закон. Пошуком зрадників і підтвердженням їх провини займають як офіційні інституції (РНБО, СБУ, Прокуратура), так і суспільні організації (Рух Чесно). За дорученням президента В. Зеленського буде створено Єдиний реєстр колаборантів за різними видами діяльності. Фіксація злочинів наразі є єдиною можливістю збирати всю необхідну інформацію для судів, які мають бути, за можливістю публічними. Усвідомлення цього нарративу відбудеться вже набагато пізніше і суспільство постане перед проблемою співіснування з тими, кого визнали колаборантами.

Отже, наукові рефлексії навколо терміну «колабораціонізм» продовжуються, доповнюючись новими характерними ознаками з урахуванням нової історичної реальності. На сьогоднішній день, на підставі вже існуючого досвіду даного виду діяльності, були сформовані наступні критерії, на основі доцільно проводити аналіз колабораціонізму і виокремлювати його види: прив'язка до суб'єктності цього феномену (індивідуальний і колективний); характер співпраці (примусовий, добровільний, ідеологічний); національна і релігійна приналежність; економічні, соціально-історичні умови окупованих територій.

У воєнний період нарратив колабораціонізм на рівні суспільства усвідомлюється набагато пізніше, ніж відбувається юридичне оформлення цього виду діяльності.

Варто сказати, що після завершення війни проблема колабораціонізму поставить перед наукою, владою і суспільством нові виклики. Наукові пошуки щодо колабораціонізму мають бути по новому осмислені і відрефлексовані. Влада має забезпечити прозорість і публічність системи покарань за даний вид діяльності. В українському суспільстві буде відбуватись вирішення двох протилежних проблем. З одного боку – це проблема покаюння колаборантів і їх індивідуальна відповідальність за скоєні злочини, а з іншого боку – це проблема співіснування з колаборантами в державі.

Література

1. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. Вип. 1(23). 2019. С. 5–25.

2. Горобець В. Співпраця з ворогом як вимушена модель поведінки та стратегія виживання. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. Вип. 3 (21). Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. Київ, 2018. С 56–74.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення 14.07.2022р.).

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Єгоров С.О.,

завідувач кафедри ОРД ФПФПКП
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

На сьогодні, в умовах повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, Верховна Рада прийняла закон, який встановлює відповідальність за колабораційну діяльність. Мова йде про Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [4].

У сучасній науковій літературі під терміном «колабораціонізм» у широкому сенсі розуміється співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант [1; 2, с. 4]. При цьому, визначають наступні типи колабораціонізму: воєнний колабораціонізм – сприяння противнику зі зброєю у руках: служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та

контррозвідки; економічний колабораціонізм – співробітництво у будь-яких галузях економіки; культурний (духовний) колабораціонізм – співробітництво з окупантами в духовній сфері, що сприяє поширенню серед населення віропідданських почуттів, підвищенню психологічного настрою окупантів; побутовий колабораціонізм, пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням; політичний, адміністративний колабораціонізм – співробітництво в окупаційних органах влади [1; 3, с. 50].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» вноситься зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України. Зокрема, Кримінальний кодекс України доповнено новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність». Передбачено кримінальну відповідальність за публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до: підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; невизнання поширення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями України. Крім цього, відповідальність передбачена за добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора. Законом передбачається, що здійснення громадянином України пропаганди у навчальних закладах, незалежно від типів та форм власності, з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також

дії громадян України, спрямовані на впровадження освітніх стандартів держави-агресора у таких навчальних закладах, караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років. У свою чергу, передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, в тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, карається штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна.

Кримінальний кодекс закріплює, що добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, в тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої. Організація та проведення заходів політичного характеру та/або здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних

формувань та/або уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах, карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої. Одночасно, добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої. Вчинення особами дій або прийняття рішень, які призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, карається позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої [4].

Література

1. Албул С.В. Колабораційна діяльність: питання визначення та відповідальності. *Одеський державний університет внутрішніх справ* [Електронний ресурс]. URL: <http://oduvs.edu.ua/news/колабораційна-діяльність-питання-ви/>
2. Албул С.В. Правові аспекти участі цивільних осіб у захисті України в умовах воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір* : матеріали науково-практичного онлайн-заходу (м. Одеса, 29 квітня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 4–5.

3. Заєць О.М. Колаборація: поняття, сутність та перспективи застосування. *Організаційно-правові аспекти взаємодії правоохоронних та судових органів під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України* : матер. науково-практичного семінару (м. Дніпро, 30 квітня 2022 р.). Дніпро : ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2022. С. 50.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20/print> (Дата звернення 12.07.2022).

ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕФІНІЦІЇ КОЛАБОРАЦІЯ

Заєць О.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
Одеський державний університет
внутрішніх справ

Термін «колаборація», «колабораціонізм» походить від французького «collaboration», що означає «співпраця», «співробітництво з ворогом». «Колабораціонізм» (франц. collaboration – співробітництво) часто використовують для означення добровільної співпраці (на противагу вимушеній) окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами. Сучасні дослідники розмежовують, колабораціонізм, що передбачає політичну угоду з окупантом, «кооперування» з окупаційною владою у цивільних галузях, та колабораціонізм, як «спільне ведення війни» на боці окупаційних сил. Загалом розрізняють побутовий, адміністративний, економічний, військовий, політичний та військово-політичний колабораціонізм.

Терміни «колабораціонізм» («колаборація») та «колабораціоніст», які використовують у сучасній українській науці, почали застосовувати після нападу Німеччини на Францію у травні 1940 р. та капітуляції (22 червня цього ж року) французького уряду А. Петена, який визнав окупацію двох третин території країни і, погодився на роззброєння національної армії.

Німецький учений Х.-В. Нойлен [1, с. 39–49] вважає, що найсуттєвішими причинами колаборації були політичні мотиви. Дослідник акцентує увагу на національному питанні, розвитку національної ідеї. В умовах війни жевріла перспектива відродження чи створення національної державності. Серед моделей (груп) мотивів колабораціонізму він виокремлює – антикомуністичну спрямованість, яка поєднувалася з ідеєю проголошення незалежності та самостійності (естонці, латиші, литовці, українці, грузини, народи Кавказу [1, с. 39–49]. Х.-В. Нойлен зазначає, що, по-перше, явище колабораціонізму стосується не тільки періоду Другої світової війни, а повторюється постійно в історії людської цивілізації; по-друге, не треба трактувати «колабораціонізм» як синонім зрадництва [1, с. 39]

У сучасній «Енциклопедії історії України» зазначено: «У світовій суспільно-політичній літературі співпраця з окупантами розглядається як ганебне явище, як дії, спрямовані проти інтересів власного народу, держави та її союзників». Розрізняють колабораціонізм політичний, військовий, військово-політичний, адміністративний, економічний, побутовий. Колабораціонізм є не вимушеною, а добровільною співпрацею з окупантами [2, с. 4; 3, с. 440–441].

Отже, колабораціонізм – це складне, неоднозначне суспільно-психологічне та етичне явище, що виникає у результаті взаємодії суб'єктів комунікативного процесу (окремих індивідів, певних політичних організацій з окупантами). Це добровільна або вимушена співпраця з ворогом у будь-яких сферах життя – політичній, військовій, економічній, побутовій, соціокультурній.

Література

1. Neulen H.W. (1985). An deutscher Seite. München, 1985. 168 p.
2. Албул С.В. (2022). Правові аспекти участі цивільних осіб у захисті України в умовах воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір* : матеріали науково-практичного онлайн-заходу (м. Одеса, 29 квітня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 4–5.
3. Дерейко І.І. (2007). Колабораціонізм, поняття. *Енциклопедія історії України* : у 8 т. / редкол. В.А. Смолій (голова) та ін. К. : Наук. думка, 2007. Т. 4. С. 440–441.

ПРО ДЕЯКІ ДЕТЕРМІНАНТИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ФОРМУВАННЯМ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ

Колб О.Г.,

професор кафедри кримінального права
та процесу Національного університету
«Львівська політехніка»,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
<https://orcid.org/0000-0003-1792-4739>

Гібридна війна Російської Федерації (РФ), яка була розв'язана нею проти України у 2014 році, анексія (окупація) Криму, а також відкрите військове вторгнення на територію нашої держави у лютому 2022 році, обумовлюють необхідність всебічного та комплексного наукового погляду на ті детермінанти (причини, умови, корелянти), що сприяли вчиненню зазначеного суспільно небезпечного посягання практично на всі об'єкти правової охорони, що закріплені у чинному законодавстві, а саме – на: державний суверенітет, територіальну цілісність, незалежність тощо нашої країни, а також на права, свободи і законні інтереси людини, які є визначальними у всіх міжнародно-правових актах [1, с. 96–104], а також пов'язані з таким явищем, як колабораціонізм.

Важливим у зв'язку з цим є й інший аспект досліджуваної у даній роботі проблематики, з огляду розробки науково обґрунтованих заходів щодо запобігання воєнним діям і посяганням на територію та інші охороняємі законами об'єкти України у подальшому, враховуючи вплив детермінаційних явищ і процесів на їх формування і розвиток, враховуючи, що на науковому рівні загальновизнаним є висновок про те, що всі соціально-правові явища і процеси є взаємозв'язаними, взаємодіючими та взаємообумовленими, у результаті чого будь-яка причина їх формування і розвитку породжує відповідний наслідок [2, с. 274–280].

Якщо вказану теоретичну модель застосувати до з'ясування сутності і змісту детермінант, що обумовили сучасну (з 24 лютого 2022 року по теперішній час) війну РФ проти

України, то можна у зв'язку з цим звернути увагу на декілька із них, які суттєвим чином вплинули на реалізацію першою злочинних намірів щодо нашої держави. Зокрема, на перший план з даного приводу виходять детермінанти, що стосуються реакції України на анексію Криму та відкритої участі РФ у розв'язанні гібридної війни на Донбасі у 2014 році, а саме: замість того, щоб відразу розірвати дипломатичні відносини з країною-агресором, ввести візовий режим прибуття в Україну її громадян та створити належні та дійові механізми залучення держав-гарантів Будапештського меморандуму 1994 року до забезпечення безпеки нашої держави, представники тодішнього політикуму та так званої «еліти» зайнялись вуличною демагогією та примітивним блокуванням посольства РФ в Україні за допомогою ультранаціоналістичних та інших тому побідних авантюристичних сил.

Як наслідок, в Україні цілком логічно виникла їх протилежність та «п'ята колона» РФ, яка професійно грамотно документувала такі нецивілізовані та чисто популістські дії «демонстрантів», у лавах яких були у тому числі високопоставлені представники вищих ешелонів державної влади, що демонструвалась у різноманітних аудиторіях і організаціях, членом яких є або була на той час наша держава (як от: Раді Європи; ООН, СНД тощо) як реальна загроза на російськомовне населення в Україні. Більш того, як показала практика, це й обумовило розвиток колабораціонізму в нашій державі, який став ще однією із загроз, що проявила себе у ході війни РФ проти України, розпочинаючи з 2022 року [3, с. 116–128].

Щодо другої детермінанти, що сприяла розвитку агресивної поведінки РФ проти України, то її зміст лежить у площині обороноздатності нашої держави. Знову ж таки, ведучи війну по суті з РФ ще з 2014 до лютого 2022 року, Україна зобов'язана була розвивати свій військово-промисловий комплекс, основу якого складають висококваліфіковані національні фахівці та потужні підприємства.

Натомість з якихось причин (а, вони є очевидними – це латентна діяльність «агентів впливу» РФ та доморожених «горе-державних мужів», які сфокусували свою увагу на

особистих бізнес-інтересах за рахунок держави), Україна за 8-м років війни надала Збройним Силам нашої країни аж, зокрема, вісім сучасних танків Т-80 «Оплот» (один танк на рік) та інших тому побідних озброєнь, включаючи літаки, гелікоптери, системи «Град», т. ін. У свою чергу, виготовлену на оборонних заводах продукцію України весь цей часовий відрізок продавала за кордон, хизуючись тим, що вона є одним із успішних експортерів військової техніки. Ба більше, за вказаний час яких тільки «ворогів нації» не призначали на керівні посади в Укроборонпромі, включаючи й іноземців.

Саме тому, як видається, сьогодні є вірною позиція керівництва держави про притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб у такій анти українській політиці з питань забезпечення обороноздатності України [4]. При цьому зазначений підхід дозволить не тільки нейтралізувати, блокувати, усунути тощо детермінанти, що сприяли зниженню рівня забезпечення національної безпеки, але й стане запобіжним (шляхом залякування) заходом для теперішній і майбутніх керівників даного державного відомства у випадках виникнення протиправного наміру при виконанні своїх професійних обов'язків.

До третьої групи детермінант, які є предметом даного наукового дослідження, слід віднести питання так званого «подвійного» (потрійного, т. ін.) громадянства України.

Сутність цієї проблеми полягає у тому, що саме з 2014 року і у теперішній воєнний час чомусь досить «актуальною» стала діяльність певних так званих політичних «еліт» та інших суб'єктів суспільно-державної спрямованості щодо вирішення зазначеного завдання, з огляду сприйняття даного інституту права як системного елементу держави України [5, с. 161–168]. У той самий час відповідь на це питання дано в ст. 4 Конституції України, відповідно до положень якої в нашій країні встановлено єдине громадянство України. При цьому набуття особою громадянства іншої держави автоматично, як це витікає із змісту Закону України «Про громадянство України», є правовою підставою для позбавлення її громадянства нашої країни.

Проте вказані вище та інші тому подібні «тлумачі» Основного закону переконують справжніх українців у тому, що якщо особа не претендує на роботу (службу) в органах державної влади чи місцевого самоврядування України, то вона має право отримати громадянство іншої держави, посилаючись на те, що це є загальновизнаним принципом у цивілізованих країнах. Без сумніву, заперечувати вказане міжнародно-правове положення безглуздо, враховуючи євроатлантичні наміри України щодо вступу в Європейський Союз та НАТО.

Поряд з цим варто звернути увагу авторів доктрини множинного громадянства на той факт, що ними дається невірне та професійно невиважене з точки зору права розширене тлумачення ст. 4 Конституції України та порушується, одночасно, принцип верховенства права, відповідно до якого норми Основного закону мають найвищу юридичну силу і є нормами прямої дії (ст. 8 Конституції України).

Отже, проведений аналіз змісту деяких детермінант, які обумовили війну російської федерації проти України, дозволяє констатувати, що воєнна безпека залежить не тільки і не стільки від професійної готовності та здатності Збройних сил та інших військових формувань нашої держави, скільки і від спроможності інших інститутів суспільства забезпечувати належним чином охорону даного правового об'єкта. Саме тому так важливо у вказаній суспільній діяльності своєчасно та повно виявляти і усувати вказані вище детермінанти (причини, умови та корелянти), а також консолідувати у зв'язку з цим зусилля усіх її суб'єктів з тим, щоб запобігати аналогічним кримінальним посяганням з боку РФ.

Література

1. Луценко Ю.В. Правові аспекти класифікації злочинів проти воєнної безпеки України, які віднесені до розділу I Особливої частини КК України (Злочини проти основ національної безпеки України) (Частина 1). *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 3(9). С. 8–17.
2. Головін Б.М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 274–280.
3. Письменний Є.О. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 116–128.

4. Злочини в оборонній сфері буде розслідувати спеціальна робоча група у ГПУ. UKR: <https://www.ukr.net>. 26.11.2021 (дата звернення 20.06.2022).

5. Оболенцев В.Ф. Держава Україна як система: системний підхід до запобігання корупції. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 161–168.

КРИМІНОГЕННА ДЕТЕРМІНАЦІЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ

Конопельський В.Я.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ

Відкрите військове вторгнення на територію нашої держави у лютому 2022 році російської федерації обумовлює необхідність всебічного та комплексного наукового погляду на ті детермінанти, що сприяють вчиненню колабораціоністських діянь з боку окремих осіб, та обумовлює у зв'язку з цим активізацію наукових розробок з означеної проблематики, особливо в контексті вирішення завдань, пов'язаних з кримінально-правової кваліфікації зазначеного суспільно небезпечного явища.

Загальновідомо, що колабораціонізм (від франц. *collaboration* – співпраця, співробітництво) – усвідомлене, добровільне та зумисне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі та її союзникам.

На юридичному рівні цей термін тлумачиться як державна зрада, за вчинення якої передбачена кримінальна відповідальність. При цьому варто зазначити, що державна зрада як кримінальне правопорушення завжди була закріплена у Кримінальних кодексах України (1960 та 2001 років), що свідчить про підвищену суспільну небезпеку даного протиправного посягання. Згідно із Законом України № 2108-IX від 03.03.2022 року Кримінальний кодекс України доповнено статтю 111–1 «Колабораційна діяльність».

Особливу увагу у цьому сенсі варто звернути й на детермінанти виникнення та розвитку колабораціонізму в Україні, враховуючи, що з часів її незалежності з 1991 року по теперішній час в нашій державі створені належні демократичні засади функціонування будь-якої особи, суспільного утворення та в цілому її інститутів.

Особливо важливим інструментом забезпечення державності, основоположних прав і свобод людини та громадянина є визначені на законодавчому рівні гарантії щодо цих об'єктів правової охорони.

Саме в таких умовах, як показали події 2014 року та у сьогоденні, в Україні має місце, здавалось би, цілком нелогічне суспільне явище у виді колабораціонізму. При цьому, як встановлено у ході розслідування кримінальних проваджень, суб'єктами даного суспільно небезпечного діяння виступають особи, які його вчиняють не тільки і не стільки з політичних мотивів, скільки з корисливої зацікавленості.

Ба більше, у структурі суб'єктів їх вчинення не переважає жодна з класифікаційних груп, в основі поділу яких лежить критерій громадянства, тобто державну зраду, хоча і вчиняють громадяни України, але у формі шпигунства її носіями є як іноземці, так і особи без громадянства, які до і під час воєнних дій проживали на території нашої держави.

З огляду тих суспільно небезпечних наслідків, які настають в результаті вчинення колабораціоністських діянь, звертають на себе увагу й інші аспекти, які стали предметом нашого дослідження.

На перший план виходять детермінанти, що стосуються реакції України на анексію Криму та відкритої участі Російської Федерації у розв'язанні гібридної війни на Донбасі у 2014 році. Україна повинна була відразу розірвати дипломатичні відносини з країною-агресором, ввести візовий режим прибуття в Україну її громадян та створення належних та дієвих механізмів залучення держав-гарантів Будапештського меморандуму 1994 року до забезпечення безпеки нашої держави, але цього зроблено не було.

Наступна детермінанта, що сприяла розвитку агресивної поведінки російської федерації проти України лежить у площині обороноздатності нашої держави. Україна зобов'язана була розвивати свій військово-промисловий комплекс, основу якого складають висококваліфіковані національні фахівці та потужні підприємства. В той же час виготовлену на оборонних заводах продукцію Україна продавала за кордон, хизуючись тим, що вона є одним із успішних експортерів військової техніки. Більш того, на керівні посади в Укроборонпромі призначали різного роду керівників, включаючи й іноземців. Тому сьогодні є вірною позиція керівництва держави про притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб у такій «політиці» з питань забезпечення обороноздатності України.

Такий підхід обумовлений тим, що практики від будь-якого наукового заходу очікують низку доктринальних положень, спрямованих на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінант (причин та умов), які сприяють вчиненню колабораціоністських кримінальних правопорушень.

Особливо важливим вирішенням цієї проблеми є з огляду того масового героїзму та безсмертного подвигу, які проявляються найкращими синами і дочками нашої держави на всіх фронтах, включаючи працівників Національної поліції України, які поряд із забезпеченням громадської безпеки всередині країни та виявленням колаборантів, спільно з іншими правоохоронними органами, беруть безпосередню участь у бойових діях з «рашистськими» окупантами.

Отже, слід визнати, що в наявності досить складна прикладна проблема, яка потребує невідкладного вирішення та активізації наукових розробок, враховуючи її пріоритетний вплив на розвиток і існування всіх правових об'єктів України. Необхідно зосередити увагу та свої творчі зусилля для удосконалення правових засад запобігання та протидії колабораціонізму, у тому числі й шляхом більш ефективного розслідування кримінальних проваджень з означених питань, а також виявлення та усунення тих детермінант, що сприяють даному суспільно небезпечному явищу в Україні.

Література

1. Головкін Б.М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 274–280.
2. Письменський Є.О. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 116–128.
3. Злочини в оборонній сфері буде розслідувати спеціальна робоча група у ГПУ. UKR: <https://www.ukr.net>. 26.11.2021 (дата звернення 15.07.2022).

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Копотун І.М.,

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
Проректор з міжнародних зв'язків
Академії ГУСПОЛ
<https://orcid.org/0000-0002-2947-8599>
igor.kopotun@gmail.com

Рудик М.М.,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-1031-9982>

Нині складно уявити життя без автомобільного транспорту, адже автомобілі стали не лише предметом розкоші, вони перетворилися на об'єктивну необхідність. Про це яскраво свідчить статистика. Наприклад, порівняно з 2000-ми роками кількості машин на автошляхах України зросла майже в чотири рази. Сучасна автомобільна транспортна система України налічує понад 9,2 млн транспортних засобів, серед яких: 6,9 млн легкових автомобілів, близько 250 тис. автобусів, 1,3 млн вантажних автомобілів і понад 840 тис. одиниць мототранспорту. Крім того, ідеться про суттєве збільшення швидкості сучасного автотранспорту й появу значної кількості

недосвідчених водіїв. Усе вказане в сукупності призвело до істотного збільшення кількості ДТП в Україні, а отже, до зростання рівня смертності (особливо серед молоді віком від 20 до 35 років). Тому забезпечення безпеки на автотранспорті стало пріоритетом для держави.

В умовах сьогодення дорожньо-транспортна аварійність в нашій країні є однією з найгостріших соціально-економічних проблем та характеризується надзвичайно високим рівнем ризику виникнення дорожньо-транспортних пригод та тяжкістю їх наслідків. За 2014–2021 роки в Україні зареєстровано близько 800 тис. ДТП, у яких загинуло 29,7 тис. та травмовано 240,4 тис. осіб. У 2019 році зафіксовано зростання кількості ДТП на 5,1 % та травмованих у них осіб на 6,4 % порівняно з 2018 роком. Особливо тривожним є те, що понад 42,6 % загиблих у ДТП у 2021 році – пішоходи та велосипедисти. Велике занепокоєння викликає те, що за останній період на дорогах України загинуло 1,5 тис. дітей віком до 18 років, а ДТП в Україні є першою за поширеністю причиною смерті молоді віком від 15 до 24 років та другою за поширеністю причиною смерті дітей віком від 5 до 14 років [1].

Такі масштабні наслідки ДТП, а також відсутність сталого прогресу в справі їх профілактики (спорадичні успіхи на цій ниві завше є нестабільними та швидкоплинними) зумовлюють постановку питання про побудову державної стратегії безпеки дорожнього руху, котра ґрунтуватиметься на засадах науковості, обґрунтованості, послідовності, безперервності, соціальної спрямованості, економічної доцільності. Ця задача передбачає розробку широкого спектру правових, організаційних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на радикальне зменшення кількості ДТП й рівня дорожнього травматизму в довгостроковій перспективі. Але найпершим кроком до окресленої мети повинно стати забезпечення плідного наукового підґрунтя.

У даному контексті роль науки тим вагоміша, що сфера БДР знаходиться на стику багатьох галузей і дисциплін. Нею охоплені економічні, правові, соціальні, управлінські, комунікативні, техніко-технологічні, фізіологічні, психологічні та

інші аспекти людського існування. Вона пов'язана з вирішенням величезного масиву наукомістких проблем, які виникають у найрізноманітніших площинах сучасного життя. Така багатоплановість проблематики вимагає застосування обширного наукового інструментарію з різних областей знань: від класичної механіки до макросоціології, від містобудування до медицини [2].

Транспортна галузь не стала винятком: ключові процеси її функціонування (включно із забезпеченням безпеки) завжди протікають у канві, торованій правом, а відтак – значною мірою обумовлюються станом науково-правових досліджень. Останні сприяють вдосконаленню існуючого правового базису, визначають зміст галузевих концепцій, формують загальне уявлення про принципи, цілі, пріоритети, форми та методи втілення національної політики транспорту.

Сьогодні, коли питання розробки стратегії БДР нарешті почало переходити в практичну площину, постає нагальна необхідність узагальнення та систематизації знань, накопичених у цій сфері вітчизняною правовою наукою. Причому, з огляду на прискорену динаміку еволюції дорожньо-транспортного комплексу (протягом останніх десятиліть об'єктивні умови його роботи зазнали неабияких змін), найбільший інтерес становлять дослідження нової доби – доби державної незалежності.

До радянського періоду ми віднесемо такі монографічні праці, як: «Боротьба з дорожньо-транспортними пригодами та правопорушеннями на транспортний засіб в СРСР» (м. Москва, 1965 р.) автор дослідження І.Г. Маландин; «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки руху й експлуатації транспорту» (м. Тбілісі, 1973 р.) автор дослідження Г.В. Цуцкиридзе; «Правові та організаційні проблеми удосконалення загальнодержавної системи забезпечення безпеки дорожнього руху» (м. Москва, 1973 р.) автор дослідження В.В. Лук'янов; «Кримінально-правова боротьба зі злочинними порушеннями правил безпеки руху та експлуатації автотранспорту або міського електротранспорту» (м. Москва, 1977 р.) автор дослідження Р.Г. Мацюя; «Причини, умови транспортний засобів злочинів та питання профілактики»

(м. Ленінград, 1975 р.) автор дослідження Д.С. Ковальов; «Кримінальна відповідальність за порушення діючих на транспорті правил» (м. Москва, 1985 р.), автор дослідження І.В. Скірський; «Боротьба органів внутрішніх справ з дорожньо-транспортними злочинами, пов'язаними із заподіянням шкоди пішоходам» (м. Київ, 1987 р.) автор дослідження В.А. Мисливий.

Уперше найбільш ґрунтовне дослідження проблем запобігання таким кримінальним правопорушенням було проведене М.Т. Задояним «Кримінологічна характеристика й профілактика крадіжок і угонів автотранспортних засобів органами внутрішніх справ (за матеріалами Української Радянської Соціалістичної Республіки)», підготовленого 1991 р. на базі Академії МВС СРСР, серед проблем організації діяльності ОВС щодо запобігання таким злочинам виокремлено питання взаємодії підрозділів карного розшуку, слідства та інших служб [3].

Як показує бібліографічний аналіз, з початку 90-х рр. ХХ ст. і до наших днів основна увага правничого загалу (передовсім учених, які переймаються питаннями дорожньої безпеки) прикута до проблем застосування державного примусу. З одного боку, це пояснюється залишковим «відлунням» радянської правової доктрини, котра постулювала примус в якості першочергового інструмента впливу на волю та свідомість громадян. З іншого – обумовлюється надзвичайною гостротою проблематики БДР: катастрофічні масштаби дорожнього травматизму вимагають негайного поліпшення ситуації, а в умовах існуючої економічної нестабільності швидкий ефект здатні забезпечити тільки примусові заходи. Тож саме на їх розгляді роблять акцент більшість сучасних правників.

Література

1. Про виконання Державної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року (2018 р.). *Міністерство інфраструктури України*. 2019. URL: <https://mtu.gov.ua/news/29050.html>; Про затвердження Державної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2023 року: постанова Кабінету Міністрів України від 21 груд. 2020 р. № 1287. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-2020-%D0%BF#Text>

2. Гуржій Т.О. Адміністративно-правові проблеми забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні : монографія. Кіровоград : Тимченко, 2010. 440 с.

3. Задояный М.Т. Криминологическая характеристика и профилактика краж и угонов автотранспортных средств органами внутренних дел (по материалам Украинской ССР) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 1991. 195 с.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кулик Л.М.,

доцент кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

24 лютого 2022 року без оголошення війни росія почала протиправне збройне вторгнення на територію України, що стало найбільшим викликом безпеці людства після Другої світової війни. Безпрецедентне порушення установлених правил міжнародного гуманітарного права, пов'язаних із порушенням законів та звичаїв війни, відповідальність за які передбачена XX розділом Особливої частини Кримінального кодексу – це не вичерпний перелік кримінально караних діянь, які поповнять кримінальне судочинство у найближчі часи.

З набранням чинності Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» 15 березня 2022 року Кримінальний кодекс України було доповнено новою статтею 111–1, якою встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність.

До недавнього часу поняття колабораційної діяльності сприймалося лише в історичному та політичному контекстах. Так, Словник української мови, який було видано ще у минулому столітті, терміну «колаборант» взагалі не містить, а поняття «колабораціоніст» та «колабораціонізм» розкриває як: зрадник своєї батьківщини, що співпрацював з фашист-

ськими загарбниками в окупованих ними країнах під час другої світової війни та зрадницьке співробітництво з фашистськими загарбниками в окупованих ними країнах під час другої світової війни відповідно [1, с. 216].

Термін «колабораціонізм» походить від французького *collaboration* – «співробітництво», тому у донедавній політичній лексиці вживався з такими значеннями: у загальному тлумаченні як співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант, а у звуженому – співробітництво французів із німецькою владою у період окупації Франції у ході Другої світової війни. Враховуючи те, що у роки Другої світової війни колабораціонізм був явищем розповсюдженим – і мав місце практично в кожній окупованій країні, то розглядалася не лише добровільна співпраця французів, але і данців, норвежців, татар, білорусів, українців, росіян та інших народів з німцями за умов окупації останніми їхніх країн.

Дослідження колабораціонізму раніше не практикувалося в Україні, адже тема колабораціонізму довгий час відносилася до непатріотичних фактів радянської історії.

Проте сучасні реалії поставили перед правовою спільнотою задачі щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, відмежування такої діяльності від державної зради та інших кримінальних правопорушень, тому є нагальна потреба у тлумаченні понять «колаборант», «колабораціоніст» та «колабораціонізм».

Аналіз джерел не надає можливості відмежувати поняття «колаборант» та «колабораціоніст», тому обидва адекватно сприймаються для характеристики суб'єкта колабораційної діяльності.

Колабораціонізм можна тлумачити як процес або діяльність. Тому, колабораціонізм – це співпраця громадян з ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі. Причому вважаємо, що суб'єктом колабораційної діяльності можуть бути не тільки громадяни України, а інші особи, іноземці чи особи без громадянства, які проживають на

території України і у час воєнного стану співпрацюють з агресором та заподіюють шкоду державі чи державності.

Мотиви колабораційної діяльності, на нашу думку, для кваліфікації значення не мають. Єдине виключення можуть складати випадки у яких буде доведене примушування до колабораційної діяльності, яке мало непереборну силу (загрозу життю колаборанта або його близьким родичам, за умови реальності такої загрози).

На нашу думку, колабораціонізм – це свідомо добровільна співпраця населення або громадян держави з агресором в інтересах ворога-загарбника на шкоду державності чи державі або її союзників.

Новий склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», якою позначається співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі, роз'яснили у Координаційному центрі з надання правової допомоги. Конструктивно стаття поділяється на 8 частин, які справедливо окреслено як 7 форм діяння [2].

Також виділяють типи колабораціонізму: воєнний – сприяння агресору шляхом служби у військових формуваннях, поліцейських та інших силових структурах; політичний та адміністративний – співробітництво в окупаційних органах влади; економічний – співробітництво у будь-якій галузі економіки; культурний (духовний) – співробітництво з окупантами в духовній сфері, що полягає у прославленні їхньої нації, запевненні у їх виключності та непереможності; побутовий – пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням.

Характеризуючи діяння, передбачені у ст. 111-1 слід зазначити наступне. У частині 1 передбачена відповідальність за публічне заперечення громадянами України збройної агресії проти України або окупації частини її території, а також публічні заклики до різних форм співпраці з агресором. Йдеться про вчинення цих дій саме публічно: на мітингах, зборах, у засобах масової інформації, в мережі інтернет, в соцмережах, у месенджерах тощо. Тобто, публічним вважається поширення закли-

ків або висловлювання заперечень, яке спрямоване на невідзначене коло осіб. При цьому складно погодитися з думкою, що таке діяння характеризується злісністю. Вважаємо, що достатньо одного доведеного факту вищезазначених дій [3].

Колабораціонізмом вважається й публічний заклик до проведення незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території.

Нова стаття Кримінального кодексу відносить до колабораціонізму і такі дії, як добровільне заняття різного роду посад у незаконних органах влади, які створені на тимчасово окупованих територіях, в тому числі, окупаційних адміністраціях держави-агресора, а також участь у діяльності цих організацій.

Також до таких дій відноситься добровільне заняття посад у створених державою-агресором судових або правоохоронних органах, як і добровільна участь у незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях держави-агресора та надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти України.

Ця стаття передбачає відповідальність за організацію та проведення заходів саме політичного характеру. Тобто якщо перед тим ми говорили про публічні заклики, то тут мова йде про заходи політичного характеру. До них можна віднести: з'їзди, мітинги, демонстрації, конференції, «круглі столи» тощо для підтримки держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань. Так само колабораціонізмом вважатиметься підготовка та участь у таких заходах.

До такої діяльності можна віднести здійснення інформаційної діяльності в співпраці з державою-агресором або її окупаційною адміністрацією, яка спрямована на підтримку держави-агресора чи її органів або збройних формувань. І в тому числі, щодо уникнення нею відповідальності за таку агресію проти України. В цьому контексті можна говорити про відповідальність за здійснення пропаганди відповідного характеру.

Колабораційною діяльністю також вважається передача матеріальних ресурсів, іншої фінансової допомоги військовим держави-агресора, а також залученість до відповідної діяльності, в тому числі господарської взаємодії з державою-агресором тощо.

До колабораційної діяльності відноситься вчинення дій, прийняття рішень чи бездіяльності, що призвели до загибелі людей або настання тяжких наслідків, тут ідеться зокрема про дії чи рішення осіб, які перебувають на посадах у незаконних органах, створених державою-агресором. Саме за ці діяння передбачена найтяжча відповідальність [3].

Вважаємо, що ст. 111-1 необхідно доповнити такими кваліфікуючими ознаками, як:

1) участь у переслідуванні чи видачі окупаційній адміністрації держави-агресора воїнів АТО чи інформації про них та осіб, що проходять службу у лавах Збройних Сил України, Національній гвардії України, Територіальній обороні, Національній поліції, Службі Безпеки України та інших правоохоронних, правозахисних та судових органах;

2) добровільне заняття посад у створених державою-агресором судових або правоохоронних органах особами, які займали особливо відповідальне становище або приймали присягу на вірність Україні.

Українська держава довела усьому світові свою політичну, ідеологічну та воєнну спроможність. Збройні Сили України, Національна гвардія України, Територіальна оборона, Національна поліція, інші силові відомства успішно знищують ворожі війська, поступово звільняючи тимчасово окуповані території. Контрдиверсійну діяльність здійснює Служба Безпеки України та сили розвідки й контррозвідки. Широкого масштабу набуває партизанський рух на тимчасово окупованих територіях. В основі вищезазначеного є громадянська позиція пересічної людини і чим вона міцніша, чим більше сподівань на виявлення фактів колабораціонізму, на підставі яких уповноваженні органи зможуть якісно кваліфікувати такі прояви та доказати вину зрадників-колаборантів.

Література

1. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні; редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т.4: І–М / ред. тому: А.А. Бурячок, П.П. Доценко. 1973. 840 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR_0001607

2. Колабораційна діяльність: 7 форм нового злочину. *Закон і Бізнес*. <https://zib.com.ua/ua/150944.html>

3. Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання. 13.04.2022. URL: <https://yur-gazeta.com/>

СУЧАСНИЙ СТАН ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Маланич М.М.,

курсантка 2 курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної
діяльності Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Резніченко Г.С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ

Варто почати з того, що Україна в умовах війни перебуває вже 8 років і проблема колабораціонізму не є новою, проте в період активізації повномасштабної агресії російської федерації проти українського народу, ця тема набула нових смислів і нового усвідомлення, як на інституційному рівні, так і рівні суспільства в цілому. Безумовно, все вищезначене впливає на формування змістового наповнення категорії «колабораціонізм» як багатокомпонентного наративу в науковому, юридичному, морально-етичному, емоційно-психологічному вимірах.

Наукові рефлексії щодо змісту терміну «колабораціонізм» постійно доповнюються новими інтерпретативними поясненнями і характерними ознаками його різновидів. Слід зауважити, що термін «колабораціонізм» виник набагато пізніше ніж сам феномен, який існує стільки скільки існує людство і війни. В перекладі з французької (*collaboration* – співпраця, співробітництво) він означає добровільну, навмисну співпрацю з окупаційною владою і надання їй всілякої допомоги. Автором

цього терміну прийнято вважати маршала Філіпа Петена, який в липні 1940 року національними зборами був проголошений главою французької держави і призвав підтримати нацистську Німеччину. В його інтерпретації «колабораціонізм» не носив негативного змісту, навпаки, він обумовлював необхідність добровільної співпраці держави з окупантами [1, с. 8].

Оскільки колабораціонізм є багатогранним явищем, в науковій літературі на основі історичних фактів з різних держав, виокремлюють його види і аналізують різноманітні прояви співпраці з окупантами. На думку українського дослідника Є. Письменного, для більш точної диференціації колабораціонізму, необхідно враховувати, що за певних соціально-історичних умов колабораціоністська діяльність мала свою специфіку залежно від країни, яка перебувала під окупацією. Із-поміж іншого ця специфіка зумовлювалась тактикою окупанта; тривалістю окупації; станом економічного та політичного розвитку тієї чи іншої країни в довоєнний час (економічні проблеми, політична криза, відсутність демократичних засад організації суспільства тощо); ступенем залученості до співпраці державних і громадських діячів та впливових соціальних груп, її метою, а також сприйняттям цієї співпраці на різних щаблях суспільства [1, с. 10].

На думку багатьох науковців, які займалися цією проблемою, саме після другої світової війни, категорія «колабораціонізм» набула негативного смислу і більшою мірою політичного навантаження та емоційного забарвлення, що відбилось на її змістовному наповненні. Так, одна з класичних версій цього терміну з вищезначеною тональністю була запропонована в українській історіографії вітчизняним істориком Я. Грицаком, який інтерпретував колабораціонізм як співпрацю населення завойованих держав з окупаційним режимом, а колаборанта як зрадника своєї батьківщини, що співробітничає з окупантами.

Українські дослідники В. Горобець, Т. Заболотна, Б. Ковальов, В. Кучер, Т. Пентер та ін. в своїх роботах детально проаналізували такі форми колабораціонізму, як економічний і культурний. Економічний колабораціонізм, на думку більшості науковців, передбачає співпрацю в сфері господарської діяльності.

Розглядаючи причини співпраці місцевого населення з окупантами у економічній сфері, український дослідник О. Потильчак доводить, що ці дії відбувалися вимушено через тиск загальної трудової повинності та життєвих обставин. Тому цих людей не можна віднести до колабораціоністів у повному розумінні цього слова [2, с. 89].

Зауважимо, що в часи незалежної України проблематика колабораціонізму постала в 2014 році, коли був анексований Крим і воєнним шляхом була окупована російською федерацією частина Донецької і Луганської областей.

І саме тоді в політичний дискурс України повернувся наратив колабораціонізм і розпочався процес юридичного оформлення колабораційної діяльності. Юридично процес оформлення законів відбувався з 2014 року.

Зазначимо, що у 2019 році Верховна Рада ухвалила в цілому законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (№ 7186). Слід зауважити, що всі спроби унормування закону про колабораційну діяльність були не завершеними, проекти мали розмиті формулювання, не було чіткого розмежування між видами колаборації. Проблемою також було і те, що в політична еліта проросійського спрямування в Україні досить впевнено і безкарно саботувала прийняття цих законів в будь який із версій [2, с. 110].

Важливим кроком стало те, що зміни в Закон про колабораційну діяльність були внесені вже з початком нової фази війни в Україні. Змінами передбачено, що Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1, якою визначено поняття колабораціонізму та його види, а також відповідальність за вчинення кримінального правопорушення.

У висновках варто сказати, що актуалізація питання колабораціонізму в українському суспільстві з початком незалежності була пов'язана переважно з переглядом історичного минулого без радянського трактування. Умови колабораціоністської

діяльності в часи другої світової війни на території, України яка не мала своєї державності кардинальним чином відрізнялась від сьогоденного моменту. Сучасна історія колабораціонізму почалась з 2014 р. з початком війни російської федерації проти України. Формування нормативної бази щодо колабораційної діяльності і особливо зрозумілої практики покарань за злочини не носило в Україні до 2022 р. системного і чітко визначеного характеру, що не могло не відбитись на однозначному ставленні до цього феномену в суспільстві. До позитивів того часу можна відмітити саме актуалізацію цього питання в засобах масової інформації і початок дискурсу в суспільстві.

Література

1. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. Вип. 1(23). 2019. С. 5–25.
2. Письменний Є. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище сучасній Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Сєверодонецьк : Румянцева Г.В., 2020. 120 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ УЧАСТІ У ТЕРОРИСТИЧНІЙ ГРУПІ ЧИ ТЕРОРИСТИЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мальгіна А.С.,

аспірант кафедри психології
та криміналістики Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Горбаньов І.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики
та психології Одеського державного
університету внутрішніх справ

Починаючи з 2014 року триває збройна агресія російської федерації проти України, яка 24 лютого 2022 року переросла у повномасштабну жорстоку війну, яка вже забрала тисячі

життів як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення. Однак, незважаючи на всі жахи, які принесло повномасштабне вторгнення Російської Федерації, серед громадян України знаходяться особи, які сприяють адміністрації держави-агресора, її окупаційним військам і владі у веденні агресивної війни проти нашої держави. Такі виклики зумовили прийняття Верховною Радою України Закону України № 2108-IX від 3 березня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», відповідно до якого Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» [4]. Відповідні зміни набрали чинності 15 березня 2022 року.

При цьому проєкт вказаного Закону за № 5144 було подано до Верховної Ради України 24 лютого 2021 року, тобто рівно за один рік до початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Зокрема, у пояснювальній записці до вказаного законопроєкту було зазначено, що даний законопроєкт покликаний обмежити доступ до зайняття посад, до посад, пов'язаних із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, строком на 15 років та передбачити інші відповідні покарання для осіб, які співпрацювали з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями, а також можливість ліквідації юридичних осіб, уповноважені особи яких здійснювали таку співпрацю, шляхом встановлення кримінальної відповідальності за відповідні діяння [3].

У зв'язку із зазначеним важливо зрозуміти, які саме методи можуть використовуватися слідчими органами під час здійснення досудового розслідування колабораційної діяльності з урахуванням напрацьованого досвіду під час розслідування схожих категорій кримінальних правопорушень.

Так, до одного із видів колабораційної діяльності віднесено добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих

формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, кримінальна відповідальність за яке передбачена, зокрема, частиною 7 статті 111–1 Кримінального кодексу України [1].

Отже, з об'єктивної сторони вказане діяння може бути виражене в одній або декількох з наступних форм: 1) добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території; 2) добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території; 3) добровільна участь громадянина України в збройних формуваннях держави-агресора; 4) надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Як ми бачимо, деякі з описаних форм об'єктивної сторони, визначених у частині 7 статті 111–1 Кримінального кодексу України, зокрема, «добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора» є загальноприйнятими для кримінальних правопорушень, які вчиняються у складі тих чи інших злочинних організацій.

Так, наприклад, частиною 1 статті 258–3 Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації [1].

Відповідно, до однієї з форм об'єктивної сторони вказаного кримінального правопорушення є участь у терористичній групі чи терористичній організації.

Зокрема, Пленум Верховного Суду України дотримується позиції, відповідно до якої банди, терористичні групи, терористичні організації та не передбачені законом воєнізовані або збройні формування є спеціальними видами організованих груп і злочинних організацій [5]. З огляду на викладене, законодавець до категорії злочинних організацій відніс і збройні формування держави-агресора.

При цьому участь у тій чи іншій злочинній організації передбачає, що з моменту дачі згоди на вступ (входження) до злочинної організації дії винного розцінюються як закінчений злочин – участь у злочинній організації, навіть якщо той, хто вступив у злочинну організацію, і не брав участі у вчиненнях нею злочинів. Вступ до злочинної організації та членство в ній є закінченим злочином з тих міркувань, що сам по собі цей факт означає надання злочинній організації можливості використання її учасника згідно з планами злочинної організації [2, с. 903].

З огляду на викладене, незважаючи на особливості, притаманні кожному зі складу злочинів щодо участі у злочинних об'єднаннях, зазначених у ч. 7 ст. 111–1 та ч. 1 ст. 258–3 Кримінального кодексу України, методика проведення досудового розслідування буде спільна для вказаної категорії кримінальних правопорушень.

Під час розслідування колабораційної діяльності у вигляді добровільної участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора, як і під час розслідування участі осіб у терористичній групі чи терористичній організації, для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення необхідним є проведення наступних слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів: 1) встановлення та проведення допитів свідків, яким можуть бути відомі обставини щодо підтвердження участі осіб у відповідних злочинних об'єднаннях;

2) проведення огляду інформації, яка міститься у відкритій мережі «Інтернет», зокрема акаунтів у соціальних сторінках осіб, причетних до участі в незаконних злочинних об'єднаннях; 3) проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (стаття 263 Кримінального процесуального кодексу України) з метою встановлення умислу осіб на добровільне вчинення кримінального правопорушення та для підтвердження інших обставин його вчинення; 4) проведення тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, зокрема, до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок винної особи з метою підтвердження місцезнаходження такої особи, зокрема, на тимчасово окупованих територіях України, а також її зв'язків з представниками незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях та/або збройних формувань держави-агресора; 5) за можливості проведення обшуку за місцем проживання особи з метою отримання доказів щодо причетності особи до участі у зазначених вище формуваннях, а саме: виявлення та вилучення зброї; комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв, на яких може міститись інформація щодо підтвердження зв'язків такої особи з представниками таких формувань; документів, виданих представниками зазначених вище незаконних формувань тощо. При цьому слід зазначити, що через окупацію частини регіонів України у слідчих органів може бути відсутня фізична можливість проведення обшуку за місцем проживання тих чи інших осіб.

При цьому перелік вказаних слідчих (розшукових) дій не є вичерпним та потребує подальшого практичного та теоретичного напрацювання, однак він є універсальними для такої категорії кримінальних правопорушень щодо участі у спеціальних видах злочинних об'єднань, відповідальність за які передбачена, зокрема, ч. 7 ст. 111-1 та ч. 1 ст. 258-3 Кримінального кодексу України.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26,

ст. 131. Дата оновлення: 30.06.2022.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : 2-е вид., перероб. та доп. / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. К. : Дакор, 2008. 1428 с.

3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність): Законопроект від 24.02.2021 № 5144. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71220

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. Дата оновлення: 03.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

5. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Марченко О.А.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального
процесу ФПФОДР

Одеського державного університету
внутрішніх справ

Початок відкритої широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України спонукав Верховну Раду України реалізувати криміналізацію колабораційної діяльності. Так в Україні проблема кримінально-правової протидії колабораціонізму нарешті набула законодавчого вирішення. Верховна Рада України багато разів намагалася вирішити цю проблем у відповідних проектах законів України, зокрема «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення

відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (законопроект № 7186 від 21.03.2022) [3], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» (законопроект № 5144 від 24.02.2021) [4].

У пояснювальній записці законопроекту передбачено, що колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом [2].

Основною метою нормативного акту № 2108-IX є встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, а супутні цілі: «обмежити доступ до занять посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, строком на 15 років та передбачити інші відповідні покарання для осіб, які співпрацювали з державою-агресором, ... а також можливість ліквідації юридичних осіб, уповноважені особи яких здійснювали таку співпрацю...» [4].

Колабораціонізм (від – фр. *collaboration* «співробітництво») термін сучасного політичного лексикону має декілька значень:

- співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант. У роки Другої світової війни колабораціонізм був явищем розповсюдженим – і мав місце практично в кожній окупованій країні;

- співробітництво французів із німецькою владою у період окупації Франції у ході Другої світової війни; проте загальновідома не лише добровільна співпраця французів, – але і данців, норвежців, татар, білорусів, українців, росіян та інших народів – з німцями за умов окупації останніми їхніх країн.

Отже, під колабораціонізмом, на наш погляд, можна розуміти зрадницьке співробітництво з ворожими загарбниками в окупованих ними країнах під час війни.

З метою подолання колабораціонізму у сучасних українських реаліях Кримінальний кодекс України (далі – КК України) закономірно доповнили новою статтею 111¹ «Колабораційна діяльність», якою передбачили кримінальну відповідальність за співпрацю з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями у військовій, політичній, інформаційній, адміністративній, господарській та трудовій сферах.

Основний склад цього злочину визначений ч. 1 ст. 111¹ КК України. В інших частинах цієї статті, яких є аж вісім, передбачено ряд альтернативних форм об'єктивної сторони даного злочинного діяння, які по суті є кваліфікуючими ознаками. Це вказує на те, що законодавець спробував таким чином здійснити доволі глибоку диференціацію кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Що стосується покарання за її вчинення, то тут особливим є застосування до винної особи позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Конкретно санкціями ст. 111¹ КК України, а також окремо у ч. 1 ст. 55 КК України передбачено, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених статтею 111¹ КК України, призначається на строк від десяти до п'ятнадцяти років позбавлення волі. В той час як для інших кримінальних правопорушень передбачених КК України санкція у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання, передбачає менші строки [1].

Вказаний підхід до санкції ст. 111¹ КК України щодо призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основного або додаткового покарання нашою наукою на певні міркування та дискусії з приводу надмірної суворості кримінальної

відповідальності. Нами підтримується позиція, що саме така диференціація кримінальної відповідальності у призначенні покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю є доцільною. Поясненням тому є те, що особи, які співчують окупанту та виправдовують його дії, та більше того закликають до співпраці з ворогом, повинні мати більш суворе покарання, а саме мають бути надовго позбавлені не тільки волі, а й можливості брати участь у будь-яких формах державного управління та місцевого самоврядування чи надання публічних послуг іменем України.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.07.2022).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України № 2108-IX 03.03. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення: 17.07.2022).

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : проєкт Закону України № 7186 від 21.03.2022 / Проєкт вноситься народними депутатами України Іонушасом С.К., Медяником В.А., Михайлюк Г.О. та ін. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247316> (дата звернення 17.07.2022).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) : проєкт Закону України № 5144 від 24.02.2021 / Проєкт вноситься народними депутатами України Чернєвим Є.В., Кравчук Є.М., Потураєвим М.Р. та ін. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71206 (дата звернення 17.07. 2022).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПЕНАЛІЗАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мицька О.І.,

кандидат юридичних наук, начальник кафедри правової та спеціальної підготовки, Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби»

Україна була і залишається демократичною, соціальною, правовою державою зі своїм суверенітетом, незалежністю та територіальною цілісністю. Однак починаючи з 2014 року відбулося порушення територіальній цілісності у зв'язку з іноземним втручанням та з окупацією певної її частини. З того часу фахівцями юридичного профілю (кримінально-правового циклу) почалися перші доктринальні розробки вивчення сучасного колабораціонізму як суспільно-політичного явища у кримінально-правовому аспекті.

З 24 лютого 2022 року виникла нагальна потреба боротьби з негативним суспільно-політичним явищем таким, як колабораціонізм та його нормативного закріплення. Верховна Рада України прийняла Закон України № 2108-IX від 03.03.2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», в розділі № 1 Особливої частини Кримінального Кодексу України (далі –ККУ) з'явилася стаття 111–1 під назвою Колабораційна діяльність. Ця кримінально-правова норма знайшла своє відображення в розділі і має назву «Злочини проти основ національної безпеки України» [2].

Звернувши увагу на санкції частин 1, 2 ст. 111–1 КК України, які передбачають покарання *позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років*, а частина 2 цієї статті ще і *конфіскацією майна або без такої*, прослідковується наступне частини підпадають під ознаки кримінального проступку. Вважаємо

за доцільне нагадати ст. 12 ККУ визначає класифікацію кримінальних правопорушень. Кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини.

У ККУ кримінальним проступком є передбачене діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [1].

На доктринальному рівні вітчизняні вчені дають більш розгорнуте поняття кримінальному проступку. Кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення, що має знижений ступінь суспільної небезпеки, за який може бути призначено покарання, не пов'язане з позбавленням або обмеженням волі, а саме: штраф, громадські роботи, виправні роботи, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, що не тягне за собою судимості [3, с. 41]. З правильності застосування законодавцем юридичної техніки, побудови юридичної конструкції та відповідності самої кримінально-правової норми назві розділу особливої частини КК України, де вона закріплена, визначає відповідальність за злочини, а не за кримінальні проступки.

Вивчаючи кримінальний проступок, професор В. Туляков зазначає що, за ступенем суспільної небезпеки кримінальний проступок займе проміжне положення між злочином і адміністративним правопорушенням. До категорії кримінального проступку повинні бути віднесені деякі види злочинів невеликої тяжкості. Критерієм їх розмежування буде служити ступінь суспільної небезпеки і типова санкція [3, с. 41]. Приймаємо до уваги той факт, що кримінально-правова норма приймалася законодавчим органом «поспіхом», тому вважаємо, за потрібне, звернути увагу на деякі основні моменти.

На нашу думку, колабораційна діяльність проявляється у добровільній, свідомій співпраці з окупаційною владою держави – агресора у різних сферах діяльності (*якщо її розглядати у вузькому значенні*); дане діяння спричиняє тяжку шкоду суспільству, посягаючи на безпеку держави, має ознаки держав-

ної зради, тому санкція за вчинення такої діяльності повинна бути менша, але передбачати покарання, пов'язаного з ізоляцією від суспільства.

Отже, враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що колабораційна діяльність, досить новий вид державної зради, тому з метою вдосконалення кримінального законодавства пропонуємо таке:

- ця кримінально-правова норма не повинна містити категорії кримінального проступку, а повинна відноситись до категорію злочину;
- запропонувати в ч. 1, 2 ст. 111–1 ККУ такі санкції:
- карається позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років, або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до п'яти років, або арештом на строк до шести місяців.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р.№ 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3816> (дата звернення 16.07.2022)
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення 16.07.2022)
3. Туляков В. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві : монографія. Одеса : Юридична література, 2012. 422 с.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВА НАВЕЛА ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРАВОВОРЧІ ТА ПРАВОНАСТОСОВНІ ПРОБЛЕМИ

Мовчан Р.О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

Не заперечуючи важливості кожного із здійснених під час дії воєнного стану оновлень кримінального законодавства, водночас варто визнати, що найбільше запитань як у правозастосовців, так і в пересічних громадян виникає стосовно лише однієї з них – ст. 111–1 Кримінального кодексу України (далі –КК) «Колабораційна діяльність», яка з'явилась у результаті ухвалення Закону України № 2108-IX від 3 березня 2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» (далі – Закон від 3 березня 2022 р.). Бажанням відповісти на деякі із цих питань і обумовлене звернення до відповідної проблематики, під час якого планується розгляд окремих дискусійних питань, які постають у зв'язку із запровадженням кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, що автор вважає злободенними на поточному етапі правотворення та правозастосування.

Чи виправданим є віднесення до колабораціонізму передбачених у ч. 1 ст. 111–1 КК «публічних заперечень та закликів»?

Суть колабораціонізму, що є усталеною в правовій та історичній доктрині, завжди віддзеркалює відповідну поведінку як елемент взаємодії (співпраці) з ворогом (окупантом). Поза таких відносин колабораціонізм не може існувати, що звісно не виключає потребу криміналізації подібних дій в іншому форматі.

Водночас передбачені ч. 1 ст. 111–1 КК публічні заперечення та заклики можуть здійснюватись і не через зазначену співпрацю, маючи в основі особисті переконання та погляди того чи іншого громадянина України, викликані, наприклад, стійкою антиукраїнською позицією оточення, впливом відповідних пропагандистських джерел, тривалим проживанням на території держави-агресора тощо. Тобто йдеться про те, що замість характерної для колабораціонізму усвідомлюваної співпраці з окупантом, за якої особа чітко розуміє її шкідливість для національної безпеки України, вчиняються такі дії, які перебувають поза межами колабораційної діяльності як поведінки, що завжди характеризується певною взаємодією з державою-агресором.

Бласне, помилковість та нелогічність аналізованого рішення ВРУ частково підтверджується і самим законодавцем, який вже іншим законом (№ 2110-IX), що також був прийнятий 3 березня 2022 р., доповнив КК новою ст. 436–2, в якій передбачив кримінальну відповідальність за все, те ж таки заперечення збройної агресії рф проти України. Єдиними відмінностями між двома відповідними нормами є те, що:

- у ч. 1 ст. 436–2 КК не згадується про спеціального суб'єкта (громадянина України) та водночас вказується на «публічність». Однак необхідно враховувати, що вже у ч. 3 ст. 436–2 КК посилено відповідальність за відповідні діяння, вчинені, зокрема, з використанням ЗМІ, а відсутність згадування про «громадянина України» вказує лише на те, що суб'єктом цього кримінального правопорушення, поруч із згаданим громадянином України, можуть бути й апатриди та іноземці;

- у ст. 436–2 КК робиться уточнення відносно того, що йдеться про заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої ще в 2014 р.;

- у ст. 436–2 КК вказується не лише на заперечення, а й на виправдовування агресії та визнання її правомірною.

Отже, навіть зважаючи на ці незначні редакційні розбіжності, все рівно виникає питання: чому однотипна поведінка у вигляді, з одного боку, виправдовування збройної агресії РФ з акцентом, що ці дії розпочаті в 2014 р., визнається злочином

проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, тоді як публічне заперечення тієї самої збройної агресії, але без конкретизації суб'єкта та дати її здійснення, яке, як було доведено вище, може бути власною, викликану різноманітними обставинами, ініціативою громадянина України, а не формою співпраці з ворогом – вже «трансформується» у злочин проти основ національної безпеки України?

Як на мене, логічні пояснення такого кроку відсутні, що в сукупності з іншими обставинами свідчить про необхідність виключення з ч. 1 ст. 111–1 КК вказівки на такі публічні заперечення, які не являються наслідком співпраці з окупантами. Перекоаний, що зазначений різновид протиправної поведінки має каратися за ст. 436–2 КК поруч з іншими вже описаними в ній діями.

Зайняття яких посад у незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, тягне кримінальну відповідальність відповідно до ч. 7 ст. 111–1 КК?

На думку О.О. Кравчука та М.С. Бондаренко, якщо посада, яку особа добровільно зайняла в судовому чи правоохоронному органі, не передбачає організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, вчинене необхідно кваліфікувати за ч. 2 ст. 111–1 КК [1, с. 202].

Аналогічно розмірковує і М.І. Хавронюк, який пише, що посада в незаконних судових або правоохоронних органах – це посада хоча б в одному із таких органів, що створений під час окупації, яка передбачає діяльність як судді, або як працівника правоохоронного органу (у розумінні ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»). Як зазначає вчений, зайняття посади помічника судді, судового розпорядника, іншої посади в апараті суду, прокуратури тощо необхідно кваліфікувати за ч. 2 ст. 111–1 КК як зайняття посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій [2].

Оцінюючи пропонований підхід, хотілося б наголосити на тому, що в ч. 7 ст. 111–1 КК відсутня подібна до передбаченої у ч. 5 вказівка, відповідно до якої відповідальність настає лише

за зайняття посад, пов'язаних із наявністю відповідних функцій. Існування цього факту можна сприймати як доказ того, що за цією нормою може (чи виправдано – це інше питання) кваліфікуватися зайняття будь-яких посад у незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, зокрема й тих, які не пов'язані з наявністю організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, однак без яких реалізація відповідних функцій не була б можливою: посади судового розпорядника, помічника судді, секретаря судового засідання, посади у канцелярії суду, відділі управління з персоналом, бухгалтерії тощо.

Треба так само виходити з того, що хоча ч. 7 ст. 111–1 КК передбачає відповідальність за зайняття будь-яких посад у незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, незалежно від виконуваних функцій, водночас обіймання низки посад треба визнавати малозначним діянням (наприклад, ідеться про прибиральника службових приміщень або водія голови суду, функції яких є другорядними).

Чи може наставати кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність, вчинену не добровільно?

Разом із співпрацею однією з конститутивних ознак, що характеризують явище колабораціонізму, слушно визнається добровільний характер такої співпраці (добровільною є участь у колабораційній діяльності, що здійснюється за власною ініціативою суб'єкта такої діяльності та за умови його вільного волевиявлення). Виходячи з цього, будь-яка поведінка, описання якої передбачає ст. 111–1 КК, мала б визначатися з урахуванням ознаки добровільності співпраці з окупантом (державою-агресором).

Однак на противагу частинам 2, 5 та 7 у всіх інших частинах ст. 111–1 КК вказівка на «добровільність» відсутня, у зв'язку з чим виникає питання: невже передбачені в цих нормах (частини 1, 3, 4, 6) ті ж такі публічні заклики до підтримки рішень держави-агресора, пропаганда в закладах освіти, передача матеріальних ресурсів, проведення відповідних політичних заходів тощо мають визнаватися кримінально

протиправними незалежно від того, чи були вони добровільними?

З одного боку, відсутність безпосереднього згадування про «добровільність» у відповідних частинах ст. 111–1 КК не виключає застосування при кримінально-правовій оцінці відповідних дій положень ст. 40 КК про фізичний або психічний примус. Наявність цього положення слугує нормативним запобіжником визнання кримінально протиправними будь-яких вчинених під безпосереднім впливом примусу діянь із співпраці з окупантом (наприклад, коли колабораційна діяльність вчиняється через погрозу вбивства близьких для особи людей). З іншого боку, постає питання, чим же насправді керувався законодавець, коли вибірково визначав (стосовно окремих форм колабораційної діяльності) ознаку добровільності? Не слід виключати, що йдеться про банальну помилку, яких було зроблено кілька в процесі поспіхом здійснюваної воєнної законотворчості.

Переконаний, незважаючи на відсутність відповідної вказівки на добровільність, жодні вчинені під впливом примусу («недобровільні») дії, зокрема й передбачені ст. 111–1 КК, не можуть визнаватися кримінально протиправними. Ознака добровільності відповідної поведінки має виключатися, якщо вона є результатом примусу, тобто нездоланих у конкретній ситуації перешкод. Про таку ситуацію загалом ідеться, якщо рішення про участь у колабораційній діяльності ухвалювалося під впливом фізичного або психічного примусу з боку представників держави-агресора. Водночас треба мати на увазі, що добровільною участь буде тоді, коли особа вчинила відповідне діяння, перебуваючи під впливом своїх родичів та близьких, знайомих і друзів, які її умовили погодитися на співпрацю з державою-агресором.

Література

1. Кравчук О.О., Бондаренко М.С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111–1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204.

2. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. Аналіз статті про колабораційну діяльність із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Мудрецька Г.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
процесу ФПФODP
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом [1].

15 березня 2022 року набрав чинності Закон України від 3.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», яким КК України доповнено статтею 111⁻¹, де визначено поняття колабораціонізму та його форми.

Зокрема колабораційною діяльністю визнається: 1) публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані

території України; 2) публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації; 3) здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти; 4) передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора; 5) добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території; 6) організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах; 7) заходами політичного характеру розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо. 8) під здійсненням інформаційної діяль-

ності розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації; 9) добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях [2].

Вказані зміни покликані запобігти потенційно можливому притягненню до відповідальності учасників ринку електронних комунікацій України за виконання ними наявних обов'язків за чинними міжнародними міжоператорськими договорами з операторами російської федерації та республіки білорусь із метою збереження зв'язку між абонентами України та держав-агресорів.

Проте вказані зміни викликають більше питань та сумнівів, аніж практичних результатів. Зокрема, Закон встановлює, що заклики, заперечення вважаються публічними, навіть якщо вони розміщені в мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації, що може слугувати додатковим ризиком порушення прав людини, оскільки особу можуть притягнути до кримінальної відповідальності за розміщення певного критичного допису в соцмережах. Крім того, цей закон поширюється на невизначене коло осіб, які можуть підпадати під його санкції. І часткове його застосування щодо якоїсь конкретної особи буде, фактично, вибірковим правосуддям. Також об'єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 111-1 та 111-2, може частково охоплюватися диспозиціями інших статей. Зокрема, стаття 110 охоплює практично всі випадки колабораційної діяльності. Тобто по суті йде дублювання тих самих норм відповідальності.

Отже, запровадження подібних складів злочинів та покарань в Україні загрожує призвести до несприятливих наслідків. Відповідно державна політика щодо кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність в Україні має враховувати сучасні інститути кримінального права та потребує свого вдосконалення.

Література

1. Пояснювальна записка до Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

2. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Мудрецький Р.В.,

кандидат юридичних наук, суддя
Дніпропетровського апеляційного суду

Через військову агресію Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, в Україні введено воєнний стан. 15 березня 2022 року набрав чинності Закон України від 3.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1], який спрямований на врегулювання одного з найважливіших питань, яке наразі гостро постало перед Україною – питання заборони колабораціонізму.

Змінами, внесеними до ст. 111-1 КК України, передбачено відповідальність за колабораційну діяльність та форми поведінки, подібні до неї, дає підстави для об'єднання всіх відповідних кримінально-протиправних діянь у такі групи: 1) інформаційне співробітництво із державою-агресором; 2) робота в інтересах держави-агресора; 3) дійова підтримка держави-агресора; 4) економічна співпраця із державою-агресором; 5) воєнна співпраця із державою-агресором [2, с. 19] Статтею 111-2 «Пособництво державі-агресору» передбачено відповідальність за умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупа-

ційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора. Мета таких дій – сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації України. Аналіз законодавчих норм свідчить про широку можливість притягнення до кримінальної відповідальності та тяжкість покарання за такі злочини, особливо пов'язані з окупацією території України, створенням та діяльністю на окупованих територіях державних інститутів, підготовкою таких дій.

Однак, вносячи зміни до КК України у мовах воєнного стану, доповнюючи кримінальний кодекс ст. 111–1 «Колабораційна діяльність» та ст. 111–2 «Пособництво державі-агресору», формулюючи в них об'єктивну сторону злочинів, законодавець спричинив порушення логічної структури відповідного розділу кодексу та допустив змішування визначень об'єктивних сторін злочинів, передбачених різними статтями. Крім того, об'єктива сторона злочинів, передбачених ст. 111–1 та 111–2, може частково охоплюватися диспозиціями інших статей – ст. 109 (дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, публічні заклики до таких дій), ст. 110 (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України), ст. 111 (державна зрада).

Доведення самого факту цього злочину є достатньо непростим і складним, зокрема й в частині доведення умислу особи на вчинення колабораційних дій. Крім того, цей закон поширюється на дуже велику кількість осіб, які можуть підпадати під нього. І часткове його застосування щодо якоїсь конкретної особи буде, фактично, вибірковим правосуддям, яке буде свідчити про певну недосконалість цієї правової норми.

Окрім того, для України цінна можливість проаналізувати кримінальну відповідальність за «колабораціонізм» після Другої світової війни в перспективі, зокрема той факт, що масове переслідування «колаборантів» та помста їм за жорстокість війни врешті була замінена масовою амністією, а там, де цього не сталося, країни зазнали довгострокових соціальних та економічних негативних наслідків. Відповідно для України важливо обрати власний шлях, враховуючи попередній досвід: забезпечити справедливість відповідальності за вчинення злочинів під час війни та уникнути полювання «на відьом» і таврування людей за те, що вони мусили забезпечувати власне виживання в окупації, не будучи співучасником реальних злочинів [3, с. 34].

Державна політика щодо кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність в Україні має будуватися з урахуванням того, що така кримінальна відповідальність матиме безпосередній вплив на подолання наслідків збройної агресії російської федерації в Україні в довгостроковій перспективі, примирення в українському суспільстві, встановлення правди про події під час війни, післявоєнну відбудову та реінтеграцію жителів тимчасових окупованих територій.

У зв'язку з цим при формуванні державної політики з кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність Україна має спиратися на сучасні інститути кримінального права та прав людини, а також на сучасні напрацювання у сфері правосуддя, для подолання наслідків порушень прав людини в мовах військової агресії російської федерації проти України. Що в цілому вимагає на законодавчому рівні упорядкувати та удосконалити об'єктну сторону злочинів проти національної безпеки України за для її точного розуміння, відмежування одного складу злочину від іншого з метою правильної реалізації норм права у правозастосовчій діяльності.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

2. Марін О.К. Кримінальна відповідальність за роботу в інтересах держави-агресора. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції (пам'яті В.П. Колгана)* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 27 травня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 18–21.

3. Добрянська Н. Перспективи встановлення кримінальної відповідальності за «колабораціонізм» в Україні. Центр прав людини ZMINA; ред. Печончик Т., Луньова О. Київ, 2021. 36 с.

КОМБАТАНТИ ЧИ КОЛАБОРАНТИ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Орлов В.А.,

кандидат юридичних наук, заступник
начальника відділу розслідування
злочинів, учинених в умовах збройного
конфлікту СУ ГУНП в Донецькій області

З 20 лютого 2014 року триває збройна агресія російської федерації проти України, яка призвела до численних людських жертв як серед військовослужбовців та правоохоронців, так і серед цивільного населення, окупації Автономної Республіки Крим і частини Донецької та Луганської областей, значних економічних втрат для нашої країни. 24 лютого 2022 року повномасштабним вторгненням російської армії розпочався новий етап російсько-української війни. В той же час ряд громадян України сприяли чи продовжують сприяти РФ у здійсненні збройної агресії проти України, включаючи підтримку незаконних збройних формувань та окупаційних адміністрацій держави-агресора та інших дій, які кваліфікуються як колабораційна діяльність.

На сьогодні викликає проблеми у правозастосовній практиці питання кваліфікація дій громадян України, які на боці ворогу, у складі незаконних збройних формувань (далі НЗФ), наприклад особовий склад «народної міліції ДНР», приймають участь у законних бойових діях. Актуальність вказаних питань

підвищується введенням до кримінального закону новели – колабораційна діяльність, а саме кваліфікуючої ознаки такої діяльності, як добровільна участь громадянина України в незаконних збройних формуваннях.

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», було внесено зміни у Кримінальний кодекс України, зокрема додано статтю 111-1 «Колабораційна діяльність» (Закон набув чинності 15.03.2022).

Вказаний Закон у ч. 7 визначає кримінально караними діями: «...добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України» [1].

Тобто фактично з 15.03.2022 (набуття чинності правової норми) дії особи, громадянина України, яка добровільно вступила до лав НЗФ – армії «ЛДНР» повинні кваліфікуватися не як раніше за відповідною частиною ст. 260 ККУ (участь у непередбачених не передбачених законом збройних формувань), а за ч. 7 ст. 111-1 ККУ (колабораційна діяльність).

Проте починаючи з 24.02.2022 року в Україні введено воєнний стан, характер збройного конфлікту набув беззаперечного статусу міжнародного збройного конфлікту і всі правовідносини однозначно регулюються такою галуззю міжнародного права, як міжнародне гуманітарне право.

Тому відносно вищенаведених правових норм, щодо кваліфікації дій учасників НЗФ, проблемним питанням є неузгодженість норми ч. 7 ст. 111-1 ККУ з нормами міжнародного гуманітарного права.

Відповідно до п. 2 ст. 43 Протоколу I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року особи, які входять до складу зброй-

них сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного й духовного персоналу, про який ідеться у ст. 33 III Женевської конвенції), є комбатантами, тобто вони мають право брати безпосередню участь у воєнних діях.

У випадку взяття в полон вони набувають статусу військовополонених та не можуть піддаватися судовому переслідуванню чи покаранню тільки за те, що вони брали участь у воєнних діях[2].

У Конституції України (ч. 1 ст. 9) та законодавстві («Про міжнародні договори України») затверджено примат міжнародного права над національним. Зазначено, що якщо міжнародним договором України, укладення якого відбулося у формі закону, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору України.

Основною ознакою комбатанта є його перебування у збройних силах. Пункт 2 ст. 43 Протоколу I Женевської конвенції визначає, що збройні сили сторони, що перебуває в конфлікті, складаються з усіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом чи владою, невизнаними супротивною стороною («ЛДНР») [2].

Комбатанти несуть відповідальність за нормами національного законодавства тільки за порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 ККУ): вчинення відносно цивільного населення умисного вбивства, умисне заподіяння тяжких страждань чи серйозного каліцтва, завдання шкоди здоров'ю, жорстоке поводження, тортури, зґвалтування, захоплення заручників, мародерство, колективні покарання, акти терору та інше.

Виникає питання: громадяни України, які ведуть бойові дії проти України вони є комбатантами і не підлягають кримінальній відповідальності, або вони колаборанти і підлягають кримінальній відповідальності за ознаками ч. 7 ст. 111–1 ККУ?

Треба зазначити, що колабораціонізм – особлива форма державної зради, яка полягає у військовому, політичному, економічному, адміністративному, культурному, інформаційному, медійному співробітництві громадянина України

з державою-агресором або її представниками, створеними чи підтримуваними нею незаконними збройними формуваннями.

Деякі правники переконують у тому, що взагалі за такі дії повинна наставати кримінальна відповідальність тільки за ст. 111 ККУ (державна зрада) [3, с. 126].

Статус комбатантів, у свою чергу, мають особовий склад збройних сил сторони, що у конфлікті, а також особовий склад ополчення і добровольчих загонів, щовходять до складу цих збройних сил і безпосередньо беруть участь у бойових зіткненнях, а також особи, які відповідають низці вимог, наприклад, мають чітко визначений особовий склад та особу-командира, мають окремий знак, відкрито носять зброю тощо.

Тобто комбатанти є законними учасниками війни, мають право брати безпосередню участь у військових діях і відповідно є правомірним об'єктом нападу.

Дискусійним є питання щодо кваліфікації дій осіб, які вступили до складу НЗФ окупаційної адміністрації «ЛДНР» з 14.04.2014 до введення воєнного стану 24.02.2022, вказаний період теж визначається як збройний конфлікт змішаного типу.

На думку ж експертів Апарату ВРУ: «діяння визначенні в диспозиції ч. 7 ст. 111–1 ККУ, а саме добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, та/або збройних формуваннях держави-агресора слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 260 ККУ» [4].

Тому законодавче розмежування та тлумачення обох злочинів (ст. 260 та ст. 111–1) в період збройного конфлікту має важливе значення для досягнення завдань кримінального права, й вирішальну роль у цьому процесі матиме судова практика [5].

Цілком погоджуємося з думкою деяких науковців, які вважають, що нечіткість окремих ознак відповідних складів кримінальних правопорушень суперечить принципу правової визначеності, призведе до розширеного тлумачення в судовій практиці, вибіркового правосуддя або до незастосування цієї норми взагалі [6].

На підставі викладеного, керуючись власним практичним досвідом, зазначимо, що практичне застосування положень ч. 7 ст. 111–1 ККУ викликає багато суперечностей як серед вчених так і серед правоохоронців. Неузгодженість національної норми з нормами міжнародного гуманітарного права в період збройного конфлікту може призвести до необґрунтованих вироків та відповідно позовів до Європейського суду з прав людини.

Подальші наукові розвідки у цьому напрямку сприяють становленню України як цивілізованої європейської країни та скорішій перемозі над російською федерацією.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 18.07.2022).

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення 18.07.2022).

3. Письменський Є.О. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 116–128.

4. Висновок на проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» (реєстр. № 5144 від 24.02.2021 р.): проєкт вноситься народними депутатами України Чернєвим Є.В., Кравчук Є.М., Потураєвим М.Р. та ін. / Апарат Верховної Ради України № 04-27/3-2022/54331 від 02.03.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1243571> (дата звернення 17.07.2022).

5. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111–1 КК. ГО «Вектор прав людини». Київ, 2022. URL: <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo> (дата звернення 18.07.2022).

6. Кузнецов В.В., Сийпловіч М.В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. URL: https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jsui/bitstream/lib/40900/1/Кримінальна%20відп._за%20колабораційну%20діяль-сть%20як%20новий%20виклик%20сьогодення.pdf (дата звернення 18.07.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ OSINT ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пашковський М.І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник відділу
дослідження проблем кримінального
процесу та судоустрою Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса Національної
академії правових наук України

За офіційними даними Офісу Генерального прокурора частка кримінальних правопорушень з колабораційної діяльності за ст. 111–1 Кримінального кодексу України (далі – КК) серед кримінальних правопорушень проти національної безпеки складає майже 14 % або 1604 випадків станом на 18.07.2022 [1].

Очевидно, що значну частину таких правопорушень складають діяння зі здійсненням певних інформаційних (у т. ч. пропагандистських) актів, передбачені ч. ч. 1, 6 ст. 111–1 КК. Аналіз доступної судової практики за ст. 111–1 КК дозволяє зробити висновок, що для вчинення вказаних протиправних діянь, виконавці досить часто вдаються до використання вебсайтів, соціальних мереж «Однокласники», «ВКонтакте», Facebook, або ж каналів чи групових чатів клауд-месенджерів Telegram, Viber, тобто джерел з відкритим доступом. Фактичні дані, що стосуються такого поширення, а саме текстова інформація, відео-, аудіозаписи, фото і та інші графічні зображення разом з інформацією про використані засоби та способи оприлюднення вказаних відомостей можуть бути доказами у кримінальних провадженнях.

Крім того, в соціальних мережах оприлюднюються відомості про колабораційну діяльність інших осіб. Так, у кримінальному провадженні № 12022065400000459 від 05.04.2022 було встановлено, що 14.03.2022, приблизно о 08:15 год під час дискусії із мешканцями сусідніх будинків обвинувачений був відзнятий на відео, в якому заперечував агресивні

дії керівництва РФ на території України. Вказані відеоматеріали надалі були розміщені в мережі «Інтернет», зокрема на одному з телеграм-каналів, аудиторія якого нараховує понад 5000 підписників. Станом на 04.04.2022 вказане відео переглянуло 4994 підписників даного каналу. Зазначеного обвинуваченого було притягнуто до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 111–1 КК, відомості про притягнення до відповідальності адміністратора (–ів) зазначеного телеграм-каналу, їх статус у вказаному кримінальному провадженні наразі відсутні [2].

Зазначені цифрові середовища, як правило, використовуються відкрито, тобто без обмеження до них доступу сторонніх осіб (не власників відповідного профілю або інтернет-ресурсу), що дозволяє під час з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення за ст. 111–1 КК здійснювати дослідження на основі відкритих джерел, т.зв. OSINT. У зв'язку з цим важливим є не лише оперативний доступ до відповідних ресурсів, але й фіксація їх стану та змісту, пошук та належне збереження вилученої з них інформації. Таким чином, перед слідчим, оперативними підрозділами постає завдання в забезпеченні оперативного та постійного моніторингу значного обсягу повідомлень в індивідуальних профілях, групах, каналах соціальних мереж та клауд-месенджерів з метою аналізу, виявлення та фіксації (збереження) відомостей, що можуть бути використані як докази колабораційної діяльності або цілеспрямованого відшукування певного повідомлення. Завдання ускладнює та обставина, що цифрова інформація, що знаходиться у відкритому доступі, вразлива до змін та видалення (знищення), а отже адекватність інструментів та методів її збереження є вирішальними факторами (під адекватністю розуміється сукупність властивостей цифрового елемента, які необхідно охороняти та зберігати з плином часу, включають його автентичність, доступність, ідентичність, стійкість, можливість відображення та зрозумілості [3, п. 158]).

Нерідкісними є випадки, коли інформація, що знаходиться у відкритому доступі, про колабораційну діяльність збирається приватними особами (волонтерами) для її наступного надання до правоохоронних органів. Тому як і при документуванні

порушень законів та звичаїв війни (воєнних злочинів), інших міжнародних злочинів, документування колабораційної діяльності може здійснюватися з використанням OSINT, зокрема з дотриманням методології, рекомендованої стандартом з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних, розробленим Центром з прав людини Юридичної школи Каліфорнійського університету в Берклі (далі – Протокол Берклі) [3]. Цей комплексний документ, зорієнтований на слідчих, прокурорів, правозахисників, журналістів-розслідувачів, які у своїй професійній діяльності можуть отримати доступ до великого обсягу даних, зібраних з різних, незалежних одне від одного джерел.

Протокол охоплює питання щодо професійних, методологічних та етичних принципів діяльності з використання цифрової інформації, правові рамки використання цифрової інформації у відкритому доступі, широкі безпекові застереження, засоби, методи та форми здійснення такої діяльності, звітування про її результати. Попри те, що він зосереджений на використанні цифрової інформації у відкритому доступі для розслідування порушень міжнародного кримінального права з прав людини та гуманітарного права, він цілком є застосовним до використання інформації для розслідувань інших порушень, у т. ч. колабораційної діяльності.

Оскільки цифрова інформація, що знаходиться у відкритому доступі (далі – інформація з відкритих джерел), збирається для використання як доказ у кримінальному провадженні, а сам процес збереження, як правило, полягає в отриманні цифрової копії (відбитку) такої інформації важливим є забезпечення встановлення справжності цифрових даних. Тому протоколом Берклі рекомендовано зберігати цифрові дані у тому ж (рідному) форматі або «в стані, максимально наближеному до його вихідного формату. Будь-які зміни, перетворення або конвертації, спричинені процесом збору, повинні бути задокументовані» [3, п. 154]. Очевидно, що за належної підготовки таке збирання може здійснюватися і без участі спеціаліста.

Щодо інформації з відкритих джерел протоколом Берклі рекомендовано фіксувати щонайменше такі дані: цільова

вебадреса; вихідний код; захоплення всієї вебсторінки або зображення повідомлення крауд-месенджера в застосунку; вбудовані мультимедійні файли; вбудовані метадані; контекстуальні дані; хеш-значення; дані про процес збирання інформації [3, п. 155]. В процесі роботи з інформацією з відкритих джерел важлива роль відводиться ланцюгу забезпечення збереження – «хронологічній документації послідовності зберігачів інформації чи доказів, а також документація контролю, дати та часу, передачі, аналізу та розпорядження такими доказами» [3, п. 157], у зв'язку з чим значно підвищуються вимоги до рівня деталізації відповідних протоколів слідчих (розшукових) дій, в межах яких здійснюється збереження інформації з відкритих джерел. У випадку, коли відповідна інформація фіксувалася приватними особами та на момент проведення розслідування вже відсутня у відкритому доступі, потрібно орієнтувати таких приватних осіб щодо надання відповідних хронологічних протоколів документування, допитувати таких осіб як свідків про обставини виявлення та збереження відповідної інформації. Такі протоколи волонтерів є документами (ст. 99 КПК України), вони мають значення для оцінки допустимості та достовірності як доказу відповідної інформації, збереженою волонтером з відкритих джерел.

Збирання інформації з відкритих джерел може здійснюватися вручну за стандартизованою процедурою або бути автоматизованим за допомогою різноманітних інструментів або сценаріїв. В останньому випадку ланцюг забезпечення збереження може створюватися також автоматично (програмно). Особливо актуальним є використання програмних інструментів або сценаріїв в процесі відшукування належної інформації, наприклад для вебскрапінгу (від англ. *scraping*) – перетворення у структуровані дані інформації з вебсторінок [4]]. Одним з таких достатньо простих для використання інструментів є *python*-сценарій *snsrape* для служб соціальних мереж (SNS), який сканує профілі користувачів, хештеги або пошукові запити, групи, канали Facebook, Instagram, Telegram, Twitter, ВКонтакте, Weibo, Mastodon, Reddit, і повертає виявлені елементи, наприклад відповідні публікації [5]. Самостійним

програмним інструментом вебзахоплення, призначеним для онлайн-розслідувань, є, наприклад, Hunchly [6]. Обидва інструменти використовуються у своїй діяльності Центром з прав людини Юридичної школи Каліфорнійського університету в Берклі.

Викладене дозволяє зробити висновки про те, що цифрова інформація, що знаходиться у відкритому доступі, може мати важливе значення для розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111–1 КК України; цю інформацію можуть збирати також приватні особи та надавати органам досудового розслідування, прокуратури; під час пошуку, збирання та подальшого використання такої інформації слід керуватися як методичним документом Протоколом Берклі; така інформація може збиратися як вручну, так і з використанням програмних інструментів; важливим елементом забезпечення можливості перевірки та оцінки допустимості та достовірності як доказу вказаної інформації є ланцюг забезпечення збереження; наразі КПК України не містить будь-яких застережень щодо збирання та використання в кримінальному провадженні цифрова інформація, що знаходиться у відкритому доступі. Вивчення Протоколу Берклі та інших подібних методичних посібників має бути включено в програму підготовки правознавців та правоохоронців, в курси підвищення кваліфікації адвокатів, слідчих, прокурорів.

Література

1. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ, станом на 18.07.2022. Головна – Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/storage/uploads/9bbe54be-7461-4a13-80e0-a7b0fa9a8950/war_crime-18072022ua.jpg (дата звернення: 18.07.2022).
2. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 25.04.2022 р. у справі № 295/3520/22 1-кп/295/651/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104060256> (дата звернення: 18.07.2022).
3. Протокол Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних. Практичний посібник щодо ефективного використання цифрової інформації у відкритому доступі для

розслідування порушень міжнародного кримінального права з прав людини та гуманітарного права (перекл. з англ.). Вид. офіц. Нью-Йорк, Женева, 2020. 119 с. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 18.07.2022).

4. Webscraping – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Web_scraping] (дата звернення: 18.07.2022).

5. Just Another Archivist. Snsrape: A social networking services craper in Python. Git Hub. URL: <https://github.com/JustAnotherArchivist/snsrape> (date of access: 18.07.2022).

6. Hunchly – OSINT Software for Cybersecurity, Law Enforcement, Journalists, Private Investigators and more. Hunchly. URL: <https://www.hunchly.ly/> (date of access: 18.07.2022).

«МІРА» КОЛАБОРАЦІЯ В ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРІ: ЗАПОБІГАННЯ «ІНФОРМАЦІЙНОМУ ТЕРОРИЗМУ» ТА ПРОПАГАНДІ НАРАТИВІВ «РУСЬКОГО МІРА»

Пирожик О.В.,

депутат Волинської обласної ради,
уповноважений з антикорупційної
діяльності комунального
підприємства «Волинський обласний
фтизіопульмонологічний медичний
центр» Волинської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0001-5793-7433>

Після повномасштабного вторгнення, як активної фази гібридної війни російської федерації в Україні, критично гостро постало питання діяльності усіх масових інституцій, які працюють в публічному просторі і не можуть залишатися поза війною, позаяк в умовах агресії та окупації вони або працюють задля української перемоги, роблячи посильний внесок у справу протидії агресору, або ж фактично колаборанують з агресором та окупантом.

У такій ситуації, як видається, особливої уваги заслуговують недержавні інституції, які працюють у медійному просторі та впливають на суспільну свідомість, а також акцентують свою діяльність на ідеологічно-духовній площині, у якій

і здійснюються, як свідчить практика, й детермінація такого суспільно небезпечного явища як колабораціонізм. З огляду на це можна вважати своєчасним та таким, що нейтралізує причини та умови, які сприяють виникненню та розвитку колабораціонізму, прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораціоністську діяльність» [1]. Більш того, у такому ж контексті має реалізуватись на практиці комплекс заходів щодо запобігання «інформаційному тероризму» і недопущення пропаганди наративів ідеологічної конструкції «руського міра» в будь-яких її проявах.

При цьому слід мати на увазі, що вирішуючи зазначену проблему, слід виходити з тези про те, що «інформаційний тероризм» проти українських цінностей та пропаганда «руського міра» мають класифікуватись як ознаки кримінально караной колабораціоністської діяльності, враховуючи, що наративи такої пропаганди розмивають нашу ідентичність, схиляють українців до лояльності ідеологічним постулатам «руського міра», за яким, як відомо приходять російська мова та російські танки. Тож така діяльність, своєю чергою, стає нагальним питанням національної безпеки України і в умовах особливого періоду – воєнного стану – має кваліфікуватись як вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки держави.

У свою чергу, проблематика «інформаційного тероризму» детермінована необхідністю подальшого вдосконалення санкційної політики України у сфері національної безпеки як складової національної політики, унормування понятійно-категоріального апарату та кодифікації інформаційного законодавства України, позаяк у чинних вітчизняних засадничих, концептуальних чи стратегічних нормативно-правових актах, що містять основоположні принципи боротьби з інформаційними загрозами, досі не визначене поняття «інформаційного тероризму» як засобу ведення інформаційної війни та загрози національній безпеці України [2, с. 39–48].

Цікавим у цьому контексті є трактування «інформаційного тероризму», яке пропонує Л.В. Лабенко, розглядаючи

його як один із видів тероризму, породженого стрімким розвитком інформаційних технологій [3, с. 195–198]. На його думку (і варто з цим погодитись), існує також тероризм психологічний, який не використовує засоби фізичного впливу на противника і розрахований на вплив інформацією, що призводить до ефекту залякування (етимологічно слово «терор» якраз і походить від лат. «залякувати»). При цьому, маніпулювання свідомістю здійснюється шляхом занурення людей у певне кероване інформаційне поле, в якому створюється вигадана, маніпулятивна картина світу. Саме тому, на переконання Л.В. Лабенко, інформаційний тероризм охоплює політичні, філософські, правові, естетичні, релігійні та інші погляди й ідеї, тобто у духовній сфері, там, де ведеться боротьба ідей [3, с. 195–198].

Враховуючи зазначене та у контексті запобігання інформаційним загрозам, важливим по своїй цілеспрямованості можна визнати 6 вищевказаного Закону щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораціоністську діяльність, згідно з яким жорстко криміналізуються окремі аспекти зазначеного кримінального правопорушення, а саме: організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах [1]. При цьому під здійсненням інформаційної діяльності у даному законодавчому акті, розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

Саме тому життєво необхідним вбачається вжиття невідкладних заходів щодо визначення на законодавчому рівні поняття «інформаційного тероризму» та кодифікації інформаційного законодавства України. Крім цього, доцільним було б закріплення в законодавстві юридичної відповідальності за «інформаційний тероризм», а саме – криміналізації цього небезпечного діяння. Задля цього необхідно легалізувати

поняття «інформаційний тероризм», або ж, як обґрунтовано пропонує Р.О. Банк, доповнити Кримінальний кодекс України ст. 258–6 «Інформаційний терористичний акт» [4, с. 110–116].

У цьому контексті дії української влади потребують випереджувальної, кримінологічно значущої наступальної тактики, включаючи ефективні заходи щодо нейтралізації детермінант, які сприяють формуванню та розвитку колабораціонізму в нашій державі. Зокрема, до таких можна віднести й ті, що пов'язані з прийняттям нових законів та підзаконних актів, які б відповідали викликам часу у сферах інформаційної та національної безпеки, а також запобігали «інформаційному тероризму». Ба більше, необхідним у зв'язку з цим видається й узгодження та фіксація цих положень у законодавстві України щодо кримінальної відповідальності за колабораціоністську діяльність.

Отже, зважаючи на сучасні реалії України, про колабораціонізм слід вести мову не тільки і не стільки як про кримінально каране діяння, що посягає на основи національної безпеки нашої держави, але й про його системоутворюючі елементи, зокрема – про інформаційний тероризм, позаяк тільки при такому підході можна ефективно запобігати його проявам, а також усувати причини та умови, які сприяють формуванню та розвитку зазначеного суспільно небезпечного діяння.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

2. Колб О.Г., Пирожик О.В., Щодо змісту понять «інформаційна зброя» та «інформаційний тероризм» – як джерел посягань на національну безпеку України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 1(15). С. 39–48.

3. Лабенко Л.В. Інформаційний тероризм: поняття та ознаки. *Міжнародні читання, присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П.Є. Казанського (м. Одеса, 22–23 жовтня 2010 року)*. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2010. С. 195–198.

4. Банк Р.О. Інформаційний тероризм як загроза національній безпеці України: теоретико-правовий аспект. *Інформація і право*. 2016. № 1 (16). С. 110–116.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Політова А.С.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри публічно-правових дисциплін
Маріупольського державного університету

Суверенітет, територіальна цілісність... Ці слова набули особливої актуальності та значення після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року Російської Федерації на територію України. Порушуючи норми міжнародного права, окупує територію нашої держави, вбиваючи цивільне населення, призначаючи владу на місцях – це лише частина того, що привертає увагу. Але не можна оминати і такого питання як співпраця із самопроголошеною владою на окупованих територіях та розповсюдження такого терміну як «колаборант».

Беззаперечним є факт того, що вже понад вісім років Україна відстоює свій суверенітет і територіальну цілісність і проблема колабораціонізму не є новою. Так, зокрема, перші законопроекти були розроблені ще у 2017 році: Проект Закону про заборону колабораціонізму (реєстр. № 6170 від 09.03.2017 р.), Проект Закону про захист української державності від проявів колабораціонізму (реєстр. № 7425 від 20.12.2017 р., Проект Закону встановлення справедливості та покарання винних у воєнних злочинах по подіям на території Донецької та Луганської областей (реєстр. № 7425–1 від 28.12.2017 р.). Положення цих законопроектів було проаналізовано нами і відзначено їх недоліки [1, с. 406–422].

У 2021 році розпочався новий етап закріплення у національному законодавстві поняття «колабораціонізму». Зокрема, у лютому 2021 року на розгляд Верховної Ради України було

подано три законопроекти: Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України (щодо кримінальної відповідальності за адміністративне, економічне, військове, політичне, військово-політичне та інше співробітництво з державою-агресором – колабораціонізм) (реєстр. № 5135 від 23.02.2021 р.), Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність) (реєстр. № 5143 від 24.02.2021 р.), Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) (реєстр. № 5144 від 24.02.2021 р.). Деякими дослідниками відзначають, що ці законопроекти, на відміну від попередніх, встановлюють чіткий перелік діянь, що підпадають під визначення колабораційної діяльності [2, с. 211].

Саме повномасштабне вторгнення російської федерації 24 лютого, стало поштовхом до внесення доповнень до КК України і встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність – Верховною Радою України прийнято Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність). Але чи не викликало це певні складнощі у кваліфікації таких діянь?

З лютого 2022 року в Україні обліковано 99 тис. кримінальних правопорушень (на 8 % менше, ніж за аналогічний період торік); відкрили 23,1 тисячі справ щодо злочинів, вчинених російськими військовими та їх пособниками, та оголосили 381 підозру фігурантам (зокрема заочні); відкрили понад 990 справ за колабораціонізм, 172 особи отримали підозри, 78 обвинувальних актів вже у суді (виділ. – автор); викрили 99 диверсійно-розвідувальних груп, за підозрою у диверсійній діяльності затримали майже 1,5 тисячі людей [3]. Станом на 18.07.2022 р. жодного вироку судами не винесено, проте дискусія щодо складу кримінального правопорушення, передбаче-

ного ст. 111-1 КК України йдуть постійно, наприклад, щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК України), який набрав чинності раніше, ніж його було опубліковано, а також положення якого протирічать положенням як КК України, так і Конституції України щодо зворотної дії закону. Про такий нонсенс вказує і М. Хавронюк, відзначаючи, що слід звернути увагу на положення ст. 58 Конституції України: закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Аналогічні положення містяться й у ст. 5 Кримінального кодексу України (далі – КК). Тому, наприклад, якщо особа публічно заперечила здійснення збройної агресії проти України (див. ч. 1 ст. 111-1 КК) о 07.00 дня опублікування (на той час закон ще не був офіційно оприлюднений), то кримінального правопорушення немає [4].

За своєю структурою ст. 111-1. Колабораційна діяльність КК України складається із восьми частин та примітки, де надано тлумачення «публічності», «заходів політичного характеру», «здійснення інформаційної діяльності» та «тяжких наслідків». Що ж стосується поняття «колабораційна діяльність», то вона включає такі форми: 1) публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України; 2) публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Варто відзначити, що термін «колабораціонізм» досить часто вживається в історичній та політичній літературі для визначення добровільної співпраці окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупаційною владою. Аналіз наукової літератури засвідчує відсутність єдиного підходу до

тлумачення цього поняття та його тлумачення з різних аспектів та виділення таких видів колабораціонізму:

- воєнний – сприяння противнику зі зброєю у руках: служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та контррозвідки;

- економічний – співробітництво у будь-яких галузях економіки;

- культурний (духовний) – співробітництво з окупантами в духовній сфері, що сприяє поширенню серед населення вірно-підданських почуттів, підвищенню психологічного настрою окупантів;

- побутовий, пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням;

- політичний, адміністративний – співробітництво в окупаційних органах влади (закон ще не був офіційно оприлюднений), то кримінального правопорушення немає.

Аналіз положень ст. 111–1 КК України дозволяє відзначити, що законодавець також виділяє і такий вид колабораціонізм як освітній. Проте, у багатьох засобах масової інформації було розповсюджено інформації щодо розмежування поведінку службовця в окупації від Міністерства юстиції України. Цікавим, на нашу думку, є твердження, що «якщо людина справді не мала можливості виїхати зі свого міста чи села, яке зараз опинилося під незаконною блокадою російської федерації, то логічно, що, якщо вона не причетна до захоплення території, не здійснює активної передачі росії документів, майна і всього іншого, що належить Україні, то вона просто заручник цих трагічних обставин. Це стосується не лише міських голів та держслужбовців, а й, наприклад, працівників комунальних служб, які навіть в умовах окупації продовжують працювати та підтримувати життєзабезпечення українських населених пунктів... Освітяни самі несуть відповідальність за свої дії, і, якщо вони почнуть вести пропаганду в закладах освіти, розповідати, що, мовляв, жодної окупації немає, то, звісно, порушать закон. У кожного є вибір. Знову ж таки, в окупації ти можеш звільнитися зі школи, якщо тебе примушують викладати за російською програмою

(у цьому разі, якщо людина попередила управління освіти, – за нею зберігається місце роботи і заробітна плата), або, залишаючись там, числитися як викладач, але не виходити на цю роботу» [5].

Зважаючи на вищезазначене, виникає сумнів щодо доцільності доповнення Кримінального кодексу України статтею, яка встановлює відповідальність за колабораційна діяльність, адже криміналізовані діяння подібні до діянь у ст. 111 КК України. Однією з розмежувальних ознак цих складів є період учинення діяння – до окупації території (державна зрада) або після окупації (колабораціонізм). Водночас цю ознаку не можна вважати універсальною, тобто застосовною до всіх випадків [6].

Література

1. Politova A.S., Akimov M.O. Criminal liability for collaborationism: is there a need to establish it in Ukraine?: Modern achievements of EU countries and Ukraine in the area of law : Collective monograph. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. P. 1. P. 406–422.

2. Трофименко А. Поняття «колабораціонізм» в проєктах законів України. *Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу* : збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (28 травня 2021 р.) / під заг. ред. М.В. Трофименка. Маріуполь : МДУ, 2021. С. 208–215.

3. У поліції назвали кількість справ, відкритих за воєнні злочини і колабораціонізм. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/u-politsiji-nazvali-kilkist-sprav-vidkritikh-za-vojenni-zlochiny-i-kolaboratsionizm.html> (дата звернення: 18.07.2022).

4. Хавронюк М. Колаборанти з точки зору Кримінального кодексу. URL: https://racurs.ua/ua/b222-kolaboranti-z-tochki-zoru-kriminalnogo-kodeksu.html?fbclid=IwAR10dRdy4vbVzC2Iff4asiHWciAln9UULEoM4vvhNdHc0_cd6OCNmVRtp_4 (дата звернення: 18.07.2022).

5. У Мін'юсті розмежували поведінку службовця в окупації. URL: https://zib.com.ua/ua/151246-zaruchnik-obstavin_chi_kolaborant_u-minyusti-rozmezhuvali_po.html (дата звернення 18.07.2022).

6. Ганжело В. Як не стати колаборантом? URL: <https://www.legalalliance.com.ua/publikacii/ak-ne-stati-kolaborantom/> (дата звернення: 25.04.2022).

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УКРАЇНІ – РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Поляков Є.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
полковник поліції, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Щурат Т.Г.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри оперативно-розшукової
діяльності Одеського державного
університету внутрішніх справ

24 лютого 2022 року в Україні введено режим воєнного стану[4]. Це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2, с. 14]. Правоохоронні органи разом із військовими формуваннями, що утворені відповідно до законів України за рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію в установленому порядку указом Президента України, залучаються до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності [2, с. 15].

5 березня 2022 року в Україні набрав чинності Закон № 2108-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих

актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Згаданим Законом Кримінальний кодекс України було доповнено новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», якою позначається співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі [3].

Згідно із цією статтею колабораціонизмом уважатимуться такі дії громадян України:

- громадянин України публічно (на мітингах, зборах, в пресі, в мережі «Інтернет», тощо) заперечує збройну агресію проти України, окупацію частини території України, закликає до підтримки дій держави-агресора, підтримує збройні формування агресора та його окупаційну адміністрацію, закликає співпрацювати з державою-агресором та її уповноваженими органами, а також до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України;

- громадянин України добровільно зайняв різного роду посади у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, а також брав участь в організації та проведенні незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території або публічно закликав до проведення таких незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території;

- здійснення громадянином України пропаганди в інтересах держави-агресора у будь-яких закладах освіти та сприяння впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти України;

- передача матеріальних ресурсів військовим держави-агресора, господарська діяльність у взаємодії з державою-агресором;

- організація та проведення заходів політичного характеру, як то з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо, для підтримки держави-агресора, а також активна участь у таких заходах;

- громадянин України добровільно зайняв посади в створених державою-агресором судових або правоохоронних

органах, а також добровільно брав участь незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях держави-агресора чи надавав таким формуванням допомогу у веденні бойових дій проти України;

- під час зайняття посад в незаконних органах створених державою-агресором, вчинив дії або прийняв рішення, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [1; 3].

Залежно від тяжкості вчиненого колаборантом кримінального правопорушення стаття 111-1 Кримінального кодексу передбачає різні види покарань, що можуть застосовуватися до нього:

- публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України – караються позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років;

- добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, – карається позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої;

- здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-

агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти, – караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років;

- передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, караються штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна;

- добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої;

- організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її

окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах – караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої;

– добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, – караються позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої;

– вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій – сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, – карається позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

Згідно з частиною п'ятою статті 49 КК України до кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109–114¹, а також кримінальних правопорушень проти миру та безпеки людства, які охоплюються статтями 437–439, частиною першою статті 442 КК України, строки давності не застосовуються.

Література

1. Албул С.В. Колабораційна діяльність: питання визначення та відповідальності. *Одеський державний університет внутрішніх справ* [Електронний ресурс]. URL: <http://oduvs.edu.ua/news/колабораційна-діяльність-питання-ви/>
2. Албул С.В. Оперативно-розшукова протидія злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції : методичні рекомендації / С.В. Албул, Д.Й. Никифорчук, В.В. Шендрик, М.В. Стащак та ін. Київ : НАВС, 2016. 100 с.
3. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 02.07.2022).
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> (дата звернення 02.07.2022).

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Резніченко Г.С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р. № 2108-IX Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» [1]. В пояснювальній записці до цього Закону зазначено, що колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та

обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом [2].

Стаття 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність» складається з 8 частин, кожна з яких передбачає кримінальну відповідальність за самостійні діяння, за виключенням частини 8 цієї статті, яка фактично передбачає кваліфікований склад цього кримінального правопорушення. Санкції за ч. 1. та 2 ст. 111-1 Кримінального кодексу України передбачають покарання у виді позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років [3]. Цей вид покарання у цих частинах застосовується як основна міра покарання, і відповідно до класифікації кримінальних правопорушень, яка передбачена у ст. 12 КК України, ч. 1. та 2 ст. 111-1 КК України, відносяться до категорії кримінальних проступків.

Розділ I «Злочини проти основ національної безпеки», де розташовано ст. 111-1 Кримінального кодексу України, не змінював свою назву, після закріплення у Кримінальному кодексі України поняття «кримінальне правопорушення», саме завдяки тому, що всі статті, які було розташовані у цьому розділі Особливої частини Кримінального кодексу України відносились до категорії «злочинів», згідно класифікації кримінальних правопорушень, передбаченої ст. 12 Кримінального кодексу України. З появою ст. 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність», ч. 1 та 2 якої відносяться до кримінальних проступків, виникає питання про невідповідність назви розділу та ступеню суспільної небезпечності діянь, відповідальність за які передбачено у статтях розділу I «Злочини проти основ національної безпеки». Для усунення невідповідності пропонуємо викласти назву розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України у такій редакції: «*Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України*».

По-друге, за ч. 1 ст. 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність» передбачено кримінальну відповідальність за публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та

утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України. За вчинення таких дій санкція передбачає застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у теорії кримінального права відноситься до змішаних видів покарання. Призначається у випадках, коли вчинення кримінального правопорушення було пов'язане зі службовим становищем підсудного або із зайняттям ним певною діяльністю, з метою недопущення вчинення ним у подальшому кримінальних правопорушень із використанням певної посади чи в результаті зайняття певною діяльністю. Суд не вправі призначити покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю щодо особи, яка не обіймає певної посади або не має права займатися певною діяльністю (лікаруванням, викладанням, управлінням транспортним засобом тощо)[4, с. 324–325].

Логічне та систематичне тлумачення змісту ч. 1 ст. 111–1 КК дає можливість зробити висновок, що суб'єктом цього діяння є осудна фізична особа, яка досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Не містяться вказівки на додаткові ознаки суб'єкта, окрім вказівки на громадянство (громадянин України). Відповідно особи, які вчиняють дії, відповідальність за які, закріплено у ч. 1 ст. 111–1 Кримінального кодексу України, але не обіймають певні посади чи не мають права займатися певними видами діяльності не можуть бути піддані кримінальному покаранню за ч. 1. ст. 111–1 КК України. Вихід вбачається у закріпленні в санкції ч. 1. ст. 111–1 Кримінального кодексу України покарань, які могли б застосовуватися до винної особи, але не передбачали обіймання певної посади чи

зайняття певними видами діяльності. Пропонуємо доповнити санкцію ч. 1. ст. 111–1 Кримінального кодексу України такими видами кримінальних покарань як штраф, громадські роботи та виправні роботи, оскільки такі види покарання не змінять ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння, але будуть давати можливість притягати до кримінальної відповідальності особи, які вчинили дії, відповідальність за які закріплено у ч. 1 ст. 111–1 КК України.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення 14.07.2022 р.).

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71220 (дата звернення 14.07.2022 р.).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 14.07.2022 р.).

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / підготовлено колективом авторів; за заг. ред. В.Я. Конопельського, В.О. Меркулової. Одеса : ОДУВС, 2021. 452 с.

СУБ'ЄКТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО СПРИЯННЯ ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ

Тананакін О.В.,

аспірант Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України, адвокат

Науковий керівник: Нерсисян А.С.

старший науковий співробітник,
кандидат юридичних наук

Україно-російська війна, що почалась навесні 2014 року і переросла в широкомасштабне вторгнення російських військ

24 лютого 2014 р., актуалізувала питання колабораційної діяльності. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року № 2108-IX Кримінальний кодекс (КК) України було доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність».

Актуалізація вказаної проблеми в умовах широкомасштабного вторгнення пояснюється в першу чергу тим, що значна частина території України була окупована (окремі населені пункти Київської, Житомирської, Сумської та Чернігівської області) або перебуває в тимчасовій окупації на період публікації даної статті (населені пункти Луганської, Донецької, Харківської, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей).

Частиною 4 ст. 111-1 КК України встановлено відповідальність за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора. Дані діяння караються штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна.

Вказана норма фактично встановлює **два окремих різновиди об'єктивної сторони складу злочину:**

- передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора (далі – передача матеріальних ресурсів);
- провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі

окупаційною адміністрацією держави-агресора (далі – господарська діяльність у взаємодії з державою-агресором).

Вказані форми злочинної діяльності можна об'єднати загальною метою, яка полягає у матеріально-технічному сприянні державі-агресору **та забезпеченні матеріальними ресурсами:**

- незаконних збройних чи воєнізованих формувань, створених на тимчасово окупованій території;
- збройних чи воєнізованих формуванням держави-агресора;
- держави-агресора (у формі провадження господарської діяльності у взаємодії із ним);
- незаконних органів влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Відтак виникає питання – чи є суб'єкт загальним чи спеціальним. На перший погляд, такий суб'єкт має бути спеціальним. Так, у формі передачі матеріальних ресурсів ним має бути особа, що на певних правових підставах контролює такі ресурси. Водночас сам термін «передача матеріальних ресурсів» є досить широким і може стосуватись не лише матеріалів, обладнання, сировини тощо, але й певних робіт/послуг матеріального характеру. Для дослідження вказаного питання слід дослідити судову практику.

Так, вироком Путивльського районного суду Сумської області по справі № 584/313/22 (провадження № 1-кп/584/118/22) від 27.05.2022 було затверджено угоду про визнання винуватості, укладену 20 травня 2022 року між прокурором відділу нагляду за додержанням законів органами СБУ та Державної прикордонної служби Сумської обласної прокуратури Довгалем Віталієм Івановичем та підозрюваним у кримінальному провадженні № 22022200000000025 від 8 травня 2022 року, а підзрюваного ОСОБА_1 визнати винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 111–1 КК України.

За змістом мотиваційної частини вказаного судового рішення стає зрозумілим що, наприкінці лютого 2022 року,

більш точної дати в ході досудового розслідування встановити не виявилось можливим, громадянин України ОСОБА_1, проживаючи у період окупації у будинку АДРЕСА_1, достовірно знаючи про перебування збройних формувань та окупаційних військ Російської Федерації на території вказаного села, **підтримуючи збройну агресію Російської Федерації проти України**, діючи умисно, добровільно вступив в контакт з представниками збройних, воєнізованих формувань держави-агресора. Під час спілкування ОСОБА_1 повідомив, **що має спеціальні технічні знання, навички у сфері ремонту легкових та вантажних транспортних засобів, а також відповідне приміщення, обладнання та інструменти для проведення ремонтних робіт**, і на прохання представників держави-агресора оглянув військову техніку військовослужбовців збройних сил Російської Федерації, яка вийшла з ладу під час руху по території України. В ході діагностики ОСОБА_1 встановив причини несправності та, в подальшому, особисто, добровільно та з власної ініціативи, використовуючи належне йому обладнання та інструменти, здійснив ремонт військової техніки збройних сил Російської Федерації, замінивши частину маточини колеса середнього мосту автомобіля КАМАЗ (деталь для приведення в рух колеса), чим забезпечив її використання ворожими воєнізованими формуваннями для здійснення подальшої агресії проти України.

Не відмовляючись від свого злочинного умислу, направленого на колабораційну діяльність, переслідуючи мету надання допомоги збройним силам Російської Федерації, протягом березня 2022 року ОСОБА_1 ініціативно підтримував стосунки та співпрацював зі збройними формуваннями країни-агресора, забезпечував їх матеріальними ресурсами та надавав технічну допомогу в ремонті військової техніки збройних сил Російської Федерації, у зв'язку з **чим мав привілеї перед іншими місцевими мешканцями та міг безперешкодно переміщуватись** по території окупованого с. Юр'єве Конотопського району Сумської області.

Також вироком Путивльського районного суду Сумської області від 29.06.2022 по справі № 584/368/22 (провадження

№ 1-кп/584/125/22) засуджено на підставі угоди ОСОБА_1 що мав спеціальний статус депутата Новослобідської сільської ради Конотопського району Сумської області. Так, ОСОБА_1, будучи колишнім вчителем Юр'ївського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи І–ІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад Новослобідської сільської ради (далі Юр'ївський НВК: ЗОШ І–ІІ ст. ДНЗ), достовірно володіючи відомостями про керівництво, матеріально-відповідальних осіб та посадові обов'язки працівників навчального закладу, 31 березня 2022 року, добровільно та ініціативно, користуючись статусом депутата Новослобідської сільської ради, зателефонував директору Юр'ївського НВК: ЗОШ І–ІІ ст. ДНЗ ОСОБА_2, та в телефонному режимі, використовуючи своє службове становище та авторитет, наказав останньому негайно прибути до Юр'ївської загальноосвітньої школи, що розташована по вул. Шкільна, 1. А у с. Юр'єве Конотопського району Сумської області, відкрити приміщення школи та передати представникам незаконних збройних чи воєнізованих формувань, створеним на тимчасово окупованій території с. Юр'єве, Конотопського району Сумської області, для розміщення та використання у забезпеченні діяльності відповідних формувань. Крім того, збройним, воєнізованим формуванням держави-агресора були передані всі матеріальні ресурси школи, наявні в ній приладдя та технічні засоби з метою забезпечення окупаційної діяльності та побуту відповідних формувань.

З урахуванням того що обидва вказаних вироки затверджені на підставі угод – слід прискіпливо ставитись до того, що в їх змісті йдеться про наявність спеціального суб'єкта. Водночас, слід погодитись із А.В. Ландіною, яка зазначає про те, що на відміну від обов'язкових ознак суб'єкта злочину, які можуть і мають бути чітко визначені та закріплені в окремій нормі кримінального законодавства, додаткові ознаки не можуть бути чітко визначені і їх перелік не може бути вичерпним, оскільки передбачити і законодавчо закріпити всі можливі види таких ознак практично неможливо.

Отже, питання спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ч. 4 ст. 111 КК України (колабораційної діяльності у формі матеріально-технічного сприяння державі-агресору)

є дискусійним. З одного боку, наявність спеціальних ознак суб'єкта (посади в органах державно влади, органах місцевого самоврядування, державних чи комунальних підприємствах, освітніх закладах чи релігійних громадах) є ознакою що полегшує вчинення відповідного злочину. З іншого – в умовах тимчасової окупації важливіше знання особою про наявність та доступність того чи іншого ресурсу, аніж легальні можливості розпорядження ним.

Література

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 18.07.2022).

2. Вирок Путивльського районного суду Сумської області по справі № 584/313/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104534680> (дата звернення 18.07.2022).

3. Вирок Путивльського районного суду Сумської області від 29.06.2022 по справі № 584/368/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105006793> (дата звернення 18.07.2022).

4. Ландіна А.В. Спеціальний суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. *Вісник Асоціації кримінального права України*. № 1(10), 2018. С. 61.

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Уткіна К.С.,

курсантка 411 навчального взводу
Факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Мудрецька Г.В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального процесу ФПФОДР
Одеського державного університету
внутрішніх справ

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року

№ 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, в Україні введено воєнний стан.

Також 15 березня 2022 року набрав чинності Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», який спрямований на врегулювання одного з найважливіших питань, яке наразі гостро постало перед Україною – питання заборони колабораціонізму.

Були внесені зміни до статті 55 Кримінального кодексу України, якими передбачено покарання, яке полягає у позбавленні права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національно ї безпеки України на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Взагалі, якщо говорити про визначення «колабораціонізму» в широкому сенсі, то це співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант. У роки Другої світової війни колабораціонізм був явищем розповсюдженим – і мав місце практично в кожній окупованій країні [1].

Верховною Радою України також було ухвалено Закон України від 03.03.2022 р. № 2107-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність» (набрав чинності 15.03.2022 року). Наразі ж цей вид кримінального правопорушення визначають як:

– публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною

адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України;

- публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі «Інтернет» або за допомогою засобів масової інформації;

- здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти;

- передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора;

- добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;

- організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах;

- заходами політичного характеру розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо;

- під здійсненням інформаційної діяльності розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації;

- добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях [2].

Законом від 03.03.2022 р. № 2107-IX внесено зміни до деяких інших законодавчих актів України, які стосуються заборони колабораційної діяльності, зокрема, до Виборчого Кодексу України, Законів: «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про державну таємницю», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про політичні партії в Україні», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про громадські об'єднання», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Але із запровадженням статті 111-1 до Кримінального Кодексу України постало питання розмежування цієї статті із статтею 111 цього ж Кодексу. А отже, посилились проблеми кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки. На практиці це може призвести як до скасування вироків на національному рівні, так і до ухвалення рішень проти України у Європейському суді з прав людини [3].

Сьогодні у ЗМІ повідомляється про велику кількість кримінальних проваджень, що відкриваються правоохоронними органами за статтями 111 (Державна зрада), 111-1 (Колабораційна діяльність), 111-2 (Пособництво державі-агресору) Кримінального кодексу України. При цьому подекуди одне й те саме діяння під час розслідування кваліфікується за кількома статтями. Також деякі вчені проаналізували історію внесення змін до складу злочину «державна зрада» з 1960 року до сьогодні. Від початку в об'єктивній стороні

містилося поняття «перехід на бік ворога». Але якщо до 2014 року стаття 111 КК України судами не застосовувалася, то з анексією Криму, початком гібридної війни та, особливо, в останній час фази загострення збройного конфлікту, питання якості закону (як одного з критеріїв дотримання принципу правової визначеності) набуло особливого значення. Тобто міжнародний стандарт якості передбачає, що в кримінальному законі питання юридичних прав мають бути вирішені нормами права, а не на основі дискреційних повноважень державних органів [4].

Незважаючи на вищевикладене, в Офісі Генерального прокурора зазначили, що перший обвинувальний акт був направлений до суду 30 березня 2022 року за вчинення колабораційної діяльності (ст. 111-1 Кримінального кодексу, яка набрала чинності 15 березня 2022 року). За 15 днів дії зазначеної статті було зареєстровано 151 кримінальне провадження. Досудовим розслідуванням було встановлено, що мешканець м. Краматорська записав на мобільний телефон відео, у якому заперечував здійснення збройної агресії РФ проти України та публічно закликав громадян до підтримки незаконних рішень і дій держави-агресора. У подальшому він виклав запис на власну сторінку у соціальній мережі TikTok [6].

Але ж, попри те, що ця норма вже активно застосовується на практиці, проблема правової невизначеності все одно повинна бути вирішена найближчим часом, адже, наприклад, кваліфікація дій громадян України, пов'язаних із зайняттям посад в окупаційній владі одночасно за статтями 111 та 111-1 КК України. Але ж застосування обох статей чи вибір однієї з них має істотне значення для особи. Державна зрада у формі переходу на бік ворогу є особливо тяжким злочином, який, крім позбавлення волі, тягне за собою також безальтернативну конфіскацію майна. Водночас, добровільне зайняття посади – проступок, що карається заборобою обіймати посади. Практика застосування цих статей іноді свідчить про відсутність правової визначеності у цих нормах. Тож, як результат, ми матимемо велику кількість скасованих і змінених вироків. Крім того, оскарження до ЄСПЛ також

потягнуть скасування рішень через порушення принципу правової визначеності [5].

Якщо йти за прикладом розмежування, що застосований у законодавствах іноземних країн, то переходом на бік ворогу слід вважати лише перехід на полі бою. Але такий підхід має бути відображений і закріплений у Кримінальному кодексі.

Державна політика щодо кримінальної відповідальності за «колабораціонізм» в Україні має будуватися з урахуванням того, що така кримінальна відповідальність матиме безпосередній вплив на подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації в Україні в довгостроковій перспективі, примирення в українському суспільстві, післявоєнну відбудову та реінтеграцію жителів тимчасових окупованих територій.

Під час формування державної політики з кримінальної відповідальності за «колабораціонізм» Україна має спиратися на сучасні інститути кримінального права та прав людини, а також на сучасні напрацювання у сфері перехідного правосуддя, що розвинулися для подолання наслідків порушень прав людини в сучасних збройних конфліктах.

Література

1. Колабораціонізм: Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC>

2. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: законодавчі зміни URL: <https://pon.org.ua/novyny/9330-kryminalna-vidpovidalnist-za-kolaboraciynu-diialnist-zakonodavchi-zminy.html>

3. С. І. Грабовський. Колабораціонізм. Енциклопедія сучасної України: у 30 т./ ред.кол. І.М. Дзюба[та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001–2020.

4. Конкуренція норм Кримінального кодексу веде до ЄСПЛ. Закон і Бізнес. 03.06.2022 р. URL: <https://zib.com.ua/ua/151638.html>

5. Добрянська Н. Перспективи встановлення кримінальної відповідальності за «колабораціонізм» в Україні / Центр прав людини ZMINA; ред. Печончик Т., Луньова О. Київ, 2021. 36 с. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2021/05/collaborationismua_web.pdf

6. В Україні скеровано до суду перший обвинувальний акт за колабораціонізм. ЮрЛіга. 31 березня 2022 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210314_v-ukran-skеровано-do-sudu-pershiy-obvinuvalniy-akt-za-kolaboratsonzm

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТ. 111–1 КК УКРАЇНИ

Чекмарьова І.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального
права та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ

З початку повномасштабного вторгнення в Україну 24.02.2022 року гостро стало питання необхідності покарання колаборантів, які активно почали свою протизаконну діяльність на території України. А тому 03.03.2022 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», яким, в тому числі, була додана до Кримінального кодексу (далі – КК) України ст. 111–1, що, в свою чергу, призвело до необхідності дослідження кримінально-правової характеристики нового виду злочину.

Злочини проти основ національної безпеки України – є найбільш небезпечними посяганнями на суспільні відносини, що забезпечують суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність, обороноздатність, державну безпеку країни, незалежність держави, її конституційний лад. З початку збройного конфлікту на Сході України все частіше вчинюються злочини, передбачені першим розділом Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти основ національної безпеки України». Однак з 24 лютого 2022 року поряд із державною зрадою, диверсією, посяганням на територіальну цілісність і недоторканність України з'явився ще один вид злочинної діяльності – відкрита підтримка та заклики до співпраці з державою-агресором.

Внесеними до КК України змінами передбачається й введення нових для нашого законодавства понять, зокрема, «колаборація», «колаборант» та «колабораційна діяльність». Колабораціонізм (від франц. collaboration – спів праця, співробітництво) – визначають як співпрацю населення або

громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант. Колаборантом визнається особа, яка умисно, добровільно та свідомо співпрацювала або закликала до співпраці з військовими формуваннями або представниками окупаційної адміністрації держави-агресора. Відповідно до ст. 111-1 КК України така злочинна діяльність на користь агресора карається позбавленням волі на строк 15 років з конфіскацією майна, а вчинення дій, які призвели до загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків – позбавленням волі на строк від 15 років або довічним ув'язненням.

Об'єктом ст. 111-1 КК України виступає національна безпека України.

Об'єктивна сторона ст. 111-1 КК України складається з 8 частин, кожна з яких (крім частини 8), передбачає самостійну форму дій, що становлять колабораційну діяльність.

Відповідальність за ч. 1 ст. 111-1 КК передбачається за дії у вигляді публічних висловлювань – заперечень або закликів в одній із таких форм:

- публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України;
- публічне заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;
- публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора;
- публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та(або) окупаційною адміністрацією держави-агресора;
- публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Відповідальність за ч. 2 ст. 111-1 КК України настає за діяння у вигляді добровільного заняття некерівної посади (не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій) у будь-яких незакон-

них органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у т. ч. в окупаційній адміністрації держави-агресора. Щодо характеру посади, то це можуть бути фактично будь-які посади лінійних працівників в незаконних органах влади. Це можуть бути незаконні органи влади у вигляді державних органів чи органів місцевого самоврядування. Всі органи влади, утворені на тимчасово окупованій території, крім передбачених чинними законами України, є незаконними.

Відповідальність за ч. 3 ст. 111–1 КК України настає за дії у вигляді пропаганди в закладах освіти незалежно від типів та форм власності, спрямованої (законодавець формулює це як мету злочину) на сприяння: здійсненню збройної агресії проти України; встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України; уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України.

Відповідальність за ч. 4 ст. 111–1 КК України настає за дії у вигляді передачі матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території та (або) збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора.

За частиною 5 ст. 111–1 КК передбачена відповідальність за дії у формі:

- добровільного зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора;
- добровільного обрання до таких незаконних органів;
- участі в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;
- публічних закликів до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території.

Частиною 6 ст. 111–1 КК України передбачена кримінальна відповідальність за такі дії, здійснені в співпраці з державою-агресором та/або її окупаційною адміністрацією, спрямовані на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації

чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України:

- організація та проведення заходів політичного характеру;
- активна участь у таких заходах;
- здійснення інформаційної діяльності.

За частиною 7 ст. 111-1 КК України встановлена відповідальність за дії у формах:

- добровільне зайняття посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території;

- добровільна участь в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території;

- добровільна участь в збройних формуваннях держави-агресора;

- надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Суб'єктом визнається відповідно до форм вчинення колабораційної діяльності, а саме: 1) громадянин України (ч. 1-3, 5, 7 та 8 ст. 111-1 КК України); 2) іноземець чи особа без громадянства (ч. 4, 6 та 8 ст. 111-1 КК України); 3) юридична особа (вчинення будь-якої з зазначених протизаконних дій від імені юридичної особи її уповноваженою особою).

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень характеризується прямим або непрямым умислом. У ряді складів кримінальних правопорушень за ч. 2, 5, 7 ст. 111-1 КК важливе значення має добровільність (якщо особа здійснювала відповідні дії не добровільно, а під примусом (байдуже яким), склад правопорушення відсутній). У частині складів правопорушень важливе значення для кваліфікації має мета: за ч. 3 – мета пропаганди; за ч. 6 – мета організації та проведення заходів (або) та саме активної участі в них задля підтримки держави-агресора або уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України).

Боротьба із злочинами проти основ національної безпеки України неможлива без усебічного юридичного аналізу й глибокого знання складу зазначених норм. Наведений аналіз свідчить про широку можливість притягнення до відповідальності колаборантів та тяжкість покарання за такі кримінальні правопорушення, особливо пов'язані із створенням та діяльністю на окупованих територіях України державних інститутів. Передумовою внесення відповідних змін до КК України стало своєчасне й ефективне реагування законодавства на загрозу життєвим інтересам держави та безпеки її громадян.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Чуваков О.А.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права,
кримінального процесу і криміналістики
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Ефективність та результативність функціонування державного механізму у сфері охорони основ національної безпеки визначаються не стільки вибором того чи іншого вектора його концептуального розвитку, скільки якістю змісту та ступенем продуктивності реалізації нормативних приписів чинного кримінального законодавства, яке з урахуванням існуючих загроз та політичної обстановки в державі потребує кардинальної зміни.

Дана обставина свідчить про те, що таких змін потребує ціла низка нормативно-правових приписів, закріплених у I розділі Особливої частини КК України. Так, на нашу думку існуючі ознаки злочинів, передбачених ст. 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади» та ст. 110 «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність

України» – не зовсім відповідають тим загрозам та викликам, які існують у сучасній дійсності.

Так, на нашу думку, сучасна назва злочину, передбаченого ст. 109 – «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади», не зовсім відображає його сучасну політико-правову сутність. У зв'язку з чим нами пропонується ст. 109 перейменувати на «Політичний екстремізм», а дії, пов'язані зі змовою, публічними закликами і розповсюдженням матеріалів про вчинення таких дій виділити в окрему статтю – ст. 109–1 «Публічні заклики до політичного екстремізму». Такі назви мотивовані прагненням захистити незламність політико-ідеологічних основ конституційного ладу України, особливо в період виникнення глибокої внутрішньодержавної політичної кризи і значної активізації всіляких політичних сил екстремістської спрямованості. Отже, нові назви таких злочинів буде найбільш адекватно відображати соціально-політичну сутність розглянутих діянь.

У цьому зв'язку пропонується внести певні доповнення в зазначені нормативні приписи, що, зокрема, потягне за собою і зміну структури розглянутих норм. Так, ст. 109 КК України необхідно наділити таким змістом:

Стаття 109. Політичний екстремізм

1. Особа, яка вчинила дії, з метою:

- а) насильницької зміни чи повалення конституційного ладу,
- б) захоплення державної влади,...

Тоді як стаття 109–1 характеризуватиметься таким змістом:

Стаття 109–1. Публічні заклики до політичного екстремізму

1. Особа, яка:

а) вчинила змову з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади,

б) вчинила публічні заклики до насильницької зміни або повалення конституційного ладу чи до захоплення державної влади,

в) вчинила розповсюдження матеріалів із закликами до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади,...

Такі зміни та доповнення необхідно внести й у зміст ст. 110 – «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України». У новій редакції така норма, на наш погляд, має одержати назву – «Сепаратизм». Вказане формулювання в існуючих умовах, як ніколи, справедливо підкреслює юридичну сутність цього злочину. Подібна аксіома в тому числі знаходить своє логічне підтвердження в наукових розробках вітчизняних дослідників В.С. Батиргарєєвої та Н.В. Нетесу, котрі вивчають феномен сепаратизму [1, с. 65–69]. У зв'язку з чим нами пропонується ст. 110 перейменувати на «Сепаратизм», а дії, пов'язані з публічними закликами і розповсюдженням матеріалів про вчинення таких дій виділити в окрему статтю – ст. 110–1 «Публічні заклики до сепаратизму».

Отже, згідно з новою редакцією, ст. 110 характеризуватиметься такими ознаками:

Стаття 110. Сепаратизм.

1. Особа, яка:

вчинила дії, з метою зміни меж території чи державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України,...

При цьому стаття 110–1 наділяється таким змістом:

Стаття 110–1. Публічні заклики до сепаратизму.

1. Особа, яка:

вчинила публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до зміни меж території чи державного кордону України,...

Як свідчить сучасна практика, зазначені в диспозиціях статей 109 та 110 дії також можуть супроводжуватися застосуванням вогнепальної чи холодної зброї. Такі дії можуть характеризуватись застосуванням як спеціально заздалегідь приготовленої зброї окремими учасниками таких протиправних дій, так і за участю незаконних збройних формувань, що приєдналися до вчинення зазначених проявів. У цьому зв'язку пропонується наступна редакція нової статті такого розділу, під назвою – «Збройне повстання»:

Стаття 110–2. Збройне повстання.

1. Особа, яка:

а) одноосібно або за участі інших осіб організувала збройне повстання з метою насильницької зміни чи повалення

конституційного ладу, захоплення державної влади або порушення територіальної цілісності України,

б) вчинила збройний опір урядовим військовим підрозділам, покликаним відновити конституційний правопорядок або територіальну цілісність України,

в) є активним учасником збройного повстання з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади або порушення територіальної цілісності України...

Також у поданому нормативному приписі, виділяємо основні форми об'єктивної сторони такого злочину, а саме: «Організація збройного повстання» й «Активна участь у збройному повстанні».

Під організацією збройного повстання потрібно розуміти здійснення різного роду підготовчих дій, спрямованих на активну збройну протидію легітимній владі в Україні. Такі дії можуть бути виражені в: плануванні таких протиправних дій, порушенні в суспільстві вкрай негативного ставлення до існуючої законної влади, вербуванні майбутніх учасників такого повстання, матеріальному забезпеченні учасників такого повстання, забезпеченні таких учасників необхідними видами зброї тощо.

Активна участь у збройному повстанні має на увазі безпосереднє вчинення різного роду насильницьких дій, поєднаних із застосуванням або спробою застосування зброї для досягнення бажаного злочинного результату.

Таким чином, представлені положення певною мірою дають можливість удосконалити чинне кримінальне законодавство в частині протидії протиправним посяганням на основі національної безпеки України, а отже, істотно підвищити ефективність боротьби з ними на сучасному етапі охорони конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності нашої держави.

Література

1. Батиргарєєва В.С., Нетеса Н.В. Щодо проблеми визначення кримінально-правових форм сепаратизму. *Право і безпека*. 2014. № 1. С. 65–69.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Шаблистий В. В.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін ННІ права та інноваційної
освіти Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

01 липня 2020 року з великими потугами вступила в силу по суті нова редакція Кримінального кодексу (далі – КК) України, в якій відсутнє поняття злочину, поняття «злочинне» у всіх відмінках замінено словосполученням «кримінально протиправне», а кримінальне правопорушення стало родовим поняттям та включає в себе злочин та кримінальний проступок, після відбуття покарання за який особа вважається такою, що не має судимості (закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [1].

З цього часу назви всіх розділів Особливої частини КК України стали перейменовано на «Кримінальні правопорушення» проти кого-, чого небудь чи у сфері певної діяльності, що означає, що в них є і злочини, і кримінальні проступки. Приємним виключенням з цього стала назва Розділу I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки», де були і залишалися тільки злочини, досудове розслідування по яким здійснюють слідчі Служби безпеки України.

З 2014 року Україна перебувала фактично у стані війни із росією та підтримуваними нею бандформуваннями, тому питання відповідальності і за злочини проти держави стало актуальним як ніколи. Є.О. Письменський першим в Україні звернув увагу на проблему колабораціонізму як привілейованого складу державної зради, своє монографічне дослідження скромно назвавши «науковий нарис» [1].

Очевидно, що такої праці було недостатньо, оскільки тільки після повномасштабної рашистської навали на нашу державу

24 лютого 2022 року Верховна Рада України почала в тому приймати в тому числі «кримінальні закони воєнного часу».

Чи не одним з перших таких законів став Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [2]. Значна кількість учених-криміналістів вже висловила свою позицію з цього приводу, тому я зверну увагу на декілька наступних «теоретичних» проблем кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

1. Назва Розділу I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки».

Ч. 1 та ч. 2 ст. 111-1 КК України, згідно з санкцією статті, відносяться до кримінальних проступків (караються позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років).

На сьогоднішній день в Єдиному держаному реєстрі судових рішень є приблизно 50 обвинувальних вироків за ст. 111-1 КК України – майже всі вони стосуються саме кримінальних проступків та визнання винуватості підсудними. По так званих «топових колаборантах» вироків мною поки не виявлено. Згідно із вимогами КПК України, спрощене досудове розслідування у формі дізнання по цих та інших кримінальних проступках мають здійснювати дізнавачі Служби безпеки України, яких ні юридично, ні фактично не існує. Очевидно, що наявність у розділі кримінального закону під назвою «злочини» кримінальних проступків, дізнання по яким здійснюють слідчі, а не дізнавачі, стане вже вагомим аргументом для адвоката вимагати від судді виправдувального вироку.

2. Чергова змінена ст. 55 КК України.

Вже згаданим законом [2] ч. 1 ст. 55 КК України доповнено так: «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 111⁻¹, 111⁻² цього Кодексу, призначається на строк від десяти до п'ятнадцяти років».

Нагадаю, що єдиним видом покарання за колабораційну діяльність у формі кримінального проступку є саме такий вид покарання, який до цього призначався виключно спеціальним суб'єктам кримінальних правопорушень. Тепер це покарання призначається і загальним суб'єктами.

Так, 04 квітня 2022 року Бердичівський міськрайонний суд Житомирської області розглянув наступну справу. 17 березня 2022 року в період часу з 10 до 11 години ОСОБА_1, діючи спільно з ОСОБА_2 групою осіб, перебуваючи в публічному місці, а саме на території Бердичівського «Кооперативного колгоспного ринку», що знаходиться за адресою: Житомирська область, м. Бердичів, вул. Житомирська, 13, на території, яка розташована між торговими місцями № 48 та № 72, будучи громадянами України, в присутності ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7 та інших нестановлених досудовим розслідуванням осіб, які в той час перебували на території вказаного ринку, публічно заперечували здійснення збройної агресії російської федерації проти України та публічно закликали до підтримки рішень та дій держави-агресора (російської федерації).

Органом дізнання встановлені зазначені вище обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження, про що долучено письмові заяви підозрюваних, складені в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження та згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні. Обоє підсудних визнано винуватими у пред'явленому обвинуваченні у скоєнні кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК України, та призначити їм покарання у виді позбавлення права обіймати посади, пов'язані із виконанням функцій держави та місцевого самоврядування, на строк 11 (одинадцять) років [4].

З цього вироку виходить, що тепер більшість колаборантів не можуть працювати на державу, яку вони не поважають. А де ж штраф чи громадські роботи, при внесенні яких до

переліку покарань за колабораційну діяльність відбудеться навіть її часткова депеналізація.

Отже, теоретичні, на перший погляд, проблеми кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність при їх подальшому ігноруванні законодавцем призведуть у найближчій перспективі до неможливості протидіяти колабораціонізму кримінально-правовими засобами.

Література

1. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Сєверодонецьк : Румянцева Г. В., 2020. 120 с.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n7> (дата звернення: 15.07.2022 р.).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n508> (дата звернення: 15.07.2022 р.).

4. Матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103849145> (дата звернення: 15.07.2022 р.).

ЗМІСТ

ПРИВІТАЛЬНІ ПРОМОВИ	5
Албул С.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
Біла Д.О. КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЧИ КООПЕРАЦІЯ (ВИМУШЕНИЙ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ)? ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОВУВАННЯ СТАТТІ 111–1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	11
Борейко Г.Д. НЕПРАВДИВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПІДОЗРЮВАНИМ/ОБВИНУВАЧЕНИМ ПРО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗАВІДОМО НЕВИНУВАТОЮ ОСОБОЮ ЯК СПОСІБ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ЗАХИСТ	13
Вайда Т.С. КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПОНЯТТЯ, ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОТИПРАВНІ ДІЇ/ДІЯЛЬНІСТЬ	17
Voloshanivska T., Fedorov I. PROCEDURAL FEATURES CONDUCT OF PRE-TRIAL INVESTIGATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS UNDER SIGNS OF A CRIMINAL OFFENSE PROVIDED FOR IN ART. 111 ¹ OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE «COLLABORATION ACTIVITY»	24
Воронцов А.В. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ (СТ. 111–1 КК УКРАЇНИ): АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ	28
Гаврилюк А.В. ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СТ. 111–1 ККУ) ВІД ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ (СТ. 111 ККУ)	33
Гловюк І.В. ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ ЗА СТ. 111–1 КК УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ВИРОКІВ	38
Головков Д.С. ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	44

Грищенко О.А. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ	47
Данилюк В.В. СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УКРАЇНІ	51
Єгоров С.О. ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	55
Заєць О.М. ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕФІНІЦІЇ КОЛАБОРАЦІЯ	59
Колб О.Г. ПРО ДЕЯКІ ДЕТЕРМІНАНТИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ФОРМУВАННЯМ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ	61
Конопельський В.Я. КРИМІНОГЕННА ДЕТЕРМІНАЦІЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ	65
Копотун І.М., Рудик М.М. НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВOPУШЕННЯМ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ	68
Кулик Л.М. ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	72
Маланич М.М. СУЧАСНИЙ СТАН ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	77
Мальгіна А.С. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ УЧАСТІ У ТЕРОРИСТИЧНІЙ ГРУПІ ЧИ ТЕРОРИСТИЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	80
Марченко О.А. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	85
Мицька О.І. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПЕНАЛІЗАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	89
Мовчан Р.О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА НОВЕЛА ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРАВOTВOPЧІ ТА ПРАВOЗACTOCOBНІ ПPOБЛЕМИ	92

Мудрецька Г.В. КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ	97
Мудрецький Р.В. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	100
Орлов В.А. КОМБАТАНТИ ЧИ КОЛАБОРАНТИ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	103
Пашковський М.І. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ OSINT ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	108
Пирожик О.В. «МІРА» КОЛАБОРАЦІЯ В ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРІ: ЗАПОБІГАННЯ «ІНФОРМАЦІЙНОМУ ТЕРОРИЗМУ» ТА ПРОПАГАНДІ НАРАТИВІВ «РУСЬКОГО МІРА»	113
Політова А.С. ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	117
Поляков Є.В., Щурат Т.Г. КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УКРАЇНІ – РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	122
Резніченко Г.С. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	127
Тананакін О.В. СУБ'ЄКТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО СПРІЯННЯ ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ	130
Уткіна К.С. ПРОБЛЕМАТИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135
Чекмарьова І.М. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТ. 111–1 КК УКРАЇНИ	141
Чуваков О.А. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ	145
Шаблистий В. В. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	149

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ, ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції

21 липня 2022 року

Технічне редагування
Верстання
Дизайн обкладинки

Тетяна Шутова
Тихон Мартиненко
Валерія Савельєва

Г Е Л Ї В Е Т И К А
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ

WWW.HELVETICA.UA

Підписано до друку 18.07.2022 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Гарнітура Cambria.
Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,06. Тираж 300.
Замовлення № 0722-110.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня –
Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28,
+38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.